

39.

A BUDAPESTI ORSZÁGOS
RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
ÉRTESITŐJE

AZ 1915—16. TANÉVRŐL.

ASAF JUDAEUS

A LEGRÉGIBB HÉBER NYELVŰ
ORVOSTUDOMÁNYI ÍRÓ

II. RÉSZ.

IRTA:

DR. VENETIANER LAJOS
THEOL. TANÁR.

BUDAPEST 1916.

ASAF JUDAEUS

A LEGRÉGIBB HÉBER NYELVŰ
ORVOSTUDOMÁNYI ÍRÓ

II. Rész.

IRTA

DR. VENETIANER LAJOS

THEOL. TANÁR.

BUDAPEST 1916.

TARTALOM.

I. RÉSZ.

	Oldal
I. Bevezetés	1— 4
II. Az Asaf-könyv	4— 17
III. Asaf Judaeus	17— 35
IV. Asaf forrásai	35— 53

II. RÉSZ.

V. Asaf anatómiája	55— 62
VI. Asaf physiológiája	63— 80
VII. Asaf pathológiája	81—104
VIII. Asaf therapiája	104—124

II. RÉSZ.

VIII. Asaf therapiája.

IX. A betegségek és gyógyszerek
jegyzéke.

V.

Asaf anatómiája.

Asafnak nem képezte különleges szakmáját az anatómia s műve is csak oly terjedelemben tárgyalja az anatómia kérdéseit, amennyiben elkerülhetetlen volt, hogy tulajdonképeni témájához, a therapiához, bevezető áttekintést nyújtson az emberi test alkatáról. Azok után, amiket fenn (49. s. k. l.) kimutattunk, kétségtelen, hogy kora anatómiai tudásának színvonalán állott; a nagy görögöknek idevágó művei ismereteseek voltak előtte és alkalom adtán természetesen fel is használta azokat. Kérdéses csak az lehetne, hogy a görögök adatait vakon követte-e, vagy pedig magyarázataikat önálló kutatásaival nem vizsgálta-e felül. Asaf kritikai érzéke elég alapot nyújtana ily feltevésre, minthogy kivált a csonttanban (osteologia) nemcsak a görögökétől, hanem a zsidó tradíciótól is annyira eltérő közléseket tartalmaz műve, hogy önállóságára kell következtetnünk.

Nem deríthető ki, hogy mily úton jutott az eltérő adatokhoz, minthogy erről ő maga nem nyilatkozik, de nincs kizárva, hogy vizsgálódásait nemcsak állatokon végezte, — nevezetesen majmokon, amint Galenus és Hippokrates tette, — hanem emberi hullán is, anélkül hogy a holttest meggyalázásának vádjával illethették volna.

A babilóniai talmud ugyanis két igen figyelemre méltó adatot tartalmaz arra vonatkozólag, hogy a holttestek vizsgálata és boncolása a palesztinai zsidók előtt mai időszámításunk első századában sem volt ismeretlen. Az egyik közlés¹⁾ Kleopatra alexandriai királynéről szól, aki halálra ítélt

¹⁾ Nidda 30b: אמרו לו לרי' ישמעאל מעשה בקליאופטרא מלכה
אלכסנדריה שנתחייבו שפחותיה הרינה למלכות ובדקו.

rabszolganőket boncoltatott fel, hogy megtudja, vajjon a foetus teljes kifejlődése hány napot vesz igénybe; e közlésnél nemcsak terhes rabszolganők utólagos megvizsgálására kell gondolni, hanem — amint a kommentátorok (Rási) kiemelik — Kleopatra a halálra ítélt rabszolganőknek azzal a szándékkal nyújtott alkalmat a terhességre, hogy annak idején a holttesteken anthropológiai vizsgálatokat végezhesenek. A másik adat szerint¹⁾ R. Ismael írástudó tanítványai egy máglyahalálra elítélt perditá holttestét felboncolták (megfőzték), hogy megtudják, hány csontja van az emberi testnek. A babilóniai talmud ezen közlései után nem támadhatnak kétegyeink azíránt, hogy az ily kísérletekről szóló ismeretek Mezopotamiába, Asaf hazájába is eljutottak, ahol eszerint pontos tudomásuk volt, hogy mi módon lehet a hústól megfosztott csontot legjobban megvizsgálni, vagy más anatómiai tanulmányt végezni az elítéltek holttestén. Ha elfogadjuk az önálló kutatásoknak ezen lehetőségét, úgy megtaláljuk azoknak az eltéréseknek a magyarázatát, melyekben különbözik a görögöktől és a tradíciótól s melyek főleg Asaf csonttanában tűnnek fel.

A) Osteologia. Egyrészt meggyökerezett előítélet, másrészt a zsidó hagyományt megillető tisztelet működött közre abban, hogy Asaf azon fentartás nélkül határozottan kimondott alaptétellel kezdi, hogy az emberi testnek kétszáz-negyvennyolc csontja²⁾ van, de a részletező felsorolásnál ő sem képes e számot pontos eredményül megkapni. Asaf szerint ugyanis: minden egyes lábujjban öt-öt csont [בכל אצבע], a talpakban öt-öt [על כף הרגל עצמות חמשה], a térdekben három-három [בכל ברך שלשה עצמות], a lábszárakban két-két [שני עצמות בשוק], a combokban egy-egy [עצם אחד בירך],

¹⁾ Bekhoroth 45a: מעשה בתלמידיו של רבי ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך בדכו ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים.

²⁾ Asaf ugyan tagokat mond itt [מאתים וארבעים ושמונה איברים], de az emberi test hordozóit gondolja, miként az arabok is a csontokat oszlopoknak nevezték [Dieterici, Die Anthropologie der Araber im X. Jahrhundert. Leipzig 1871. p. 4], mert mindjárt utána a felsorolásnál mondja: ez a csontoknak a beosztása tagok szerint [ואלה הם מחלקות] [העצמות לאיבריהם].

a csípő-medencékben egy-egy [עצם אחד בכל קוטל], az ágyékokban három-három [שלשה עצמות בכל אחד מן המתנים], a keresztcsontban három [שלשה עצמות בגזי], a hátgerincben tizennyolc csigolya van [שמונה עשר חליות], a csigolyákhoz tapad tizenhét borda, nyolc borda balról és kilenc jobbról [שבעה עשר צלעות דבוקות לחליות מזה ומזה שמונה צלעות נטויות בצד] [ששה], a vállakban hat-hat csont van [השמאלי ותשעה בצד הימני], [עצמות בכתף האחד וששה בכתף האחר], öt csont alkotja a szív kulcsait [חמשה עצמות במסגרות הלב], a koponyában kilenc [תשעה], [שמונה בחזה], a mellben nyolc [עצמות בגולגלת הראש], a kézben öt-öt [חמשה עצמות בכל יד] és öt-öt csont van az ujjakban [והחמשה בכל אצבע], a fogakon és a porcogókon kívül¹⁾ [לבד מן השיניים וכל דק שבעצמות]. Ezen utolsó megjegyzésével Asaf ajtót nyitott minden eshetőségre, hogy a 248-as számot megkaphassa. Ezen adatok közül a legtöbb nem felel meg sem egyenként, sem pedig összeségében a tudományos anatómia megállapításainak és ha Galenus és Híppokrates tartózkodott a csontok számának pontos meghatározásától, úgy az araboknál (v. ö. Dieterici, l. c. p. 4.) állandóan megtartotta rendületlen tekintélyét a zsidóktól átvett 248-as szám.

Hogy mit értett Asaf a szív kulcsa alatt, mely öt csontból áll, művéből nem világlik ki; nem lehet sem a furculának nevezett villa, melyet a mellcsont és a két kulcscsont alkot, mert úgy látszik, hogy azt Asafnál a p. 173 említett מסגרות החזה jelenti, sem pedig a clavícula, mert ezt maga Asaf (p. 4) említi az arab תרקביה [אלתרקה] névvel.

Híppokrates Aphorismá-jának V. 69 csaknem szószerinti fordítása az Asaf-könyv 271. lapján felvilágosítással szolgál azíránt, hogy pontosan meghatározzuk a különben is sok nehézséget okozó héber megjelölésnek: מתנים (ágyék) és ירך (csípő, felsőlábszár) anatómiai helyét. Az aphorisma így hangzik: *ρίγχα αρχεται γυναιξὶ μὲν ἐξ ὀσφύος μᾶλλον καὶ διὰ νότου εἰς κεφαλὴν, ἀτὰρ καὶ ἀνδράσιν ὀπισθεν τοῦ σώματος μᾶλλον ἢ ἔμπροσθεν, οἷον ἀπὸ τε πήχεων, μηρῶν, vagyis a hideg érzete*

¹⁾ A csontoknak első felsorolását a zsidó hagyományban, mely a 248-as szám forrásául szolgált, a Mísna Ohalôth 1, 8 tartalmazza, melynek beható tárgyalását l. Preuss, i. m. 67. 1.

a nőknél inkább az ágyék tájáról indul ki a hát irányában a fej felé, ellenben a férfiaknál inkább a hát tájáról, mint a mellső irányból, a könyöktől és a comboktól; ezeket a szakakat Asaf következőképen adja vissza: *השחפת תתחיל בנשים*: *לאחיו נמותניהם ומחלצים וראשיהן ולאנשים תתחיל מזרועותיהם וירכיהם*.

E szó *גזי* nem más mint az arab *عظي* és a hátgerinc végét jelenti; ez az os sacrum, mely, bár a csontok felsorolásánál nincs külön megemlítve, de különben nem hiányzik ez a meseszerű csont az Asaf-könyvben. Ez az „ülőcsont” [p. 24 *עצה היא עצם המושב*], mely az emberi test csontvázában elsőnek keletkezik, a testalkat alapja és még a halál után is, amikor már minden csont elporhadt, örökké ép marad.¹⁾ Valamennyi csont közül csak ezen os sacrum-nak van physiologiai jelentősége, mert ez a hely, ahol a phlegma kiválása végbemegy.

B) Az angiologia területe is a legszükségesebbre szorítkozik Asafnál, mintha bevezető előadás gyanánt csak futólagos áttekintést akart volna nyújtani a véredények hálózataról. Jól ismerte a görögök anatómiai meghatározásait, eszerint ismernie kellett a vena és arteria közötti különbséget és amikor már Maimuni is számot vetve e véredények különböző jelentésével megteremtette a héberben *עורקים דופקים* és *בלתי דופקים*²⁾ jellegzetes kifejezéseket [Pirque Mosche p. 2], evvel szemben Asafnál erős küzködést látunk még a nyelvvel, melyből nem tud kellően jellemző terminust meríteni. Egyszer az arabból kölcsönzi a *ותין* szót az arteria megjelölésére, mely a nyak jobb oldalán van [הויתן הוא הגיד אשר]

¹⁾ עצם העצה הוא עצם הראשון הנכבד בגוף של אדם והוא יסוד בנין הגוף בעצמות והוא שישאר בסוף אחרי שימות האדם ויבלו כל עצמותיו בנין הגוף בעצמות והוא שישאר בסוף אחרי כלה כל עצמות. Ezen os vagy semen resurrectionis-ról szóló mesére nézve v. ö. Hyrtl, Das Arabische und Hebräische in der Anatomie pp. 31 és 165; Preuss, Biblisch-Talmudische Medizin p. 72; Löw, Aram. Pflanzennamen p. 374 és Löw, Miscellen (MGWJ), 1893) p. 484, Galenus, De usu partium V. 8 (ed. Kühn III. p. 375) azt mondja róla, hogy: os, quod latum, seu sacrum nominant.

²⁾ הגידים Avicenna Kanon-jának héber fordításában az arteriákra: *הגידים* és a vénákra: *הנחים* jellemző kifejezést találunk [I. 4. 1 és I. 5. 1].

[בימין הצואר], egyébként bármely ér épúgy mint az idegek és ínák is nála csak גיד szóval jelöltetnek, miként a görögöknél mindezekre az általános νεῦρον kifejezés volt használatos.

Ezen jobboldalú nyakartériának a vérét tizenhat ér vezeti a májba, hét ér a mellbe, négy ér az agyba, maga a két nagy arteria azonban, mely a két kulcscsont között jön elő és a nyak két oldalán ágazik el,¹⁾ átvezet a szívbe, ahol az animális lélek székhelye van.

Innen indul e két nagy ér két oldalról a hátgerinc csigolyáihoz, ahol minden bordához vékony ereken ágazódik el oly módon, hogy minden bordát a csigolyák alatt két-két ér veszi körül. Ezen elágazódáson kívül a két nagy arteriából két-két ér vezet minden csigolyába, melyekből valamenynyien a csípőkbe szállnak le. Azonkívül a két nagy arteriából ismét két ér vezet a gerincagyba; az egyik itt ismét két érré ágazódik el, mely az ágyékmedencében a szökőínakhoz (nervus ischiaticus) a combig vezet, ahol ismét öt-öt érré ágazódnak el, melyek a lábszárakhoz, térdekhez, horgas ínákhoz, a talpakhoz és lábujjakhoz vezetnek. A lábszárakhoz vezető két érből ismét öt-öt ér ágazódik el, melyek közül az egyik felfelé az agy irányában a nyakarteriáig húzódik, ahol visszafordul, hogy a szívbe torkolják; itt hat érré ágazódik, melyek közül a mell körül húzódva a karokig vezet, ahol minden oldalon ismét öt érré oszlik, melyek közül négy az altest felülete felé, a köldök alatt húzódik, a négy ér mindegyike pedig ismét tíz érré ágazódik el, melyek a test belsejében a torkig húzódnak fel és a szájba torkolnak, miközben közülök kettő elvezeti a vért a metszőfogakhoz [שיניים], kettő a zápfogakhoz [μύλη]. kettő a sze-

¹⁾ p. 4. ושנים גידים הגדולים המושכים בצואר אחד מזה ואחד מזה משני. Asaf egyszer p. 85 említi a két arteriát mint a két eret a két homlokon [שני הגידין]. המישים בשתי רקותיו הם אימקרנייא [ἡμικρανία]. Galenus is ott kezdí az erek elágazásának tárgyalását, ahol a kulcscsontokat érintik: mindkét venából, melyek a kulcscsontot átkarolják, erek ágaznak el; minden oldalról három vena: függélyesen felfelé a nyak hosszában, a másik három függélyesen lefelé. [Simon, Sieben Bücher Anatomie des Galen. II. Leipzig 1906. pp. 143 és köv.]

mekhez, kettő a fülekhez, kettő az agyhoz, mely utóbbiak az agytól a két veséhez vezetnek s innen a herékhez, ahol vékony erekre oszlódva körülhálózzák a tojásokat.

A véredények ezen nagy egységes hálózatán kívül külön is tárgyalja (p. 19) Asaf a máj, epehólyag és a penis érrendszert. A máiban van negyvenkét ér; ezek közül hét vezet a vért a test többi eréhez, négy vezet a vért a májból a tüdő melegítéséhez, huszonegy vékony csatorna szolgál arra, hogy a máj vérével átítassa a lépet és négy csatorna vezet a vesékhez. Az epehólyagnak hat ércsatornája van, melyek azt összekötik a szívvel, egy csatorna körüljár az egész testben, egy másik a gyomor felső részéhez huzódik és egy felvezet a szájhoz. A penisnek négy ere van, egyikük a vese közelében huzódik, egy másik a szívhez vezet fel, a harmadik a tüdőhöz ér és a negyedik a sperma elvezetésére szolgál.

Az erek összeségét Asaf 360-ban állapítja meg;¹⁾ ugyanazt a számot találjuk az araboknál is (v. ö. Dieterici I. c. p. 4) és nem a 365-öt, miként a talmudi hagyomány alapján a 248 csont analogiájára a holdév napjainak megfelelőleg, az erek összege a napév napjainak megfelelőleg volna veendő,

C) A splanchnologia-nak Asafnál jóval nagyobb physiologiai, mint anatómiai jelentősége van. Ismertnek tételezi fel a lélegző- és emésztő-szerveknek alakját és fekvését és csak a bélhálózatot írja le. Ebbe az összefüggésbe tartozik Asafnak az emésztő-szervekre vonatkozó terminológiája is, ami nemcsak nyelvtörténeti szempontból nagyfontosságú, mert már a bibliától kezdve a héber irodalomban teljes határozatlanság uralkodik abban, hogy mit jelent קרב, קרבים, כטן, מעים; קרב-ot majd általában a test belső részeire, majd a gyomorra, majd a belekre vonatkoztatják; כטן jelöli úgy a hasat, mint a hasfalat, valamint a test belső részét; hasonlóképen מעים-ot sem vonatkoztatják kizárólagosan a belekre, hanem általában a zsigerekre. Orvostudományi munkában különös fontosságú volt, hogy a testrészeket megjelölő terminusok használata által lejét vegyék esetleges végzetes félre-

¹⁾ שלש מאות וששים גידים הם התעלות המישכות הדם ללכת. p. 3.
בהם בכל הגוף.

értéseknek. Asafnak is csak a fenti héber kifejezések állanak rendelkezésére, s megállapítandó, vajjon oly módon használja-e azokat, hogy félreértések ne fordulhassanak elő?

Asaf teljes tudatában volt a nyelv okozta nehézségnek, minek következtében a kérdéses szerv anatómiai helyét legtöbbször közelebbi megjelöléssel határozza meg. Ezért mondja Asaf p. 47: הנקרא איסטומכוס הקרב העליון és p. 258: הבטן העליון mindkét alkalommal a görög στόμαχος-szal magyarázza meg terminusát; e szó csak újabb idő óta jelöli a gyomrot, ellenben a görögöknél csak a gyomorszáját jelentette, mely utóbbi jelentéssel számol az עליון jelző. Ezen egyezésnek megfelelőleg a קרב és בטן szó közelebbi jelző nélkül magát a gyomrot jelenti; a קרב-nél helyes a következtetés, kivétel nélkül a gyomrot jelenti, azt a helyet, ahol az ételek „megfőzetnek,” de בטן önmagában sohasem jelenti a gyomrot, hanem a hasat, az egész térfogatot, melyben a belek vannak;¹⁾ ez a hely a hasüreg [p. 28: חורי הבטן], mely bizonyos betegségek következményeképpen felfuvódik [p. 247: להתנפח בטנו], vagy ahol káros nedvek gyülemlenek össze, melyek a beleket elpusztítják [p. 256: הקוויות המים הרעים בבטן הממסים את המיעים]; e nedveknek melyek az üregben összegyűltek és a káros phlegmának eltávolítására, valamint általában a belek megtisztítására a „hasmosás” [p. 243: לכבם הבטן] kifejezést használja és így nem szószaporítás az, ha Asaf egymás mellett használja a הליך הבטן hashurut és הליך המיעים bélhurut kifejezéseket, vagy ha nagymértékű székrekedésnél olyan purgáló szert rendel el, melynek ereje nemcsak a belekre, hanem a hasüregre is hathat [p. 296: כי קרבנו מלאים דומן וגלל ויתבישו מרוב החום . . . השקיהו]. Azonban a בטן szón nem az egész hasüreg értendő, hanem csak az a része, mely a köldökön felül van, az alsó rész elnevezése mindig תחתית הבטן [p. 259] vagy pedig kifejezetten מתחת לטבור [p. 5]. A hasüreget a hasfal határolja, mely két bőrből áll [p. 284: מוגל]

¹⁾ Galenus is, De Alimentorum Facultatibus. I. 1 (ed. Kühn VI. p. 467) úgy véli: etiam intestinalium substantiam nomine ventris complectimur.

[וטר] בין שני הקרמים בין קרם העליון לתחתון, s melynek neve: hasbör. Be is bizonyítható, hogy ez a kifejezés nála valóban a hasbört jelöli, mivel Asaf Hippokrates aphorismáját II. 35: „Minden betegségnél jobb, ha a köldöktájék és az altest [τὰ περὶ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸ ἥτρον] jól van táplálva,“ következőképen adja vissza [p. 250]: אם הפצת לבחון אם יטהר להרפא שלח ירך למישש ולאחוז בעור הבטן אם ראית כי הוא עב וישמן; azonban e kétségtelen megállapítás ellenére is Asaf a hypochondrium-ot is hasbör-nek fordítja, amennyiben Hippokrates Prognostikon-jának VII. c.: οἰδῆμα δὲ ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ szavait מקום נפוח הבטן בעיר האית ב-א-mal fordítja héberre, és ahol Hippokrates [Aphor. IV. 64] ὑποχόνδριον τὸ δεξιὸν-t mond, ott Asaf [p. 264] עור הבטן מצד הימני נוכח הכבד [p. 264] הרור beszél; ez utóbbi hely bizonyítja, hogy Asaf hasbör alatt a határos hypochondriumot is értette. Ugyanis ott olyan esetről van szó, amikor tartós láznál sárgaság is fellép, mely esetben az orvosnak meg kell tapogatnia a jobboldali hypochondriumot [t. i. a hasbört], vajjon nem érezhető-e a máj és epe tájékán keményedés.

A belek elnevezése állandóan מעים [זעים] olykor pedig קרבים is [p. o. p. 296: בל הדומן הנעצר בתוך קרביו], azonban ezek a kifejezések gyakran egymás mellett is előfordulnak; de hogy a két kifejezés nem két különböző anatómiai fogalmat akar megjelölni, abból világlik ki, hogy Asaf [p. 245] Hippokrates aphorismáját I. 15: αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἡρος θερμότεται φύσει, ahol csak a belekről van szó, mindkét kifejezéssel fordítja: כוח הקרבים והמים בימי החורף והאביב חמים הם. A belek beosztásáról már fenn 49 és köv. II. beszéltünk.

VI.

Asaf physiologiája.¹⁾

Minden keletkezés és elmulás nem egyéb, mint a négy alapelem egyesülése vagy szétoszlása, melyből az egész anyagi világ felépül. E négy elem, melyre először Empedokles utalt [Aristoteles, *Metaphysika* I. 4. V. 4.] a következő: tűz, víz, levegő és föld, melyeknek tulajdonságai melegség, nedvesség, hidegség és szárazság által oly módon jutnak nyilvánosságra, hogy minden elem két tulajdonsággal bír: a tűz meleg és száraz, a víz hideg és nedves, a levegő meleg és nedves, a föld hideg és száraz

Az emberi test is a teremtés alapelemeinek megfelelőleg melegségből, nedvességből, hidegségből és szárazságból [p. 3] áll, melyeknek hordozója a tűznek megfelelőleg a vörös epe [מרור], a földnek megfelelőleg a fekete epe [מרור שחור], a víznek megfelelőleg a phlegma [ליחה] és a levegőnek megfelelőleg a vér [דם] [p. 32]. A vörös epe szerve, gyűjtőhelye [מקור] az epehólyag, a nyálkái a tüdő, a fekete epe szerve a lép és a

¹⁾ Innen kezdve a gyakrabban ismétlődő irodalmi adatokat következőképen rövidítjük: Bar Bahlul, *Lexicon Syriacum*, ed. Duval. Paris 1888. = BB; Budge, *Syriac Anatomy Pathologie and Therapeutics, or The Book of Medicines*. I–II. London 1913. = Budge; Galenus, *De Simplicium Medicamentorum Temperamentis*, ed. Kühn, Bd. XI és XII. = Galenus; Avicenna *Kanon* héberre fordítva, ed. Nápoly 1492. = *Kanon*; Leunis, *Synopsis der Pflanzenkunde*³. Hannover 1883–86. = Leunis; Löw, *Aramäische Pflanzennamen*. 1881. = APf.; Löw, *Pflanzennamen bei Raschi* [Berliner-Festschrift. Frankfurt am Main 1903] = Pf. bei R.; Mayer, *Geschichte der Botanik* I–IV. Königsberg 1854–57. = Mayer; Papadopoulos, *Glossarion Ebraïohellenikon* [Harkavy-Festschrift. St.-Petersburg 1908] = Papadopoulos; Payne Smith, *Thesaurus Syriacus*. Oxonii 1879–93. = PS.; C. Plinii Secundi *Naturalis Historiae Libri*, ed. Mayhoff. Lipsiae 1892–907. = Plinius; Steinschneider, *Donnolo*. Berlin 1867. = Donnolo; Steinschneider, *Heilmittel der Araber*, WZKM. XI–XIII. kötetében. = HA; Steinschneider, *Abu's Salt und seine Simplicia*, *Virchow Archiv*-jának 91. kötetében = Abus Salt.

véré a máj¹⁾ [p. 7]. Ezen elemek viszonyát következőképen képzelték el: levegő által lobban a tűz lángra és a levegő mozgása indítja a vizet magas hullámszásba; a víz kioltja a tüzet, de a földdel elvegyül a víz; a föld elnyomja a tüzet, de a levegő szétporlasztja és szétszórja a földet; a tűz levegő nélkül nem éghet és föld nélkül nincsen szilárd alapja; föld nélkül a víz sem állapodhat meg, levegő nélkül pedig nem mozoghat; azonban föld sem volna képes a sok vizet elbirni tűz nélkül, mely a nedvességet kiszárítja. Így egymásra szorul a négy elem és ha ezek harmonikusan működnek közre, minden egyes a megállapított határok között saját területén uralkodik, úgy a test egészséges, ellenben az egyensúlynak megzavarása a zavarás mértéke szerint különböző betegségeket idéz elő [p. 34]. A természet is gondoskodott már arról, hogy a test egyes részein két-két ellenhatású elem egymást egyensúlyban tartsa. E tekintetben a test négy fő-részre oszlik: 1. az első rész a fej, ott van az agynak a székhelye, mely hasonlít a palotájában lévő királyhoz és az egész testen uralkodik; az agyvelő ereje igen meleg, ellenben az agyból a testbe folyó phlegma nagyon hideg; az agynak a száraz melege tönkre tenné a testet, ha a phlegmának hideg nedvessége ellenhatást nem gyakorolna, ellenben arányos méretű együttthatással a test javára szolgálnak. 2. A második rész a nyaktól a köldökig terjed s ez a rész a májat uralja, mely királyként van a zsigerek fölé helyezve, melyeket melegíti, mint valamely tüzhely; a máj melegét, mely igen meleg és nedves, a rajta függő epének hidegsége ellensúlyozza s amennyiben e kettő nem tartaná egymást egyensúlyban, úgy vagy az epe hidegsége, vagy a máj melege tönkre tenné a testet, ellenben összehatva és egymást kiegészítve a mértékletesen melegítő erő az ételeket a test számára elkészíti. 3. A harmadik rész a köldöktől az os sacrum-ig terjed, ezen

¹⁾ Ez a felfogás is az Asaf-könyv régi koráról tanuskodik, mert az arabok a vér székhelyét már a szívbe helyezik [Schahrastani, Religionsparteien und Philosophenschulen, Halle 1850. II. p. 148]; ezt a nézetet Gerson ben Schelomoh [ספר שער השמים, Warschau 1875. p. 68 b] már Maimuni külön véleményeképen jegyzi fel: הדם מקורו בכבד ובספר הפרקים בתוב כי הלב הוא מקור הדם.

a részen a veséké az uralom; a vesék ereje igen meleg és a máj közelsége révén a jobboldalnak melege még fokozódik, ellenben a baloldalit mérsékli a lép szomszédsága és mindkettőnek melegségét enyhíti az alattuk lévő húgyhólyag; a lépnek és a húgyhólyagnak ezen ellenhatása nélkül megsemmisítené a vesék melege a testet, másrészt azonban a vesék mérséklő melege nélkül a lép és epehólyag hidegsége károsan hatnak a testre, holott a kölcsönös ellenhatásukkal fenntartják a testet. 4. A negyedik rész az os sacrum-tól a láb talpáig terjed, ez a rész egészen teli, nincsenek üregei, csak erek hálózák át, melyekben a vér kering, a húst pedig phlegma itatja át; a hús melege és a phlegma hidegsége egymást ellensúlyban tartja és fenntartják a test jóllétét, ellenben egyiknek esetleges túlsúlya a másik felett különböző betegséget idézhet elő [p. 6].

Igy építette fel Asaf görög elmélet alapján a négy elem physiologiai rendszerét s ez a rendszer az elemek harmoniájának értékelésével nemcsak az embryonalis állapotig nyúl vissza, hanem tekintetbe veszi azt is, hogy minő volt a szülők elemeinek eloszlása a cohabitatio idején.

A fogantatás abban a pillanatban történik, amikor a cohabitatio alkalmával a férfi spermája egy idumeai árpa¹⁾ nagyságában a nőével elvegyülve az uterusba kerül; evvel a pillanattal bezáródik az uterus, melyben az embryo negyven nap eltelte után nemí fejlettséget nyer;²⁾ negyven napig fejlődnek a csontok és az erek, százhet napig alakul a bőr, amely időben a haj is nőni kezd. Az egész terhesség teljes kilenc hónapig tart, a hónapot harminc nappal, a napot huszonnégy órával számítva, s így a terhesség kétszázhetven

¹⁾ שְׁעוּרִים Tosifta Terumoth, ed. Zuckermann v. 7 שְׁעוּרִים אֲדוּמָה [סוּרִי] Löw, APf. 278 avval magyarázza a nevet, hogy Palesztina déli része volt a tulajdonképeni árpa-termő vidék.

²⁾ A negyven napnak ezen pontos adata feltűnő ellentétbe hozza Asafunkat a görög és a zsidó hagyományos felfogással, melyek szerint a férfi nemí kifejlődése rövidebb idő alatt lesz teljessé, mint a nőé. Lásd erre vonatkozólag Preuss, Biblisch-Talmudische Medizin, p. 451 és köv., továbbá Hippokrates (Fuchsnál I. pp. 217 és 283).

napig tart, vagy hatezerhétszázötvenhét óráig¹⁾ [p. 9]. Az idegek és a véredények, a csontok és tagok, az agy és a velő az atya spermájából képződik, ellenben a hús, a vér és a bőr az anya spermájából nyeri eredetét;²⁾ szellem, lélek és értelem Isten adománya [p. 5]. Az elemek harmóniájának eloszlása már a cohabitatio idejétől függ; mert ha a fogantatás a nap vagy az éj első három órájában történik, [a mi óraszámításunk szerint 6 és 9 óra között] amikor a vér az uralkodó az emberben, a magömlést befolyásolják azok a szervek, melyekben a vére az uralkodó szerep, ami által meleg és nedvesség a mag jellege s ennek következtében a keletkező testben az egész életen át oly betegségekre van hajlandóság, melyeknek előidézője a túlsúlyban lévő melegség és nedvesség. Ha a fogamzás akár nappal, akár éjjel 10 és 12 óra között történik, amikor túlsúlyban van az emberben a vörös epe, úgy a mag által a keletkező testbe átvivődnek a túlsúlyban lévő epének következményei a betegség előidézőiképen. 1 és 3 óra között túlsúlyban van az emberben a fekete epe, a magömlés annak hatása alatt történik, s így a keletkező testben is a betegség előidézője a mag jellegét megadó fekete epe lesz. Végül, ha a fogamzás 4 és 6 óra között történik, amikor a phlegma van az emberben túlsúlyban, amely a kiömlő magra is átviszi jellegét, úgy mindig felismerhető lesz a phlegma által előidézett betegségekre való hajlam [pp. 9 — 11].

A phlegma felülről uralkodik a testben, az agyvelőből, innen indulva ki a hátgerincen át huzódik az os sacrum-ig és a bordákba, melyekből a mellkasba oszlik szét és mint-hogy a phlegma az agyból keletkezik, ezért hatalomban túlszárnyalja a másik három elemet [p. 23].

¹⁾ A számítás természetesen nem helyes. Meir Aldabi-nál is [שביילי] p. 74 b] találunk hasonló példát a helytelen számításra, ahol a terhesség időtartamául Galenus nézete szerint 271 nap vagy 6504 óra van adva. וכתב גלינוס כי עיבור ימי האשה הוא תשעה חרשים שלימים מספר ימי. הירח שלשים יום והיום כ"ד שעות נמצא מספר הימים רע"א ימים ומספר השעות ששת אלפים ות"ק וד' שעות.

²⁾ Galenus, De Elementis (ed. Kühn I. p. 494) II. 2 mondja: quod omnes sanguineorum animantium partes ex matris sanguine gignantur, jam satis omnibus constat.

Mert az értelem székhelye az agyban van, melyet az animális lélek¹⁾ táplál, mely székhelyéről, a szívből az ereken át a test minden részébe eljut, amennyiben előbb a szívből fel az agyba s onnan a test legalsóbb részébe vezettetik²⁾ [p. 11].

Igy az egész testen áthúzódik az életadó lelket képző vér, melynek székhelye a máj, mely összeköttetésben van a vörös epét tartalmazó epezacsiskóval; e zacskónak két ellentétes irányú nyílása van: az egyikben huzódik a vörös epének vezetéke az agyhoz, a másikon át pedig az altestbe [p. 48] a vesék közelébe, ahol a fekete epének van a hatalmi köre, mellyel itt elvegyül a vörös epe és azután vele egyesülve az egész testben elhúzódik [p. 20].

A fekete epe székhelye a lép, mely a hideg vízzel telített szívacshoz [ספוג] hasonlít és a test baloldalán ellenhatást gyakorol a jobb oldalán ható májnak melegsége ellen. A lép-szívacsa magába szívja a vizet, melyet iszunk és ennek nedves hidegségét megtartja tartályhoz hasonlóan, mert a phlegma a lép körül bőrszerű kérget alkot, ami a vizet át nem bocsátja, hanem csak azon az egyetlen éren át folyhat le, mely az altestbe vezet [p. 48].

A fekete epe egy éren át a bal vesébe vezetődik, a vörös epe egy éren át a máj oldalán a jobb vesébe és az egész testből az os sacrumba vezetett phlegma két ér által a két vesébe jut, melyekből együttesen a húgyhólyagba ömlik [p. 49].

Ezek a szervek, melyek által és az utak, melyeken át a négy alapelem harmónikus összehatása a test normális fennállását lehetővé teszi.

A lélekző- és emésztő-szervek szolgálnak a test fenn-

¹⁾ Asafnál csak a נפש kifejezés van, ami alatt valószínűleg az animális erőt érti, melynek székhelye Aristoteles szerint, valamint az arab Aristotelikusok és Galenus szerint is a szívben van. Lásd Dieterici, Die Anthropologie der Araber, p. 8, Avicenna, Kanon I. 6. 1.

²⁾ p. 11 : הלב הוא מקור הנפש משם תעלה הנפש אל חדרי המוח אשר
הלב שם חוקת : p. 4. — בראש ומשם תרד אל חדריה אשר בתחתית הגוף
הנידים המושכים בבשר להשקות את הגוף להוליך את הנפש : p. 4. — הנפש
בהם בכל הבשר.

tartására és fejlesztésére oly módon, hogy az elhasznált elemrészek helyére új anyagot juttatnak.

A lelekző-szerv a tüdő, mely két szárnyával jobbról a májat és balról a szívet fedí be [p. 47]. A tüdő az éltet adó pneuma¹⁾ székhelye, mely a légzőcsöveken át fel- és leszáll s a tüdőből a szívbe huzódik, ahonnan a vérrel együtt az egész testbe eljut [p. 13].

A gyomor és a bélhálózat az emésztő szerv. Miután a fogak malomkövei megörölték az ételeket, a bárzsígon át a stomachos-hoz [gyomorszáj] [p. 13] jutnak, ahol még finomabban megöröklődnek²⁾ [p. 47], hogy a gyomorban a határos máj melege segítségével könnyen megfőjjenek³⁾ [p. 25]. A belek⁴⁾ választják ki azokat az erőket, melyeket az ételek tartalmaznak. A gyomorból az étel a „tizenkettő anyja“ (duodenum) nevű bélbe kerül, innen a „bőjtőlő bél“ (jejunum)-ba, mely az ételekből kiválasztja a máj, azaz a vér számára a táplálékot; ami megmarad ezen kiválasztás után, az a „vékony bél“-be huzódik, amelyen a „vakbél“ függ, s innen átmegy a kolosba, mely balra fordul, hogy a széles „lánc“-nak [λογάδιον? λογάς-ból electus, kiválasztás, a bél vezetí el a bélsárt] nevezett bélbe menjen át; a két csípő között ágazódik el a κηκίς ἀμίς-nak nevezett bél, mely kiválasztja az ételekből a felesleges nedveket és a vesék által a húgyhólyagba ömleszti őket [p. 69].

Az érzékekről, mint a megfigyelő szervek egységes fogalmáról és külön kategóriájáról nem szól Asaf; az érzékek ötös számáról rendszerében nincs még említés és ha ezen jelenség elég biztos alapot szolgáltat régi korának elfogadására [v. ö. Kaufmann, Die Sinne p. 35], úgy az Asaf-könyvet jóval Saadja előtti korba kell helyeznünk. Igaz ugyan, hogy szól a megfigyelő szervekről, de nem foglalja az egységes

¹⁾ Asafnál רוח kifejezést találjuk, de evvel is az animális lélekre gondolt.

²⁾ אִסְטִימְכִים הוּא הַרְיָחִים הַטָּחָן אֶת הַמֵּאֵכֶל אַחֲרֵי אֲשֶׁר יִטָּחֵן בַּפֶּה וּבַשִּׁינִים.

³⁾ Galenus is, De Usu Partium (ed. Kühn III, p. 284 IV. 8.) mondja: ventriculus coctionis instrumentum est.

⁴⁾ V. ö. fenn p. 49.

ötös számba és nincs is terminusa az érzékekre.¹⁾ A szem a testnek és a szívnek is világító szerve [מאורות הגוף וגם הלב], általuk jut a szív értelmi belátáshoz, de a szem sem láthat helyesen a szív értelme nélkül. Az orr az agyvelő kapuőre [שוער למיה בשומר הסף לפני המלך], azon át jutnak az agyba a jó és rossz illatok és azon át távolodnak el az agyvelő felesleges nedvei. A fül a test értesítő szerve [מבוננות], mindent meghall és közli a szívvel. Az ajak a szív beszédszerve [מליצי הלב], és a nyelv a kiküldött követ [ציר], hogy a szív gondolatait közölje az ajakkal. A metszőfogak [השיניים] a száj falazata és a nyelv sövénye, a zápfogak [הטיהנות] pedig a malomkövek, melyek megörlik az ételeket a test számára [p. 13 és pp. 52—54].

Az emberi test minden szervének van természetes hajlamából eredő és az elemeknek megfelelő tulajdonsága, ami által előmozdítják az elemeknek összhangját, vagy pedig túlsúlyuk által zavarják. A csontok természetű erejükben hidegek és szárazok, az agy és a velő hideg és nedves, a vér-edények melegek és nedvesek, a haj meleg és száraz, a máj meleg és nedves, a gyomor meleg és száraz, az ágyékok hidegek és szárazok, a húgyhólyag hideg és nedves, a vörös epe meleg és száraz, a fekete epe hideg és száraz, a phlegma hideg és nedves [p. 19].

Azonban nemcsak az egyes testrészek bírnak elemüknek megfelelő erővel, hanem a test egészében is a különböző koroknak megfelelőleg más alaperővel rendelkezik: a gyerekek melegek és nedvesek, az ifjak melegek és szárazok, a középkorúak melegek és mérsékelten szárazok, az idősek hidegek és nedvesek, a hatvan évnél idősebbek hidegek és szárazok [p. 19].

Mindamellett szükséges, hogy ezen testi alaptermészeti tulajdonságok összhangzatban legyenek az évszakok termé-

¹⁾ A תועפות kifejezés, melyben megtalálni vélte Kaufmann, l. c. p. 39 az „érzék” kifejezést, valamennyi érzék megjelöléséül, sőt még az érzékekkel kapcsolatban sem fordul elő; egyetlen egyszer fordul elő a szó, de ott is csak az erekre alkalmazva: גידים הם התעלות המושכות הדם ללכת בהם בכל הגוף וכולם נשויים ותלויים תועפות הם הסובלים והנושאים לכל דבר.

szetével, hogy megőrizhessék elemeik harmóniáját, mert a tél hideg és nedves, a tavasz meleg és nedves, a nyár meleg és száraz, az ősz hideg és száraz [p. 8], és nem szabad az uralkodó szeleket sem figyelmen kívül hagyni, mert a keleti szél meleg és száraz, a nyugati szél hideg és nedves, a déli szél meleg és nedves, az északi szél pedig hideg és száraz¹⁾ [p. 9 és 18].

E sphaerikus befolyásokon kívül a test elemeinek harmóniája az élelmiszerek természeti erejétől is függ. Általában meg lehet ezeket már ízükről ismerni: minden édes meleg és nedves, minden keserű meleg és száraz, minden savanyú hideg és nedves s minden erős hideg és száraz [p. 18]. A test elemeinek harmóniáját előmozdító táplálószeretek közül figyelemre méltóak: a víz, a tej, a hús, a gyümölcs-, gabona- és főzelékfélék. Eredetileg minden víz egyenlő minőségű volt a földön, mindegyik édes, átlátszó és tiszta volt, Istentől rendelve, hogy minden élő lényt felüdítsen; minden víz meg egyezett szín, íz és hatás tekintetében a paradicsomból elágazó forrás vizével. Csak az ember bűnbeesésével vált a víz keserűvé, édessé, sóssá, könnyűvé, nehezzé vagy károssá s ízének megfelelőleg különböző szint is vett fel. A föld köldökének, azaz a szent földnek vizei mind édesek, jók, kellemesek, a test számára könnyűek, mert szép hegyeken és szent földön vannak, édes ízűek s minden füve, növénye és zöldsége üdvre és áldásra sarjad, azért vizei is könnyűek, hogy csapásokkal és betegségekkel szemben minden test egészségét és gyógyulását előmozdítsák. Azok a folyók, melyek délről

¹⁾ Galenus, De Humoribus (ed. Kühn XIX. p. 485) c. művében a következőket mondja az öselemek, a nedvességek és az évszakok egymás iránti viszonyáról: Elementa, ex quibus constat mundus, sunt aer, ignis, aqua et terra. Tempestates autem, ex quibus annus constituitur, ver, aestas, hiems atque autumnus. Humores vero sunt bilis, sanguis, pituita et humor melancholicus, ex quibus animantia componuntur et homo. Omnia autem humiditate, calore, siccitate et frigore contemperantur. Sanguis enim et aer et ver sunt calida et humida; bilis autem flava, aestas et ignis sunt calida et sicca; humor vero melancholicus, terra et autumnus sicca et frigida sunt; pituita autem et aqua et hiems quoque frigida sunt et humida.

folynak felfelé és a nagy folyamokkal egyesülve a Földközi-tengerbe ömlenek, a tenger közelében telve vannak mindenféle férgekkel, melyeket a folyam árja pusztított el és a partra is kivetett; ezeken a helyeken káros a víz, sok betegséget idéz elő s aki iszik belőle, annak főleg epe- és főfájás van. Az a víz, mely északról délnek tart, elárasztja a földet, érinti a föld felületének szemetét, kiönti a vízgyülemlek lerakódásait, melyek hosszú ideig megállapodtak és ezáltal izüket elvesztették és kellemetlen szagúvá váltak; forrólázt, hideglelést, sárgaságot, bélhurutot vagy lépbántalmat kap az, aki iszik belőle; mennél lassabban folyik az ilyen víz, annál inkább ártalmas. Az a víz, mely gödrökben, tavakban, szakadékokban és barlangokban, vagy oly helyeken gyülemlik össze, ahonnan nincs lefolyása, káros, mert a felszínen van a zöld mocsárvirág, a fenekén pedig sár és gaz van s a víz telve apró férgekkel; ha iszik belőle valaki, megdagad a hasa és lépe s gonosz betegségek gyötrik. A test számára legjobb az esővíz, ha azonnal felfogják és tiszta edényben elzárják. Ambár édesizű az ivásnál a hóvíz és esővíz, de köhögést idéznek elő, a nyálkát sűrűvé teszik, az oldalakban és a vesékben fájdalmat idéznek elő. Olyan forrásvíz, mely porból fakad, a belekben férgeket fejleszt és egyéb betegséget idéz elő. Sziklából, szakadékokból, kövek közül fakadó forrásvíz jó, különösen ha köves mederben folyik s annál jobb, mennél hosszabb utat tett meg olyan talajon. Keletről nyugatra folyó víz mindaddig, míg szélcsend uralkodik, köhögést és mellfájalmat idéz elő; ellenben a nyugatról keletre folyó víz nem olyan kemény, mert a nap melege megpuhítja, könnyű és kellemes marad még akkor is, ha még oly hideggé lesz is.¹⁾ Magas hegyekről és szakadékokról lefolyó víz könnyű és nem ártalmas, ha a hegy lábánál köveken és kavicsokon

¹⁾ Az égtájaknak ugyanolyan felcsrereleése található itt is, mint fenn p. 21. Hippokrates, Levegőről, vízről és helységről c. könyvében (cap. 7) mondja: Azok a vizek a legjobbak, melyeknek forrásai kelet felé fekszenek, ellenben a délkelet felé fekvők a legrosszabbak, ezeknek forrásai a nap téli felkelte és nyugta között fekszenek (ὁκόσων μὲν αἱ πηγαὶ πρὸς τὰς ἀνατολὰς ἔχουσι, ταῦτα μὲν ἄριστα... φαυλότατα δὲ τὰ πρὸς τὸν νότον καὶ τὰ μετὰ τῆς χειμερινῆς ἀνατολῆς καὶ δύσεως).

hömpölyög tovább, ellenben poros vagy agyagos földből fakadó és pocsolyát alkotó víz ártalmas. Ha a víz felszínén zöld vagy sárga olajhoz hasonló réteget látunk, úgy tartózkodjunk tőle, mert ártalmas. Agyagos földből fakadó víz lázt idéz elő olyanoknál, akik nem szoktak meg az ilyen vizet. Kénes forrásból fakadó víz kiszáritja a nyálkát, de használ mindenféle kiütéssel szemben és akadnak az ilyenemű vizek között olyanok is, melyek jóhatású hashajtók és étvágygerjesztők. Már a legrégebb bölcsek is a harmat-vizet találták mindenemű víz közül a legjobbnak. Ezüsttartalmú földből fakadó víz igen kártékony; vastartalmú talajtól fakadó pedig lép-bántalmak és sárgaság ellen jó; réztartalmú földből fakadó víz halálos méreg olyanok számára, akik nem szokták meg [pp. 55—57].

Az élelmiszerek között a következő tejfélék jöhetnek szóba: A tehéntej édes, zsíros és kellemes, legfontosabb valamennyi tejfajta közül, a test hasznára szolgál minden betegségnél, frissíti a húst, velőssé teszi a csontokat, erősíti a szívet, megszünteti a test soványságát és szárazságát. A kecsketej nehezebb a tehéntejnél, hűsítő hatású, szaporítja a nyálkát, csökkenti a test forróságát, sűriti az agyat, velőssé teszi a csontot. A tevétej felmelegítő és száraz, sós íze van, a test számára könnyű, a belekben lévő szelek ellen használ, csökkenti a nyálkát, megszünteti a has puffadtságát és a láb daganatát, elhajtja a belekből a vízkórt és a férgeket, használ a hasmenés és minden altesti fájdalom ellen; de ha megsavanyodik, úgy fokozódik sós íze és ártalmas hatású az epére és vérre. A báránytej édes, könnyű és nedves, az epe izgalmat lenyomja, hajlékonyá teszi a merev tagokat, de annak idején, amikor a nyáj friss, új fűvet legel, szaporítja a belekben a szeleket, azonban felmelegítő hatású, ahol a fű száraz. A női tej olyan a testnek s a léleknek, mint az élet fája, erősíti a szívet, gyógyítja a szemet s hatásos ellenméreg is. A bivalytej nehezebb a tehéntejnél, de használ a vesék megbetegedése ellen, felmelegítő hatású, erősíti az epét és a vért, szaporítja a nyálkát, megnyit eldugult ereket; zsírja és vaja könnyebb, mint a tehéntejé. A szamártelj jót tesz a tüdő-

bajosoknál, sorvadásban és asthmában szenvedőknél és a szivbajosoknál. A juhtej nyáron felmelegítő erejű és könnyű, felmelegíti a veséket és mérsékelten hashajtó, vaja zsírosabb mint a többi vajfélék.

Ami az aludttej hatását illeti, úgy tudnunk kell, hogy a megaludt tehéntej jót tesz az altestnek, a beleknek, erősíti a hasat, zsírossá teszi a testet, csökkenti a hideget, anélkül, hogy a testnek ártana vele, és gyógyít szívdobogást is. Nagyön jó olyan tehenek vaja, melyek munkát nem végeznek, ellentálló erőt kölcsönöz a testnek mérgezés és ragályos betegség ellen, erősíti a szívet, kevesbbíti a nyálkát, zsírossá teszi a testet, jó hatású az altestre; az ily tehenek aludtteje is jó a szívre, eloszlatja a szorongást és erősíti a hasat, A kanca teje használ máj- és vesebaj ellen, könnyű is, mert nincs vaja és zsírja; általában nem lehet vaját köpülni olyan állatok tejéből, melyek sem hasadtcsülküek, sem nem kérődzőek. Régebbi bölcsek azt tanították, hogy kutyatej jóhatású örültség és heves fejfájás ellen, s abortust is idéz elő [pp. 29—52].

A különböző húsfélék is különböznek táplálóerő dolgában. A friss halak nehezek a belekre, de ízletesek, a testet kövérré teszik és szaporítják a nyálkát. A besózott halak ártalmasak, szeleket idéznek elő, ártanak a beleknek, elhomályosítják a szemet, izgatják az epét, köhögést idéznek elő és károsak főleg a hasmenésben és vérhasban szenvedőknél. A szárított halak is károsak, de nem oly mértékben mint a sózottak. Legkönnyebben emészthető oly halak húsa, melyeknek nincsen pikkelyük. A szárnyasok húsára vonatkozólag figyelemreméltó, hogy a vízi madarak eleinte könnyűek, utóbb azonban nehezek a szervezetnek, felizgatják a fekete epét, szaporítják a szeleket és a nyálkát és rendellenességet idéznek elő az altestben. Legjobb és legkellemesebb a házi szárnyasok, mint pl. a csirke vagy tyúk húsa, sem nem hűsít, sem nem melegít, de a legegészségesebb az olyan házi szárnyasok húsa, melyek önmagukat táplálják s nem emberi kéz tömi őket; emezek sokkal nehezebbek a testre. A négylábuak közül a kosok, a juhok és a bárányok húsa melegítő, nedves és könnyű, a kecskéké húsa kevésbé melegítő mint a juhoké,

szárazabb is és ezért nehezebb a belekre; a marhák húsa még kevésbé melegítő, ezért nehéz is a testre s mivel száraz, bántalmakat idéz elő az altestben; a teherhordáshoz használt állatok húsa a legkönnyebb, legkevesbé melegítő, kellemes ízű és nem tesz jóllakottá azonnal, mert nem nehezedik súlyosan a gyomorra; a vadon élő állatok húsa inkább hűsítő mint melegítő, szaporítja a szeleket, erősíti a hasat és igen könnyű [pp. 44—47].

A különböző gyümölcs-, gabona- és főzelék-félék, üdvös vagy káros erejük szerint, a következők [pp. 57—65]:

Az *Uva passa* (σταφύς הענבים היבשים) eltávolítja a nyálkát, jót tesz a beleknek, erősíti a szívet, csillapítja az epe hevét, csillapítja a görcsöket és erősíti a hasat.

A *Phoenix dactylifera* gyümölcse (התמרים) melegítő erejű, a kedélyre jó hatással van, szaporítja a nyálkát, a vért és a spermát, mozgásba hozza a test szeleit és megszünteti a kimerültséget és bágyadtságot.

A fekete¹⁾ *Myrtus communis* (ההדסים השחורים) gyümölcse hajtja a szeleket, jót tesz a gyomornak, előmozdítja a székelést és felvidítja az arcot.

A *Pirus communis* (האנסיס) nehéz, hűsíti a testet, bágyadtságot okoz és kioltja a gyomor hevét.

A *Nux indica* (*Cocos nucifera* אגוזים של ארץ הודו) zsíros és nehéz, feltartóztatja a köpetet és szaporítja a phlegmát.

A *Cydonia vulgaris* (אספרגלים הם קידוניון) savanykás-édes, használ a gyomornak, oltja a vér és a vörös epe hevét, csökkenti a lázt és erősíti a hasat.

Az *Origanum maru* (הזופים) hűsítő, gyengíti a vértolulást, megnyugtató hatással van az epére és szaporítja a nyálkát.

A *Zizyphus Spina Christi*²⁾ (פלוסיר המדבר παλίουρος)

¹⁾ Úgy Diosk. I. 155, mint Plinius szerint is XV. 29 (37), a fekete — ültetett — myrtus alkalmasabb a gyógyhasználatra mint a fehér.

²⁾ Asaf azonosítja פלוסיר-t פרוסיר-mal; utóbbi az arab نبق = Z. s. Chr. — APf. 283. Steinschneider HA. 1941. Leunis II. 555. 2. Diosk. I. 92 παλίουρος-nak nevezi [Imm. Löw: פרוסיר המדבר = פרוסיר סיר המדבר].

(הם הנקראים נבקים) erősíti a hasat, csendesíti a vért, szaporítja a nyálkát és oltja az epe hevét.

A *Pirus malus* (התפוחים) hűsítő, ingerli a nyálkát, hajtja a vért és a szeleket a testben és ártalmas az altestre.

A *Sesamum orientale* (השומשום) mérsékelten melegítő és zsíros, ingerli a szeleket s minthogy nem emészthető, a test számára igen nehéz; olaja csillapítja a fekete és vörös epét és előmozdítja a székelést.

A *Citrus medica* (האתרוג) külső héja melegítő, a belseje hűsítő, szaporítja a nyálkát, a test számára nehéz s káros az altestre; a nedve hajtja a szeleket, oltja az epét és gyógyítja a görcsöket; magvai jók a vesebántalmak ellen, olaja fülbe csepegtetve, gyógyítja a fülfájdalmakat.

Az *Amygdalus communis* (השקדים) hajtja a szeleket, sem nem hűsítő, sem nem hevítő, fejlesztőleg hat a testre; aki sokat eszik belőle, haragos lesz, de bátorsága is erősödik.

A *Ficus carica* (התאנים) aszalva édes, hevítő és könnyű, puhítja a hasat és szaporítja a szeleket.

A savanyú *Punica granatum* (הרימונים החמוצים) hűsítő, oltja az epét és csökkentí a vért; az édes *Punica granatum* (הרימונים המתוקים) mérsékelten hűsítő, erősíti a hasat, szaporítja a nyálkát, csökkentí a magot és súlyos a testre.

A *Ficus-fajta*¹⁾, mely minden harmadik évben érke, fekete és savanyú (בנות שוח השחרים הנחמצים), puhítja a hasat, hűsítő és könnyű, gyógyítja a görcsöket és jót tesz a láz ellen is; az a *Ficus-fajta*, mely minden harmadik évben érke, de fehér és édes [בנות שוח הלבנים והמתוקים], szintén hűsítő, szaporítja a nyálkát, és aki sokat eszik belőle, lázzal járó erős székelést kap.

A keserű *Amygdalus* (השקדים המרים) felmelegítő, jót tesz köhögés és vesebaj ellen: olaja jó sokféle ellen és gyógyítja a fejfájást.

A *Pistacia palästina* (הבוטנים) hűsítő, zsíros és édes, a test számára nehéz és a száját nedvessé teszi.

¹⁾ A talmud is különbséget tesz fehér és fekete fügek között; az adatokat lásd APf. 335.

A *Quercus* (האֱלוֹנִים) hűsítő és szárító, erősíti a hasat, mérsékelten hashajtó, de elállítja a hasmenést.

A quercus termése: a gubacs (הַעֲפָצִים¹⁾) előmozdítja a székletet, de a hasmenést megszünteti.

A *Belilegum*²⁾ (*Terminalia Bellarica* הַבִּלְיָלָה) ugyanolyan hatású.

A *Juglans regia* (הַאֲגוֹזִים) zsíros és melegítő, használ az altest szeleinél és hidegségénél, jó hatású a vesére, hevíti a vörös epét, szaporítja a nyálkát, a magot és a vért.

Az *Amilegum*³⁾ (אִמְלִי Myrobalani Emblicí) a legkitünőbb a hasonló nemű gyökerek között; oltja az epét, enyhíti a fájdalmakat, gyógyítja a görcsöket és erősíti a szívet.

A fehér *Morus*⁴⁾ (פִּרֵי רְתוּתִים הַלֶּבֶן) termése erősíti a hasat, használ a láz ellen, oltja az epe hevét, fokozza a bátorságot, gyógyítja a köhögést, lélegzési bántalmakat és a nyálka lefolyását.

Az *Amygdalus persica* termése (פִּרֵי עֵץ הַדְּרֻקִּיִּים) a szájbán édes és kellemes, de a test számára súlyos, szaporítja a nyálkát, hideg lázt idéz elő és aki sokat eszik belőle, az nem lehet teljesen egészséges soha.

A *Prunus armeniaca*⁵⁾ (הַדְּרֻקִּיקִים) káros és nehéz a test számára, forró- és hideglázt és mindennemű betegséget idéz elő, sárgaságot is okoz, de olaja is jó a fülfájások, kiütés és fejfájás ellen.

A *Ceratonia siliqua*⁶⁾ (הַחֲרוּבִים) édes, hevítő és szárító, a szeleket visszatartja, lenyomja a nyálkát, uralkodik az epe felett és erősíti a hasat. A ceratonia, mely sótartalmú

¹⁾ Diosk. I. 146: κακίς = καρπός δρυός.

²⁾ APf. 130; Kanon II. 95: בלילג ובלטין בירלרים. Steinschneider, Abus Salt 40: בלילג בליריקש = מירובאלני.

³⁾ APf. 131; Kanon II. 14: אִמְלִי ובלטין מירבולני... הטבע על ezzel Asafunkra célzott-e a Kanon? קר

⁴⁾ Diosk. I. 180 is különbséget tesz a morus nigra és alba között.

⁵⁾ Diosk. I. 165: Az ἀρμενιάκον-t nevezik a rómaiak προκόκκινονnak (barack).

⁶⁾ Papadopoulos 5: חרוב — ξυλοκέρατον (szentjánoskenyér-fa).

talajban nő és termése a bárány veséjéhez hasonló, elállítja a hasmenést.

A *Zingiber officinale* [הונגביל] hevítő, erősíti a szívet, szárazon melegebb és zsírosabb mint mézzel keverten.

A *Piper* [פילפל] hevítő és könnyű, szeleket idéz elő; a *Piper longum* [פ' ארוכים] hajtja a szeleket és csökkenti a nyálkát.

A *Cuminum cyminum* [כמין] hevítő, enyhíti a fájdalmakat, étvágyat gerjeszt, csökkenti a nyálkát, fénylővé teszi a szemet, megszünteti a szem homályosságát, a gyomorra jó hatással van, oldja a nyálkát és erősíti a beleket.

Az *Ammoniakum* (a *ferula communis* izzadmánya [זיעת הכלך הוא אמניקון]) székrekedéseket megszüntet, használ a lépnek és a májnak, enyhíti a fájdalmakat, előmozdítja a székelést, kihajtja a belekből a férgekét és jót tesz az anyaméhnek is.

Az *Aloë* [הצבר הוא אלוי] hevítő, használ daganatok és csúz ellen, előmozdítja a székelést és rugalmassá teszi a gyomrot; a legfontosabb valamennyi gyógyszer közül.

A *Sagapenum* [סכפניון a *ferula persica* gummigyantája] szaporítja a spermát, csillapítja a szeleket és fájdalmakat, gyógyítja a lázt és megszünteti a szem homályosságát.

A *Foeniculum graecum*¹⁾ [זרע תלתל הוא חולבה] szaporítja a spermát, felmelegíti a veséket, csillapítja a szeleket, gyógyítja a köhögést és a test hidegségét.

Az *Ammi*²⁾ [נניא הוא ננכואה והוא אמיום] jó a szív fájdalmai ellen, csillapítja a szeleket, felmelegíti a gyomrot, étvágyat gerjeszt és a hasmenést feltartóztatja.

A *Capparis spinosa* [האבינה הוא קפר] hevítő, jót tesz a lépnek, szárítja a nyálkát, ingerli az epét, felmelegíti a testet, használ az altestnek és az anyaméhnek, gyökere jó mérgek ellen.

Az *Apium graveolens* [זרע הכרפס הוא סלינין] erő-

¹⁾ Kanon II. 268 : חלבא ובלטין פיגוריקום — Teschuboth ha-Geonim ed. Harkavy (Stud. u. Mitth. IV. p. 23) : בור שבילתא זרע תלתן בטיית : חולבה.

²⁾ Gyakran felcserélik ננעא = נענע = mentha-val; lásd APf. 259.

síti a gyomrot, gyógyítja a görcsöket, lázt, vesebajokat, a szívre is jó hatással van.

A *Raphanus sativus*³⁾ [הצנונות הם פוגלים], melynek gyökere vegyes hatású, amennyiben külsője hevít, belsője pedig hűsít, a hasat felfújja; a levelei jobbak mint gyökerei, szaporítják a nyálkát.

A *Faba vulgaris* [הפולים] hevítő, szaporítja a vért, felvidítja a lelket, csökkenti a nyálkát, fénylővé teszi a szemet és a testet gyarapítja.

A *Lathyrus sativus* [הגלבון] hűsítő, szeleket támaszt és a test számára könnyű.

A *Vicia Ervilia* [הבושנים] hevítő és keserű ízű, gyógyítja a köhögést, ingerli az epét és a sűrű nyálkát alulról elvezeti.

A *Lens esculenta* [העירשית] hűsítő, csökkenti a vért, előmozdítja a test gyarapítását, szilárdítja az erőt és a hasat erősíti.

A *Lupinus termis* [התורמוסין] hűsítő, oltja az epét, mozgásba hozza a vért, étvágyat gerjeszt, eltávolítja a férgek a hasból, epe- és májbántalmak ellen jót tesz, épen úgy mint belső és külső kiütés ellen.

A *Cicer arietinum* [האפונים הם חמצים] hevítő, jó hatással van a vesékre, a nyálkát eltávolítja, jót tesz az epének és a sárgaság esetén; aki a nedvét mézzel, cinnamomum és piper-rel főzve issza, egyhamar nem lesz beteg.

Mindaz, ami savanyú, oltja az epe és a vér hevét, kivéve a *punica granatum*-ot (רימונים) és a *sumach*-t [סומק].

Mindaz, ami édes, szaporítja a vért és a nyálkát, kivéve a *triticum*-ot [חיטה], a *hordeum*-ot [שעורה] és az *oryza sativa*-t [אורז].

Mindaz, ami erős, elhajtja a nyálkát, ingerli a szeleket, kivéve a *piper longum* [הפלפלין הארוכים] és a *zingiber officinale*-t [הזנגביל].

A *Triticum* [החיטה] hevítő, erősíti a testet, szilárdítja az értelmet, édesíti az életet, bátorítja a szívet és ellentállóvá teszi a lelket.

³⁾ Kanon II. 605 : פוגל ובלשין ראפאנוש הוא צנון.

A *Hordeum* [השעורים] hűsítő, szeleket támaszt, jó hatással van a hőre, megszünteti a lázt és a szomjúságot, erősíti a testet.

A vörös *Oryza sativa*¹⁾ [האורז האדום] könnyű, mérsékli a vér erejét, erősíti a beleket, szárítja a nyálkát és erősíti a testet.

A fehér *Oryza sativa* [האורז הלבן] nehezebb és zsírosabb mint a vörös; a gyomrot megfekszi és gyorsan jóllakat.

A *Panicum miliaceum* [הדיחאנין] hűsítő és szárító, a hasmenésben szenvedők számára könnyű és erősíti a hasat.

A *Triticum spelta* [הכוסמין] jó és könnyű a testnek, középserű hatású.

Valamennyi lisztfaj közül a triticum lisztje a legnehezebb és gyorsan jóllakat; a belőle készült száraz kenyér könnyebb, mint a frissen sütött. Az oryza-lisztből sütött kenyér nehéz, zsíros, hűsítő és erősíti a beleket. A hordeum-lisztből készült kenyér könnyű és szaporítja a szeleket. A *lens esculenta*-ból készült kenyér hűsítő, édes, csökkenti a vért és az epét, megszünteti a sárgaságot és felvidítja az arcot. A *lathyrus sativus*-ból készült kenyér könnyű, hűsítő, szaporítja a szeleket, erősíti a hasat és térdfájdalmakat idéz elő. A *cicer arietinum*-ból készült kenyér használ a sárgaság, a csípő fájdalmak és a nyálka-betegségek ellen.

Az *Eruca sativa* [ורגור] hevítő és nedves, szaporítja a spermát, melegíti a testet és fénylővé teszi a szemet.

A *Brassica oleracea* [אברובים] hevítő, jót tesz a testnek, erősíti a gyomrot, szaporítja a szeleket és jó hatással van az altestre.

A *Sinapis* [החררל] hevítő és szárító, csökkenti a nyálkát, használ a köhögés ellen, ingerli az epét, csökkenti a spermát, levelei jobbak magvainál, mert szaporítják a vért.

A szikla - *Yzop*²⁾ [אזוב שבצורים הנקרא צייג עתר והוא]

¹⁾ Leunis II. 736. A carolina-rizs teljesen fehér, a keletindiai rizsen vereses csíkok vannak.

²⁾ Satureia, Thymbra, Thymian. Apf. 134. 325. Löw, Der biblische Esob p. 22.

[בלשן יון תימן] hevítő, étvágyat gerjeszt, elhajtja a nyálkát és szeleket, a torok és a gyomor fájdalmai ellen jót tesz.

Az *Allium porrum* [הכרשים] hevítő és nedves, szaporítja és ingerli az epét, jót tesz az altestnek, de rossz hatással van a fogakra és a szemekre.

A *Lepidium sativum* [השחלים] hevítő és nedves, szaporítja a spermát és a nyálkát, a test és a nyálka gyarapodását előmozdítja, megszünteti a száj rossz szagát.

Az *Allium sativum* [השומים] hevítő, ingerli a vért és az epét, fokozza a szív melegét, csillogóvá teszi a szemet; gyermekeknél mindenféle kiütést idéz elő; jobb a friss mint a száraz, eltávolítja a belekből a férgek, leprát (bélpoklosságot) és a tüdőfekélyt.

A *Beta vulgaris* [הסלקין] hűsítő és jó a mérgek ellen, a vér és az epe hőségét oltja.

Az *Atriplex Hortensis* [הקטינים] nedves és hűsítő, csökkenti a vér és az epe hőségét és előmozdítja a székelést.

A *Phaseolus* [הלובייה] hűsítő, szeleket idéz elő és előmozdítja a székelést.

A *Portulaca oleracea* [הפירסחין] hűsítő, oltja az epét és a lázt, erősíti a hasat és a beleket, jót tesz szemfájdalmak ellen és gyógyítja a görcsöket.

A *Cucumis sativus* [הקישואים] hűsítő és a testre ártalmas, a gyomrot megfekszi, mivel nem emésztődik meg, és aki sokat eszik belőle, annak beleiben támad betegség.

A *Cucumis citrullus* [האבטיהים] hideg, nedves és könnyű, az epe és a vér hevét oltja, a húgyhólyagot és a veséket puhítja, szaporítja a spermát és a nyálkát s aki sokat eszik belőle, hasmenést kap.

A *Cucurbita Pepo* [הדלועים] hűsítő és nedves, gyógyítja a görcsöket, a vér lázát és hevét oltja, szaporítja a nyálkát, elhajtja a szeleket és csillapítja a szomjúságot.

VII.

Asaf pathológiája.

A négy elem¹⁾ harmonikus együttműködésében fellépő zavarok okozzák az összes betegségeket. Ezen humoral-pathologiai alapelv következetesen vonul végig az egész könyvön és mint főnyező szerepel az összes betegségek felismerésénél és kezelésénél. Ez a zavar már az embryonális állapotban léphet fel, amennyiben a szülők elem-dispozíciója már a kohabitatio alkalmával a keletkező magzatra a sperma útján vihető át;²⁾ azonfelül atmoszfärikus befolyás is okozhat zavart az elemek harmoniájában, ha az évszakok és uralkodó szelek nincsenek összhangban az elemek jellegével.³⁾ Okozhat továbbá zavart külső behatás is, úgymint: fertőző járvány, kigyómarás, mérgezés, fertőzés,⁴⁾ sebesülés,⁵⁾ fagyás,⁶⁾ égés,⁷⁾ szokatlan munka okozta kifáradás, egyes testrészek mértéken túli használata,⁸⁾ psychikai izgalmak,⁹⁾ aggodás, ijedtség, félelem és utálat, de rendszerint minden baj forrása a gyomorban keresendő.¹⁰⁾

Az egészség megőrzésének, az elemek harmonikus

1) p. 34: ארבעת מוסדות הגוף לא יכוננו זה בלעדיו זה כנגד הבריאה הראשונה וכאשר יכוננו יתיישרו זה לניכח זה כמשפטם גם הגוף נכון להיות שלום ומרפא לפי כשרון ארבעת מוסדותיו ואם ישתבשו מוסדות הגוף להוסיף זה על זה או לגרוע זה מזה דע לפי הנוסף או הנגרע יתגרו תולדות החלאים והמכאובים ברובע הנוסף או הנגרע כי לפי תגרתו כן תולדות החולי.

2) v. ö. p. 12.

3) p. 14.

4) p. 114: על דבר קטב מרירי ולנשוכי נחשים והפתנים והנעקצים מן העקרבים ולנשקים ממי עצי המית ולכל חמת ווחלי עפר.

5) p. 142: לכל פצע ומכת הרב ויריית חץ.

6) p. 159: כפיות הידים והרגלים אם יתבקעו מן הקור.

7) p. 199: לכל שריפת אש בבשר.

8) p. 51: אם ייגע האדם שלא היה נדוג ביגיעה... ישריה על הגוף. והגוף טורה על הנפש והנפש תבוא במצוק ויבוא לידי חולי.

9) p. 51: אם תאריך הדאגה בלב האדם... או אשר יגביר הכעס על... לבבו... או שרואה דבר שהוא קשה לראות עד שהוא נבעת ומפחד... ויבוא לידי חולי.

10) p. 20: הקרב העליון הוא מקור כל מחלה כי משם תולדות כל חולי. כי יגדלם החולי כאשר יגדלו הנערים בדחמי הנשים.

együttműködésének legfőbb követelménye a kellő táplálkozás. Táplálkozásban tartsunk mértéket; aki mértéktelenül eszik, az telt fazékhoz hasonlít, melyet tüzre teszünk, hogy ott megfőzés céljából kellő fokra hevítsük; a tűz forrásba hozza a vizet, de minthogy a fazék teli, a gőzölgő habnak nincs helye a fazékban, kifut, eloltja a tüzet, kellemetlen szagú füst támad és a fazék tartalma is nyers marad; ha pedig keveset teszünk a fazékba, azaz ha a gyomor kevés táplálékot kap, akkor a beleknek viszonylagosan sok melege, mely a kevés étel megfőzéséhez felesleges, okozza a betegséget, mert a hőség a fejbe száll és ott oly mértékben zavarja az elemek összhangját, hogy hatása az egész testre kiterjed. A gyors evésnek is rosszak a következményei, mert a fogaknak az étel megörlésére nem marad elég idejük, szelek képződnek, melyek a hasat puffadtá teszik és köszvényt okoznak. Ajánlatos az is, hogy az ételeket ne hagyjuk fedetlenül, mert kigyók, pókok és férgek mászhatnak bele és az ételt megmérgezik. Tartsunk mértéket az ivásban is; ha sokat iszunk, akkor a lép dagad meg s a belek sem működnek rendesen; ha keveset iszunk, akkor meg fokozódik a belek melege, belső szárazság keletkezik, mely száraz köhögést, nehéz légzést, oldalszurást és egyéb bajokat okoz [25. és 26. p.]. Különösen ügyelni kell a rendes székelésre, mert a levezető csatornák elzáródásának következményei a húgyhólyag, a vesék, az egész altest és az epehólyag különböző bántalmai.

Általában ügyelnünk kell az életműködés minden nyilvánulásában a mértéktartásra, mert az elemek harmoniájának zavara a legkülönbözőbb betegségekhez vezet. Minden betegségnél oly tünetek [אִתִּיּוֹת] mutatkoznak, melyek felismerhetővé teszik, hogy melyik elem okozta a bajt. Ezen jellegzetes tünetek a következők: ha az arc sárgás, a nyelv száraz, a szájiz kesernyés és keserű ételeket kíván a beteg, akkor a vörös epe okozta a betegséget; ha az arc feketés, a szájiz savanykás és savanyú ételeket kíván, akkor a betegséget a fekete epe okozta; ha az arc fakószínű, a szájiz sós és sósat kíván, a szájban sok nyálka képződik, lanyhaság fogja el az

embert, akkor a phlegma okozta a bajt; ha azonban az arc pirosas, a szájíz édes és édeset kíván, akkor a betegség okát a vérben kell keresnünk [15. és 38. p.].

A rendellenesen túlsúlyba jutott elemeknek ezek a szembe ötlő tünetei, melyeken kívül azonban a symptomatán, az érverés megfigyelése és az uroskópia is nagy helyet foglal el Asaf könyvében, de a betegségek okait az elemek megzavart viszonyának alaptételével magyarázza Asaf. Az egyes betegségek héber terminológiáját külön kellett megalkotnia, mert a rendelkezésére álló szókincs nem volt elegendő a betegségek kellő megjelölésére és pontos lokalizására; gyakran a betegségek egész kategóriáját vagy egész testrészt jelölő kifejezéssel kellett beérnie, máskor pedig görög terminust kellett kölcsön vennie, s így a kellő megértéshez csak úgy juthatunk, ha fejtegetéseit a görög forrásokkal hasonlítjuk össze. Hippokrates aphorismáinak — olykor paraphrastikus — fordítása, különösen a harmadik fejezet, mely a különböző évszakok, szelek és korok által okozott betegségeket sorolja fel, tiszta képet ad arról a nagy munkáról, melyet Asaf a terminológia megállapítása körül végzett.

Aphor. III. 20. Tavasszal következő bajok fordulnak elő¹⁾: ^{1a})μανικὰ καὶ ¹)μελαγχολικὰ καὶ τὰ ²)ἐπιληπτικὰ καὶ ³)ἄνιστος ῥύσις καὶ ⁴)κυνάγχαι καὶ ⁵)κόρυζαι καὶ ⁶)βράγχαι καὶ ⁷)βῆχες καὶ ⁸)λέπραι καὶ ⁹)λειχῆνες καὶ ¹⁰)ἄλφοι καὶ ¹¹)ἐξανθήσεις ¹²)ἐλκώδεις πλεῖνται καὶ ¹³)φύματα καὶ ¹⁴)ἀρθριτικά.

Asaf e helyet következőképen fordítja [255. p.] :
הקדחת³ ותִּגְרַת הָרֵם¹ והמִּירָה השְׁחִירָה^{1a} הַתִּימָהוּן^{1a} ופרוניטיקום^{1a}
(²) ופרליזיא והמהלה הנקראת⁴ מסיבה היא סיניכוס האוחזת בגרונים⁵ וסותם
הנחירים היא ריאומא⁶ וקרה המושלת בראש⁷ כל מיני השעול הוא בשיאון
(⁸) והצרעת⁹ והבהרת¹⁰ הבוהק¹¹ והילפת¹² וכל מיני השחין¹³ והחרס והגרב
והשחין הגדול הנקרא דרקון כתבנית הנחוישת החוגרת הבשר והשחין הנקרא
נמלה הצומח בשוח ובאשכיים דומה לילפת¹⁴ ומער הרגלים היא פודגרא.

1) Aph. III. 20. ^{1a}) Elmebajok, ¹) melancholia, ²) epilepsia, ³) vérömlés, ⁴) torokgyík, ⁵) nátha, ⁶) rekedtség, ⁷) köhögés, ⁸) belpoklosság, ⁹) sömör, ¹⁰) vitiligo, ¹¹) kiütés, ¹²) ótvar, ¹³) daganat, ¹⁴) izületi fájdalmak. — Asaf a kiütések csoportjában említi a δρόκων-t és hangyakiütést is.

Aphor. III. 21. Nyáron lépnek fel a következő bajok:^{II)}

¹⁾ πυρετοὶ ξυνεχέες καὶ κῆυσοι καὶ τριτῆιοι πλεῖστοι καὶ τεταρτῆιοι, ²⁾ ἔμετοι καὶ ³⁾ διάρροιαὶ καὶ ⁴⁾ ὀφθαλμῖαι καὶ ⁵⁾ ὠτων πόνοι καὶ ⁶⁾ στομάτων ἐλκώσεις καὶ ⁷⁾ σηπεδόνες αἰδοίων καὶ ἰδρωα.

Asafnál e helyütt következők állnak [p. 255]: הקדחת⁽¹⁾ החרה היבישה השחפת השלישיה קטט הנפיש⁽²⁾ והקיא⁽³⁾ והילוך הבטן והילוך המיעים מתחת⁽⁴⁾ וכאב העינים⁽⁵⁾ והראיש⁽⁶⁾ והשחין הצומח בפה ובשפתים⁽⁷⁾ והשחין הממסה את הבשר וחולי מקוות השחין והאשכיים והאבן הסוגרת בעד השתן.

Aphor. III. 22. Őszszel fellépő bajok:^{III)} ¹⁾ πυρετοὶ τετρατῆιοι καὶ πλάνητες καὶ ²⁾ σπλῆνες καὶ ³⁾ ὕδρωπες, φθίσεις καὶ ⁴⁾ στραγγουρίαι, λειεντερῖαι καὶ δυσεντερῖαι καὶ ⁵⁾ ἰσχυάδες καὶ κυνάγχαι καὶ ⁶⁾ ἀσθματα καὶ ἐίλεοι καὶ ⁷⁾ ἐπιληψίαι καὶ τὰ ⁸⁾ μανικὰ καὶ τὰ μελαγχολικὰ.

Asaf fordítása [p. 256]: הקדחת⁽¹⁾ והשחפת המתהלכת לארבע הימים הנקראת טיטריאה⁽²⁾ וכאב הטחול⁽³⁾ וקוויות המים הימים בבטן הממסים את המיעים⁽⁴⁾ ועוצר השתן וכאב היריכים והחלצים⁽⁵⁾ וגיד הנשה⁽⁶⁾ ומצוקת הריאה וכאב הריאה וישעול יבש כאב האיברים ואגודות האצבעות וארטיטיקוס⁽⁷⁾ וכלה הוא פרילישיאה עם⁽⁸⁾ תמחון המשוגע הנקרא פרוניטיקוס.

Aphor. III. 23. Télen előforduló bajok:^{IV)} ¹⁾ πλευρίτιδες, ²⁾ περιπνευμονίαι, λήθαργοι, κόρυζαι, βράγχαι, ³⁾ βῆχες, πόνοι ⁴⁾ στηθέων καὶ ⁵⁾ πλευρέων καὶ ⁶⁾ ὀσφύος καὶ κεφαλαλγίαι, ἰλιγγοι, ἀποπληξίαι.

Asaf fordítása [p. 256]: כאב הצדדים הוא פליבריטיקוס⁽¹⁾ וכאב הריאה הוא פליאומטיקו⁽³⁾ והישעול וחולי הילוך מיעים⁽⁴⁾ וכאב הדרי הבטן⁽⁵⁾ וכאב הצלעים⁽⁶⁾ והחזה וכאב הבריכים.

II) Aph. III. 21. ¹⁾ huzamos, forró és harmadnapos láz, ²⁾ hányás, ³⁾ hasmenés, ⁴⁾ szemgyulladás, ⁵⁾ fülbaj [Asafnál fejfájás], ⁶⁾ szájkelevény, ⁷⁾ genitáliák genyes gyulladása [Asafnál húgyhólyag és herezacskó genyes kelése és hólyagkő].

III) Aph. III. 22. ¹⁾ Negyednapos láz és febres erraticae, ²⁾ lépбай, ³⁾ vízkór, ⁴⁾ húgycsőszűkület, ⁵⁾ ischias, ⁶⁾ asthma [Asafnál száraz köhögés is], ⁷⁾ epilepsia, ⁸⁾ elmebajok.

IV) Aph. III. 23. ¹⁾ mellhártyagyulladás, ²⁾ tüdőgyulladás, ³⁾ köhögés, ⁴⁾ fájdalmak az altestben, ⁵⁾ oldalakban, ⁶⁾ mellben.

Aph. III. 29. Ifjakkor a következő bajok fordulnak elő:¹⁾
¹⁾αἷματος πτύσεις, ²⁾φθίσεις, ³⁾πυρετοὶ ὀξέες, ⁴⁾ἐπιπληψία καὶ
 τᾶλλα νοσήματα.

Asaf fordítása [p. 257]: ¹⁾השטול לרוק דם ²⁾וליהה ³⁾וקרחת ⁴⁾וועף ופחד ושדפון הוא איקטיקוס ודומיים יקראוהו
 יבישה וחדה ועזה טיסיקאה.

Aphor. III. 30. Oregeknél az említetteken kívül még
 következő bajok fordulnak elő¹⁾: ¹⁾διάρροιαί χρόνιαι, ²⁾δυσεντε-
 ρίαι, ³⁾ἀιμορροΐδες.

Asaf fordítása [p. 257]: ¹⁾לכת המעים ימים רבים ברוב מיני ²⁾טחורים ורוב ³⁾הילוכי דם וליהה אדמדמת עד התגרר מעי
 מראות עם ⁴⁾הבטן מרוב החולי.

Ezen néhány példa is mutatja, hogy Asafnak a ter-
 minológia megalakításánál mily nagy nehézségekkel kellett
 megküzdenie. Egyébiránt részletesen a következő betegsé-
 geket tárgyalja Asaf.

Haj- és fejbőrbajok közül¹⁾ gyakori a kihullás, törés,
 kinövés, korpa, rüh és alopex.

Agybajok képződnek, ha a phlegma vagy a fekete
 epe úgy elzárja az agyhoz vezető járatokat, hogy a szív-
 ból feltörő életerő nem tud az agyba jutni [p. 12];
 ilyenkor egyoldalú bénulás²⁾ [παράλυσις], epilepsia,³⁾ me-

I) Aph. III. 29. ¹⁾ vérköpés, ²⁾ aszkór, ³⁾ akut láz, ⁴⁾ epilepsia. —
 Híppokrates latin fordításában φθίσις = tabes, holott Asafnál hektikás
 aszkór.

II) Aph. III. 30. ¹⁾ tartós hasmenés, ²⁾ vérhas, ³⁾ háemorroidák.
 Itt látjuk, milyen nehéz volt Asafnak a betegségek jellegzetes különbségét
 a helyes kifejezéssel megjelölni.

¹⁾ p. 94: הניבול והנמרט והנבקע וליבלת הראש ולחזוית שבראש עם
 — p. 260: כל נגעי השיעור... נגע השעול שיהי בראש... ואת השחין הראש
 אדם שיהיה בראשו כמו קוצמים או כמו קמח שיזרק מעור גולגלתו הם:
 — Metzi R. Tobíjah mondja. — המקרחים את הראש כי ימריטו את שערות הראש
 אולפיציאה הוא חולי: c. könyvében p. 83b: ספר העולמות או מעשה טוביה
 השועל לפי ששערות ראשו או זקנו נושרות כמו שועל המחליף כל שנה שערותיו

²⁾ p. 251: כל המכולחים והמופלגים בנגע פרליסיאה אשר שבתו
 אדם שאחזתו פרליסיאה וישבות אחד משני צדיו: p. 263: צדדיהם מצד אחד
 נגע פרליסיאה או איזור [?]: p. 39: פלג הוא פרליסיאה: p. 254: —

³⁾ Híppokr. Aphor. V. 7. ἐπιπληψία Asaf p. 266-ben
 nak fordítja.

A szembajok megjelölésére általános kifejezéseket használ Asaf, melyek a speciális betegséget nem is gyaníttatják; leggyakoribbak: a szem elhomályosodása, setétülése és gyengülése [נשף עמומה כהיון]. E kifejezések a cornea különböző foltjait jelölik, melyeket Híppokrates *αχλὺς*, *νεφέλη*, *αίγίς*, *οὐλή*-nak nevez. Amit Híppokrates⁶⁾ *ὀφθαλμία*-nak (*inflammatio oculorum*) nevez, azt Asaf általában szemfájásnak mondja [כאב העינים]. Leukomát⁷⁾ „a fehér“-nek fordítja [הלובן] Asaf, de nem tudjuk, vajjon a szemgolyónak fehér foltjait, a szaruhártya foltjait vagy pedig a hályogot érti-e alatta. A megvakuláson [סניירים] kívül a nyktalopiát (éjjeli vakság)⁸⁾ is biztosan felismerhető bajnak nevezi.

1) Hipp. Aph. IV. 57. σπάσμος ἢ τέτανος Asaf p. 263-ban
 פרליסיאה-val, p. 266-ban מופלג ומוכלח 1-és p. 267-ben ורעדה-val
 forditja.

³⁾ p. 261: יצא מנבול לשנעון. — p. 246: fordítása Hippokrates Aph. II. 6-ban előforduló ἡ νόσος νοσέει-nek.

5) passim פרוניטיקום — inflammatio cerebri — Galenus, De defin. p. 234: mentis delirium cum febre acuta. — Metzi R. Tobija p. 82a: פריניטים ר"ל התלהבות קרומי. — p. 83a: מורסת המוח בלשון יזון פריניזיש המוח,

7) p. 220: **שִׁידוּיָה בְּעִינִים לְבִלְתִּי רֵאוֹת**. Syrben leukoma:
[Budge I. 603]. **חורא דהוא בעינא = חורורא**.

לכל: p. 98. — לַסְנוּיִרִים וְלַעֲיִנִּים אֲשֶׁר לֹא תִרְאִינָה בַּלַּיְלָה: p. 223.⁸⁾
מִקְרָה הַסְנוּיִרִים אֲשֶׁר לֹא יִרְאוּ בַּלַּיְלָה וְהַמְגִשִּׁים בַּלַּיְלָה

תאטמנה האזנים: p. 254. — ותכאבנה האזנים עד האטמם: p. 256.⁹⁾
 חולי האזנים והאטם והכאב תולעת שבאזנים שחין שיהיה באוזן: p. 99.
 אזנים שיש בהם תולעת או מין שחין: p. 221.

mindig süketiséget ért-e, mert pl. a 261. lapon שחין-sel jelöli azt, amit Hippokr. Aph. IV. 28 κώφωσις-nak (nagyothallásnak) mond.

Orrbetegséghez tartoznak: külső és belső daganatok, vérzés és vadhús.¹⁾

Szájbetegségek:²⁾ kellemetlen és bűzös szag a szájban; az iny és ajkak kiütése és daganata, vájt, rothadt és férges fogak, eves foghús és duzzadt nyelv.

Nyak- és torokbajok:³⁾ belső és külső kiütések, daganatok és duzzanatok, csontszerű kemény tömötségek, rekedtség és a torok érdessége. Vajjon שחין alatt speciális daganatok és kiütések értendők-e, nem lehet megállapítani. Aphor. II. 15: φάρυγξ, νοσέει ἢ φύματα ἐν τῷ σώματι ἐκφύεται Asaf p. 247. l. így fordítja אם יקרה כאב בגרון ויצמח בו שחין מבית שחין, ahol שחין = φῶμα tuberculum, ellenben Prognost. 41: φάρυγξ ἐλκουμενή-t Asaf 291. l. így fordítja אשר יצמח שחין בתוך גרנו, ahol שחין sebet jelent. A שחין-nak másik faja a torokban חזירות,⁴⁾ amit skrophulusnak neveznek és ezt jelentí valószínűleg Asafnál is, bár Hipp. Aphor. III. 26-ban előforduló παρίσθμια (tonsillarum inflammationes) is [p. 257] ויצמח בגרוניהם

¹⁾ p. 98: חולי שיקרה את האף והנחירים מבית ומחוץ אם שחין אם — p. 141: השחין — ניפוח אם צימחונים או בשר רע... הדם היורד מן האף = πολύπος-ról már Galenus mondja De Comp. Med. III. 3, hogy az orrban támad (ἐν ταῖς ῥίσι γεννώμενος); p. 228: השחין הרעה המתאכל והולך להחריב לאכל את הבשר החי ונקרא פולפו ופורפ polyp = sarkophagina; Galenus mondja Defin. 370-ben, hogy a sarcoma és polypus között csak a nagyságban van eltérés és a Comp. Med. III. 3-ban mondja, hogy az orrban levő sarcoma egyenlő a polypussal.

²⁾ p. 176: פה הנבאש והנסרח ברוע ריחו — p. 101: אם יכאב הלשון — והלחיים והגרון — בשר השיניים הנמס והנאכל הטוחנות אם יש בהם — p. 176: לעביון הלשון ולכל שחין — p. 174: נקוב או מאוכל ברקב או בתולעתו.

³⁾ p. 103: כל מיני השחין הצומח בצואר או מתחת לאזנים או נוכח — p. 164: הגרון לכל תולדות החזירין או ניפוח או עביון או כמו אגודות קשות — p. 291: לשחין הצומח בגרון מבית ובגרגרת ולקול הנחרש ולגרון הננחר — כל שחין או אגודה או ניפוח אשר יצמח בגרון או בעורף או בצואר.

⁴⁾ p. 215: שחין בכל הפה ובצואר ובעורף כמין חזירות — p. 84: שחין הנצמח בגרון ותחת הלחי ונקרא בכל לשון חזירים ומראיהם כאגודות — חזירתא PS. 1240. חזירים הם אישקרופולי: Kanon IV. 3. 9: scrophulae.

תחת-אל יפהין הנקרא חירות fordítja. Kétségtelenül meg van említve Asafnál az angína¹⁾ is és jellemző, hogy a nyelvcsap kiirtását²⁾ ajánlja.

Gyomorbajt³⁾ okoz: meghülés, felhevülés, a phlegma túlsúlya, vagy ha az ételt nem öröljük jól meg. Szívbeteg között elzsírosodás,⁴⁾ görcs⁵⁾ és szívdobogás⁶⁾ emlittetik.

Mellbajok:⁷⁾ Külső és belső daganatok, köhögés, asthma, sok nyálkakiválasztás és tüdőbaj, melyeket a nyálka, geny és meghülés okoz; továbbá vérköpés,⁸⁾ köhögés,⁹⁾ száraz köhögés,¹⁰⁾ lygmus,¹¹⁾ empyeme,¹²⁾ phthisis,¹³⁾ pleuritis¹⁴⁾ és peripleumonia.¹⁵⁾

¹⁾ p. 291: זאיבה היא סיניבוס. — p. 255: מסיבה היא סיניבוס, ez συνάγχη (angina) vagy συνάγχη [PS. 2567 és 3542]; Aphor. V. 10 συνάγχη Asaf p. 266 סיניבוס-al fordítja. — Celsus, de Medicina (Lipsiae 1891) helyi különbséget tesz συνάγχη és συνάγχη között.

²⁾ p. 291: הטולטלת היא עורלת הגרון אם תכרתנה יועיל.

³⁾ p. 106: על תחלואי הקרב הוא איסטומבוס לכל מכאוביו לקרתו וגם. — p. 276: אשר לא יטחן אכלו בקרבו. — חמתו ולרוב ליחתו.

⁴⁾ p. 159: בובד הלבב הנטפש.

⁵⁾ σπάσμος (convulsio) Aphor. IV. 11 és VI. 39 Asaf p. 259-ben így fordítja: פחה פתאים אם יהיה בלב: és p. 273: בלבב פחד וועף.

⁶⁾ p. 181-ben így szól Asaf: דפק הלב הוא קרדיאקין, tehát szívdobogás = Kardiakon, ellenben pp. 122 és 206-ban a kettőt egymástól megkülönbözteti: לקרדיאקין ודופק הלב és דופק הלבב וקרדיאקין. — Galenus szerint De Defin. 265 fit καρδιακήν ore, ventriculo et ston acho. Celsus szerint is gyomorbaj (De Medicina III. 19). A talmudban (Gittin VII. 1) a morbus cardiacus a delirium tremens egy faja; 1. Preuss p. 368.

⁷⁾ p. 104: לכל ניפוח שיראה בחזה מבית ומחוצ ולשעול ולמצוקת. — קורת הריאה... מי הנשמה רוב רוק הליחה ונגעי הריאה לליחה ולטרי... שירוק דם וטרי ומוגל.

⁸⁾ p. 131: מי שירוק דם מן. — p. 123: מי שירוק דם וישעול בדם. — קורת הריאה... kolikszerű nyálkakiválasztás. p. 288: הריאה.

⁹⁾ p. 255: βήχων כל מיני השעול בשיאון: tussis.

¹⁰⁾ p. 257: השעול היבש.

¹¹⁾ p. 263: אדם שאחותו שעול ותתעורר הפוקה היא לינגיאזמוס, ez Aphor. IV. 50 λυγμός fordítása.

¹²⁾ p. 183: ἀπόσθημα שבץ הוא אפסטיטנו, abscessus a tüdőben vagy a mellben [Budge II. 129]. — p. 212: טריה הנעלם בחדרי הבטן. — p. 626: טריה הנעלם בחדרי הבטן fordítása az Aphor. V. 8. V. 11-ben előforduló ἐμπύημα.

Májbajt¹⁾ meghűlés és felhevülés okozhat; ennek következménye sárgaság, érdugulás, kérgesedés, görcs és kiütés. Sárgaság képződik, ha a májat a vele egybekapcsolt epe ingerli, mely azt előnti és a máj vérével az arcba száll.²⁾ Előfordul, hogy a máj ártalmas folyadékkal telik meg, mely a bőrön a máj fölött átszivárog.³⁾

A lépben van a fekete epe, mely tulajdonképen nem kézzel fogható anyag, hanem pneuma⁴⁾ és ha azt ingerlik, úgy pusztítólag hat az egész testre, mint a földrengés, mely megingat mindent, ami a földön van. Ha fekete epe fölénybe jut, úgy megrendül minden, ami a testen és testben van és ezáltal mindenféle baj keletkezik. E bajok keletkezésénél legfontosabb szerepe van a vérnek, mert ez vezeti a fekete epét az egész testen át. A lép, ha megbetegszik, megduzzad, s a hányás és a széklet fekete színű lesz.⁵⁾

Hasbetegségek: hasfájdalmak,⁶⁾ elzárt szelek által fel-

¹³⁾ p. 253: איש רוזן או — וחולו עליהם שידפון להיות רוזן — שידפון הוא איקטיקוס ורומיים יקראוהו טיסיקיא: p. 257: — נשרף.

¹⁴⁾ p. 256: כאב הצדדים היא פליברטיקוס — Aphor. V. 8 és VI. 16-ban előforduló πλευριτις-t Asaf p. 266 és 272-ben צידו כאב-val fordítja. — p. 110: דקרתא [l. PS. 941: דקרתא és Budge I. 225].

¹⁵⁾ p. 256: עובינא: Budge I. 234. — כאב הריאה הוא פליאומטיקו: בראתא דמתקרא פריפלמוניא.

¹⁾ p. 107: תחלואי הכבד ומכאוביו לחמתו ולקירתו... הירקון שיהיה: מפני הכבד והתעלות הסתומות... הכבד הנקשח... יסיר את המצוקה ואת הירקון — p. 264: αλτερος (Aph. IV. 62) — sárgaság — αλτεριקוס: p. 78: nal.

²⁾ p. 47: כאשר תתגרה מדירת הכבד ותימלא ותפוזן לשפוך עד הכבד: ... אז תפיץ מרתו בכל הגוף לעלות מן הכבד אל מרום הגוף על פני האדם ומוזה יהפך מראה האדם לירקון.

³⁾ p. 276: אדם אשר ימלא כבדו מים רעים ויצאו המים מן הכבד למחוז: הקרום אשר ממעל לכבד.

⁴⁾ p. 21: ואלמדך לדעת כי המררה השחורה היא רוח ולא גוף בעת מדי: להתגרה בגוף כרעש המרעיש את הארץ כי היא להרעיש את הגוף... יתגרו עמה רוב מיני חלאים וראש כל החלאים האלה היא ממשלת הדם כי הדם הוא המושך בכל הגוף...

⁵⁾ p. 109: כל אדם שיקיא: — הטחול נגעיו ומכאוביו וניפוחיו: שחור אז ילך מתחת הילוך שחור... או אשר יקיא כמראה שמרי יין אדום ושחרחר.

⁶⁾ p. 254: כאב הבטן בחדרי המעים.

puffadt has,¹⁾ káros folyadékok felgyülmölése²⁾ (hydrops), kolonbél-fájdalmak,³⁾ bélhurut,⁴⁾ lienteria,⁵⁾ vérhas⁶⁾ és hä-morrhoidák. Utóbbiak a végbélben, belül vagy kívül képződnek, fekete bogyókhoz hasonlítanak; ha vér folyik belőlük, úgy nőneműeknek mondatnak, de vannak szárazak és kemények is.⁷⁾

Bélbajoknál⁸⁾ megemlítendő a férgek, melyek különösen kis gyermekeknél veszélyesek; a belekben levő férgek a gyomornak romlott ételekkel⁹⁾ való túlterheltségből képződnek; vannak férgek, melyek fehérek, szélesek és kicsinyek, mások araszmagyságúak és kerekdedek és vannak hajszálvékonyaságúak. A nagyok heves fájdalmat, lázt és sárgaságot¹⁰⁾ okoznak.

A vesebajokat az igen hideg phlegma okozza, mely a jobb vesében a májból jövő piros epével és a balban a lép-

¹⁾ p. 110: רוחות הנפחית בבטן. — p. 247: אחריתו להתנפח בטנו.

²⁾ p. 259: יקוו המים הרעים בתוך בטנו לצבית אידרופיקה. — p. 72: ὄδρωπικόν [sc. πύθος]. Galenus, De Definit. 279 azt mondja: ὄδρωψ quum corpus totum intumuit oedemate atque humore.

³⁾ p. 67: אסברה הוא קולום. — p. 157: כאב אחו במעו הנקרא קולום. — 1. f. p. 56. — Galenus De Definit. 272 mondja: αωλιγῆ est affectio coli intestini. Kolon ισχυρία-járól 1. p. 58.

⁴⁾ Aphor. III. 25 és VI. 15 διάρροια Asaf p. 256 így fordítja: אשר חלה הילוך מעיו és p. 272: ויחלו את מעיהם בהילוך הבטן.

⁵⁾ Aphor. VI. 1 λειεντερία Asaf fordítása p. 271-ben: אם יבאו מעיו.

⁶⁾ p. 158: דיסנטריאה. — Különben Asaf ahol Hippokrates (Aph. IV. 24. VI. 43. 48. VII. 5) δυσεντερία-t mond, ὄδρωπικόν-ot használ [pp. 260. 273. 275]. Vajjon ὄδρωπικόν alatt mindig bélhurutot ért-e és nem aranyeres csomót, valószínűtlen. Syr nyelvben טחורא Hä-morrhoidát és Tenesmust jelent (PS. 1456) és Asaf hasonló értelemben is használja.

⁷⁾ p. 179: צמחוני הטחורים הנראים בתחתוניות מהם זכרים ומהם נקבות. — p. 231: מטיפות דם בכל עת ומהם קשות ויש מהם שיצמחו מבית ויש מהם שיצמחו מבחוץ. — p. 231: המחורים הצומחות בתחתוניות מבית ומחוץ כמו ענבים שחורות המטיפות דם. — דם הם הנקבות ויש מהם קשות וצפודות.

⁸⁾ p. 116: על דבר השרץ השורץ במעי האדם הממית את הילדים. — היונקים והגמולים והמגרה כאב בבטן והממוצץ את דם האדם והופך את המראה לירקון.

⁹⁾ p. 70: כי רובם יהיו מרוב האוכל המוסיף על השובע יתחמץ על. — הקרב ויבאש וישרוך כתולעת.

¹⁰⁾ p. 70.

ből jövő fekete epével érintkezék, azokat megalvasztja, mínek folytán megkövesednek és a vesében nagy fájdalmat okoznak.

Ha a hideg phlegma a veséből a keresztcsont felé húzódik és onnan a húgyhólyagba, ott a fekete epét megalvasztja, mely a vörös epének magas hőmérséklete folytán agyagszerűvé keményedik és a vizeletet¹⁾ elzárja. A vese- és hólyagkövön²⁾ és nehéz vizeleten³⁾ kívül a vesének és hólyagnak betegségét a vizeletnek eltérő színe is jelízi, ha benne üledék, vér, geny vagy vékony piros rostok találhatók.⁴⁾ A férfi genitáliák bajai közül felemlítetük:⁵⁾ szétnyomott here és a herezacskó duzzanata. Úgy a férfi mint női genitáliák belső részében is előfordulnak kiütések.⁶⁾ Női bajok:⁷⁾ Uterus fájdalmak,⁸⁾ rendszertelen havibaj,⁹⁾ abortus,¹⁰⁾ magzat elhalása,¹¹⁾ gátszakadás,¹²⁾ anyatej elapadása.¹³⁾ A végtagokban és ízületekben hidegtől és megalvadástól¹⁴⁾ fájdalmas csomok képződnek.

A lábakban és ízületekben fellépő fájdalom és reszketés

בזמן שחולי הכליות מתגרה באדם מפני קרת הליחה אף גירי: 50 p. 1)
המרידה היוורדים אל הכליות... הליחה בחזק קרתה מתערבת בהם ומה המרידה
ניקפאת בקרתה של ליחה עד שתהיה לאבן באותה שעה יבוא המכאוב וצרי
הכליות להכאוב... ויש אשר תבוא הליחה מן הכליות אל תוך העצה ומשם
יורדת לשלפוחית... מיד הם מוקפאים ונעשים אבן וסותם בעד מוצא השתן
וזה לך תולהאבן שיותר הא בכליות ובשלפוחית

2) אבני הכליות ואבן הסוגרת בעד השתן: 149 p.

3) אשר נעצרו מי הנליו Aphor. VI. 36. δυσουρία Asaf p. 273-ban
ak fordítja.

4) שתן משימר ומרופש — שתן אשר יהיה בו דם או מינלא: 265 p.
או מרי — שתן אשר יהיה בו מראה בשר דק כשער מפור בשתן

5) 1, fent p. 30.

6) ישחין שיהיה בחדרי העריות של נשים ושל אנשים: 130 p.

7) תחלואי הנשים: 120 p.

8) כאב רחמי הנשים: 166 p.

9) אישה שנעצרו דמי נידתה: 174 p.

10) אם תפיל האשה: 120 p.

11) אם ימות ילד בבטן: 120 p.

12) אשר תלד בבור ויקרע מוצא הילד: 120 p.

13) אם נגרע חלב הדדיה: 174 p.

14) כאב: 157 p. — יקשרו בכל איבריו אנודות הקרה וקפות: 75 p.
האיברים ואנודות העצמות.

a köszvény (podagra).¹⁾ A szökő inban, tomporban és csípőben lévő fájdalokat²⁾ ischiásnak nevezi. A karokban és alszárakban lévő fájdalokat és csomokat ízületi csúznak³⁾ (arthritis) mondja.

A láznak — mely az öregeknél⁴⁾ kevésbé hevesen lép fel mint az ifjagnál, mert az öregeknél a hideg phlegma, az ifjagnál a vörös epe van fölényben — több faja van: forróság,⁵⁾ hideglelés,⁶⁾ heveny láz,⁷⁾ tartós láz⁸⁾ és váltóláz.⁹⁾ A láz helyes megítélésénél figyelembe kell venni az érverést.¹⁰⁾

Számos kifejezése volt Asafnak a kelevény és bőrkiütések jelölésére, de használatukban zavarban volt; hol halmozza a különböző megjelöléseket,¹¹⁾ hol pedig több fogalomra is csak egy szót használ; ilyen szó pl. שחין, mely szír nyelvben (שוחנא) kelést jelent. Ha a kelés (שחין) még friss

¹⁾ p. 118: מעד הרגלים והקרסילים וכאב הרגלים הנקרא פודגרא — p. 61: מעד הרגלים שהוא פודגרא.

²⁾ p. 117: נגעי גיד הנשה וכל מיני מכאוביו והקוטלים והיריבים — p. 274: Asaf חלציו אשר יכאב חלציו val fordítja ισχίῶν-t (Aphor. VI. 59).

³⁾ p. 194: כאב הידים והשוקים ואגודות הידוע הנקרא ארטיטיקוס — Galenus mondja De Remediis I. 16: Ischias, Podagra et Arthritis sunt morbi ejusdem generis.

⁴⁾ p. 254: מפני קרת ליחתם קלה ורכה קדחת הזקנים וקדחת הבחורים. חזקה היא מאוד כנגד חמתם לרוב הדם והמרירה האדמדמת.

⁵⁾ Aphor. IV. 29 πύρετον Asaf p. 261-ben קדחת-al fordítja. — רוח המאדמת הנקראת פיראניטיס: p. 225: דקדחת הבוערת בגוף: p. 116: הקדחת השורפת ונקראת דלקת ובלשון: Kanon IV. I. 41: ונקרא חומרא יווני פאריטיש.

⁶⁾ Aphor. IV. 29: ῥίγας Asaf p. 261 שחפת-al fordítja.

⁷⁾ Aphor. III. 7: πυρετοὶ ὀξείας Asaf p. 252-ben חרה-val fordítja.

⁸⁾ p. 183: סיניכוס = σύννοχος. Galenus, De Definit.: Febris continua (πυρετός συνεχής) est, quae neque noctu, neque interdiu intermittit.

⁹⁾ p. 256: הקדחת — כל מיני קדחת רביעיית ושלישיית: p. 180: הקדחת: p. 248: המתחלפת לארבע ימים הנקראת טיטריטיאה = τεταρτάτη. והשחפת אשר תקדיח ותרעיד יום אחד ותחדל יומים.

¹⁰⁾ p. 249 és 262.

¹¹⁾ p. 73: השחין הרע למיניהו והבהרת והצרעת ויבלת והגרם והנישן: p. 73: בגרם והחרם.

és alakulóban van, akkor fájdalmas és láz lép fel, ha már megtelt gennyel, akkor a láz alábbhagy.¹⁾

A שחין kiterjedhet az egész testre²⁾ vagy csak egyes testrészekre: a fejre,³⁾ májra és tüdőre,⁴⁾ lábszárakra és térdre,⁵⁾ húgyhólyagra,⁶⁾ uterusra;⁷⁾ rosszindulatú, hústromboló שחין a polypus,⁸⁾ nagy שחין a Drakon,⁹⁾ halálos pedig a מלא תרקיאן¹⁰⁾ (?). Egyes helyeken, ahol a görög forrásokkal összehasonlítást tehetünk, ott a שחין jelentése pontosabban meghatározható; pl. Asaf az Aphor. IV. 81 és VI. 8-ban előforduló ἐλκωσις-t שחין-el fordítja; 269. l. שחין-el fordítja ἐρυσίπελας-t (Aphor. V. 43); 265. l. scabies-t (ψωρία) (Aphor. IV. 77) szintén שחין-el fordítja. Egy másik általánosan használt kifejezés צרעת, mely גידומין szóval közelebbről megjelölve leprát jelent; ugyanítt Asaf שחין-t is említ.¹¹⁾ Bizonytalan, mit ért Asaf a háton, nyakon és a vállak között¹²⁾ előforduló nagy daganat alatt, amit Aph. VI. 38 χρυπτοὶ καρκίνοι-nak (Carcinoma occulta) nevez.

Mind e bajok az elemekben fellépő zavarokon és táplálkozáson kívül különösen a légköri tűnemények befolyásától is függnék és a hónapok szerint változó természeti jelenségek s az atmosphärikus befolyások évszakok szerint különböző táplálkozást és gyógyeljárást is igényelnek. Ezekre vonatkozólag figyelembe veendők a következők [71 — 94. ll.].

¹⁾ p. 251: כל שחין צומח בבשר בתחילת הקיבוץ ליחתו ירבה מכאובו ותרבה בו קדחת הרבה מן אחריתו כי בהמלא השחין ליחה תחדל הקדחת.

²⁾ p. 259: שחין צומח בכל בשרו.

³⁾ p. 163: שחין שיהיה בראש.

⁴⁾ p. 168: שחין שיהיה בכבד ולריאה.

⁵⁾ p. 227: שחין הרע הצומח בשוקיים וברכיים.

⁶⁾ p. 222: שחין שיהיה בשלפוחית. — p. 265: שחין במקות השתן.

⁷⁾ p. 269: אשה אשר יצמח בתוך רחמה שחין.

⁸⁾ p. 141: שחין הרע הנאכל הוא פוליפוס: המתאכל והולך להחרוב לאכל את הבשר החי ונקרא פולפו ופרפו ובלשון יוון סרקופגינא.

⁹⁾ p. 255: השחין הגדול הנקרא דרקין כתבנית הנחשת.

¹⁰⁾ p. 215: שחין הממית הנקרא מלא תרקיאן ונקרא איסקניא.

¹¹⁾ p. 117: ננעי צרעת הגידמים ומוכי שחין הרע הגמסים.

¹²⁾ p. 273: אשר תהיה לו קיפוח גדולה בדבשת בשרו או בצוארו או בין שני כתיפיו.

1. Tisri hónapban (szeptember), midőn a nappal 11 órából és az éj 13 órából áll és változnak a széláramlatok, ajánlatos Allium Porrum-tól [כרישים], Allium Ceba-tól [כצלים] és Brassica oleracea-tól [כרוב] tartózkodni; továbbá azoknak, kiknek hideglelésre van hajlamuk, ajánlatos a Clematis [פיולאקין¹⁾ φιλάκουσον] főzetével a nyálkát alulról levezetni és ezáltal a vesék hőmérsékét emelni. E hónapban nem ajánlatos a közösülés, mert a vérvesztés csökkenti a test hőfokát és így ép a tél beálltakor csökken az ellenálló erő.

2. Marheswan-ban (október) tartózkodni kell a fürdéstől; ajánlatos savanyú Pirus malus-t [תפוחים חמוצים] enni; nem szabad sokat fáradozni, sem fiatal galambokat enni. E hónapban fölénybe jut a fekete epe, s amennyiben már tél van, melegen kell öltözködni és óvni kell a testet a száraz hidegtől, nehogy a fekete epe még jobban jusson érvényre és ezáltal vízkór [אדרופיקין ὕδροπικόν sc. πύθος] támadjon; egyesek ezáltal eszüket is veszítik, a torok kiszárad és megduzzad, a szeméremrészek és húgyhólyag fájdalmasak, néha szemfájdalmak lépnek fel, sőt vakság is; nyugtalanok az álmok és zűrzavaros hangok zúgnak az agyban és mindezt az agy szárazsága okozza. Ennek következtében e hónapban sűrűn lép fel vesebaj, hólyagkő, láz, hideglelés és méhfájdalom. Ajánlatos azért e hónapban minden betegnek opiumban főzött עגרה²⁾-nak nevezett gyógyszert adni; ha álmatlanság, fejfájás és nehézkór is fellép, akkor az עגרה-t kevés mézzel keverve Epithimum³⁾ [אפיתיון] levében adjuk és az orrba Origanum maru [זים של אורב] nedvét csepegtessünk.

¹⁾ p. 71: פאולקין — פוולקין — פבלקין pp. 25. 41. 71; p. 222: פוולקין הוא פוולקין; Clematis [κληματίς], melyet Dioskurides IV. 180 φιλάκουσον-nak nevez és ennek gyümölcse a nyálkát és epét alul levezeti [ἄγει κάτω φλέγμα καὶ χολήν]. Kohut, s. v. אפספיון = hánytató szer.

²⁾ Syr és arab nyelvben عجر crassus, densust jelent, tehát e szer valami pépszerű keverék.

³⁾ Steinschneider, Heilmittel der Araber [WZKM. XI.] No. 134. Epithimum, Messabarum azaz Opium; Lilumbacum affertur a Creta. Diosk. IV. 176. Budge I. Glossar: אפיתיון: אפיתיון.

3. Kísléw-ben (november), midőn a napnak csak 9, az éjnek 15 órája van és a fekete epe legmagasabb fokra jut, tyuk- és juhhúst együnk. A juhhúst Cicer arietinum-mal [אפנינים] főzzük és reája nardus-sal [נרד] és fahéjjal [קניטין] fűszerezett bort igyunk; marha- és kecskehúst ne együnk. E hónapban ajánlatos a coitus és a sok fürdő, hogy a test nyugalma helyre álljon.

4. Tebeth-ben (december), midőn a napnak 10 és az éjnek 14 órája van, együnk zsíros húst és igen édes fűszerezett bort igyunk és sok fürdőt vegyünk.

5. Sebat-ban (január), midőn az éjjel 13 és a nappal 11 órától áll, ne együnk Beta vulgaris-t [תרדים]. Raphanus sativus-t [צנונות] és -halat, mert ezek ingerlik a nyálkát, mely e hónapban, amidőn a nedvesség és hideg uralkodik, káros lehet, mert a nyálka elterjed a tüdőben, a mellkasban, az ágyékban és különböző betegséget okoz. E betegségek ellen következő gyógyszert használjuk: egy rész friss Allium sativum-ot [שום להם], két rész száraz Zingiber officinale-t [זנגביל יבש], két rész Cinnamomum-ot [קניטין], három rész Cyperus-gyökeret [κύπερος], két rész Piper longum-ot [פילפלין] és két rész Piper nigrum-ot [פילפלין ש-חור], jól összetörve keverjük el meleg mézzel; e keverékből reggelenként adjunk éhgyomorra egy adagot. Ha a nedvesség és hideg olyant ér, kinél a fekete epe nagyon száraz, annál egyoldalú bénulás áll be, mely Paralysisig¹⁾ [פרליסיאה] fokozódik, mert a fekete epének szárító és a nyálkát hűsítő hatása van, s a nyálka a tagokban és csontokban csomokká sűrűsödik, de ha még jókor elejét vesszük a bajnak, mielőtt hideg és szárazság a csontokat és a velőt ellepi, úgy a következő szer óv meg a bajtól: Erős és melegítő gyökerekkel,

¹⁾ Galenus is (De Definit. Med. 242) παράλυσις alatt teljes bénulást ért: παράλυσις ἐστὶ πάθος βλάβη τὴν προαιρετικὴν κίνησιν. — Celsus, De Medicina (ed. Daremberg, Lipiae 1891) III. 27: Resolutio nervorum frequens ubique morbus est: sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres auctores illud ἀποπλεξίαν, hoc παράλυσιν nominaverunt: nunc utrumque παράλυσιν appellari video.

erős és melegítő olajjal, Ricinus olajjal [שמן קיק], vagy Laurus nobilis olajával [ש' ער שהוא דבנים], Terebinthus-olajjal [ביסחקים], vagy a keserű Amygdalus olajával [שמן], vagy a Pistacia olajával [ש' בוטנים], vagy a Juglans regia olajával [ש' אגוזים], vagy a Linum magjának olajával [ש' זרע פשתים], vagy a Raphanus sativus olajával [ש' צנונות] dörzsöljük a testet és adjuk be a következő orvosságot: fehér és vörös Ferula Asa foetidából [חילתית היא לסרן אדום וחילתית לבן], fehér Sinapis magból [זרע חרדל לבן], keserű Amygdalus [שקדים מרים], Opopanax- [גיושר הוא אפיפניקוס קטע] és Galbanum-ból [Ferula galbaniflua, חלבנא הוא כלבאנין], mindegyikből kilenc részt, Cinnamomum-ból [קניטין], Castorium-ból¹⁾ [קסטוריון], Opium-ból [אופיום], Euphorbium-ból [אפורביום] és Ammoniacum-ból [אמוניאקון], három-három részt jól összetörve forró mézben keverjük össze és tíz napig éhgyomorra reggelenként egy adagot adjunk.

E hónapban a fekete epe, nyálka és hidegség feltolulása következtében a Bacchus betegség fordul elő [βακχός: furore percitus, שיגעון נקרא בלשון מקדון ובלשון יוון בבוציקים ובלשון] veszettség rohamokkal. E rohamok éjjel lépnek fel és a melegebb idő beálltáig — amikor is a vér és vörös epe fölénybe jut a nyálkának és fekete epe felett — ismétlődnek. Következő bajok gyakoriak e hónapban: fejfájás, halánték- és fül-fájás, látási zavarok, orrdugulás, fülzúgás, szívdobogás, sárgaság [αστερισμός: ירקון הוא איקטיריקוס] egyoldalú bénulás és fogfájás. E betegségek ellen, minthogy ezeket a fekete epe okozza, adjunk inni Píkrát²⁾ [פיקרא] vagy kis Híerát³⁾ [יירא הקטן]; ha ez nem használ, úgy adjunk inni ecettel és mézzel összekevert, jól összetört Sinapis-magot,

¹⁾ Steinschneider, Heilmittel der Araber, No. 1576: Castorium; Diosk. II. 26: άστωρ Biberhoden; Budge I. Glossar: קסטוריון: אשכי גרדא: אשכי כלבא דמיא.

²⁾ Galenus szerint (De Comp. Med. VIII. 2): πίκρα ex aloë utilis est expurgans humiditatem.

³⁾ Hiera szintén hashajtószer; Galenus (De Comp. Med. VIII. 2): különféleket említ, amiket Antipater, Andromachus és más orvosok összeállítottak.

Eruca sativa-magot, *Raphanus sativus*-gyökeret, mert ezek a fölösleges nyálkát megszüntetik; egyesek a betegnek *Raphanust* adnak enni és ecetet mézzel és meleg vízzel inni, hogy ez a sputumot fokozza; de ha nem elégseges, akkor adjunk mézzel és meleg vízzel *Adris Thapsia*-gyökér¹⁾ főzetet, mert ez a fölösleges nyálkát eltávolítja; ha ez nem használ és a nyálka annyira lerakódott a tüdőbe, hogy mélyjáratú köhögés áll be és a légzésnél sípoló hangok hallhatók, a testet bágyadtság fogja el és láz mutatkozik, akkor vegyünk 30 rész *Piper nigrum*-ot, 8 rész *Piper longum*-ot, 8 rész indiai vagy sodomitai sót, 5 rész *Scammonium*-ot [סקמניא] és 8 rész *Zingiber*-t, ezeket jól összetörve keverjük mézzel és adjunk ebből reggel és este egy adagot. De ha a betegség sokáig tart és fájdalmak lépnek fel a fejben és gyomorban, továbbá heves köhögés, sárgaság, *Phrenitis*²⁾, ágyékfájdalmak, *Dysuria*, hólyagnehézségek növelik a bajt, akkor vegyen a beteg meleg fürdöket és dörzsöljük be testét meleg olajjal; adjunk enni zsíros és édes ételeket és a következő orvosságot: Egy rész *Nigella sativa*, két rész *Turbid*-gyökér,³⁾ egy

¹⁾ p. 79: שורש אדריאם הוא הקטן שבקלך. Steinschneider, Heilm. der Araber, Nr. 29: אדריאם. — Diosk. IV. 154 θηψία-t jó tisztítószernek tartja asthma és chronikus tüdőbaj ellen. Leunis II. 495 is említi, hogy *Thapsia* erős hashajtó nedvet tartalmaz.

²⁾ p. 80.: ברסם הוא פרוניטיקים. Steinschneider, Wissenschaft und Charlatanerie unter den Arabern im 9. Jahrhundert [Virchows Archiv für path. Anatomie XXXVI. p. 564, Note 3] utal arra az elterjedt tévedésre, hogy *Birsamot* *Phrenitis*nek tartják (*Phrenesis*); *Birsam* (perzsául) *Pleuritis* és *Sersam* a *Phrenitis*; hasonlóan fordul elő *Juda halevina*ál *Kusari* V. 14 ברסאם כלומר מורסא במזה, amit Cassel, *Kusari* p. 403, jegyzet 3 és Steinschneider, *Die fremdsprachlichen Elemente im Neuhebräischen* (Prag 1845) p. 15 korigál. Helyesen mondja *Maimuni*, *Pirque Mosche* p. 24: שרס'אם הוא פרוניטי.

³⁾ p. 80.: שורש תורביד הוא לימפיאדו. — 190 p.-ban mondja *Asaf*; שורש לאופיאם. Bar Bahlul 169 p.-ban a syr לאופיאם az arab dal magyarázza; a-ból származott a לימפיאדו és לאופיאם, mely PS. 201 p. szerint így alakban is: אלופון előfordul, egyenlő a Diosk. IV. 178-ban leírt αλυπον (*Globularia Alypum*), mely a fekete epét alul levezeti.

rész *Apium*-mag, három rész *Glycyrrhiza*-gyökér,¹⁾ két rész *Helleborus*²⁾ vagy *Saponaria officinalis*, két rész *Bambusa arundinacea*³⁾ és két rész *Peganum harmalát*⁴⁾ (*Ruta graveolens*), mindezeket jól megtörve keverjük mézzel és egy-egy adagot adjunk a betegeknek.

6. Adar-ban (február), midőn nap-éj egyenlőség van, ajánlatosak mindama szerek, melyek a beleket tisztítják és a túlsok vért csökkentik; óvakodjunk a coitustól és a fürdőben fűszeres kenőcsökkel dörzsöljük testünket.

7. Nisan-ban (március), midőn a nap 13 és az éjjel 11 órából áll, ne együnk friss növényeket, mert ezek ingerlik a nyálkát és vért, amí a torok csomós gyulladását okozza. Ily esetben adjunk a betegnek Thortos-nak⁵⁾ [תורטוס sc. Theodoretos] nevezett gyógyszert. Ha a betegnél a fekete epe jut fölénybe, akkor a következő gyógyszert adjuk: tiz rész *Epithimum*, három rész *Helilegum*,⁶⁾ három rész *Belilegum*,⁷⁾

¹⁾ p. 80.: שורש השוש המתוק הוא גלוקוריון.

²⁾ Asaf mondja: קונדוש המעטש הוא איסתרותיון, 78. és 94. pontban különösen a *Helleborus*-ról és *Saponariáról* (στρούθιον) beszél; mindkettő oldja a nyálkát és tüdőbaj ellen ajánlják.

³⁾ Tabasirum, Concretion de Bambou (Steinschneider, Heilm. No. 1263); Budge II. 180. és Glossar: שבאשיר = bambusa sugar; Leunis II. 748. mondja: a bambusnád csomóin Tabaschir tejlé rakódik le.

⁴⁾ Diosk. פיגון הוא רוטא, 91. p.-ban mondja Asaf: פיגם הוא פיגון III. 46 πήγανον; Löw, APf. 870. Pf. Raschínál 116.

⁵⁾ p. 194.-ban említi: משתה הנקרא תיאודוריטום ez identikus a 81. p.-ban előforduló משתה הנקרא תורטוס הגדול; Avicenna Kanon V. 2. 7. felsorolja a nagy Theodorikon alkatrészeit: דיאדוריטות ובלטין Aloë, Agaricum album, Crocus sativus, Acorum, Pistacia Lentiscus, Balsamum, Euphorbium, Piper longum, album et nigrum, Gentiana, Juncus odoratus, Costus, Teucrium lucidum, Epithimum, Cassia, Scammonium és Spica Nardi.

⁶⁾ p. 81.: מירובלנו הוא מירובלנון μυροβλάχνο; Löw, APf. 69., 129; Steinschneider, Heilm. No. 1997; Abus Salt 28 אהלילג אלצפר מירובלנו Myrobal. citríni.

⁷⁾ בלילג — Löw, APf. 130. Terminalia Bellaria; Avicenna Kanon II. 95.: מירובלני בליריקש: בלילג ובלטין ביללריס; Abus Salt 40. בלילג Myrobal. bellarica; Leunis II. 465.

három rész Amilegum,¹⁾ három rész Turbid, öt rész Cassia fistula,²⁾ egy rész Polypodium vulgare,³⁾ husz szőlőmag és egy fél rész Agaricum, ezeket jól megtörve öt pohárnyi vízben addig forraljuk, míg a víz egy pohárig beforr, öntsük ezután a vizet tiszta edénybe, a megfőzött gyökereket szűrjük meg és e lébe öntsünk még egy negyed rész Agaricum-ot és ugyanannyi Scammonium-ot és felmelegítve adjuk a betegnek; ez a legjobb gyógyszer a fekete epe ellen. Ha a betegséget a vörös epe okozza, úgy adjunk e hónapban אקינדינון⁴⁾ vagy Stomachikont⁵⁾ vagy פינטרון [?], de ha a betegséget nyálka vagy a belső szelek — melyek az ágyékban és a vizelet forráshelyén vannak — okozzák és a csatornák nyálkától, homoktól vagy kis kövektől eldugulnak, akkor adjunk e hónapban βησααξ-gyógyszert [משתה ביששא], melyet a következő szerekből állítunk elő: négy rész Peganum Harmala [ביששא], egy-egy rész Opopanax, Sagapenum, Bdellium, Ammoniacum, Sarcocolla,⁶⁾ Aloë és Antirrhinum,⁷⁾ mind-

¹⁾ אמלג APf. 130. Phyllantus Emblica, Myrobalani Emblici; Kanon II. 14: אמלג ובלטין מירבולני... הטבע על דעת היהודי הוא חם ועל דעת רבים קר. Ez az egyetlen hely a kanonban ahol היהודי név előfordul vajon ez Asafot jelöli?

²⁾ ביאר perzsa szó; 229. p. ebben a formában fordul elő ביאר Caissarbare, Ghayaxambar, Cassia fistula; Abus Salt 2: ביאר שנבר — קשיאה פשטולא; Löw, APf. 349: χαρσάμβερ, Cassia, Cinnamonum hólának egyik alakja zeylanicum; Kanon II. 386.: ביאר שנבר ובלטין קאשיא פישטולא.

³⁾ פוליפודיאון.

⁴⁾ Kanon V. 8. 43. szerint אקינדינון forróság elleni pastilla [עוגות], és következő részekből áll; piros rózsza, Spica Nardi, Crocus sativus, Glycyrrhiza, Agaricum, Cucumis sativus és Gummi arabicum mag.

⁵⁾ στομαχικόν görögöknél — különbözőképen összeállítva — hashajtónak használták; Kanon V, 9., 20. következő alkatrészeit említi: Myrobalan, indiai só, Absinthium, Agaricum, Scammonium, Anisum, Apium és Epithimum és megjegyzi: גרגרי איצטומכאון מחזקי האיצטומכא ומאויס המאכל והוא מועיל לאיצטומכא ולכבד ולטחול ומנקים החושים והמעים ומוציאים המותרים מכל הגוף.

⁶⁾ 82. p.: Diosk. III. 89.: σαρκολόλλα perzsiai fának könnye, Marcellus Empiricus [Mayer, II. 314. p.] mondja: Herba, quam

8. Ijja r-ban (április), midőn a napnak 14 és az éjjelnek 10 órája van, ne együk az állat fejét vagy térdkalácsát, sem friss vagy szárított halat, mert ezek nyálkát okoznak, ami a testnek bágyadtságot és a legtöbb szembajt okozza, mert e hónapban fölénybe jutó vér a terjeszkedő nyálkára hat és azt a fej felé hajtja, ami zavarólag hat a látószervekre. Továbbá nem ajánlatos e hónapban savanyú ételeket, *Cydonia vulgaris*-t [אִסְמוֹנִילִים] és *Punica granatum*-ot [רִיטָן] enni, mert ezek is lenyomják a vért és fokozzák a nyálka kiválasztást. Ezért e hónapban a hajtószerék [אֶקְוִרִינִין]²⁾ és könnyű meleg ételek ajánlatosak. Ha e hónapban a vörös epe jut fölénybe, az agy kiszárad és eszelőséget von maga után, csaláncsípéshez hasonlóan ég az egész test és mintha hangyák szaladgálnának a testen s a májban, valamint a gyomor felső részében, fájdalmak lépnek fel, kelevények támadnak a torokban, a száj kiszárad, hólyagok képződnek a nyelven, heves fejfájás és orrvérzés áll be; ha e jeleket észrevesszük, akkor használjuk a következő szert: *Euphorbium*, *Eruca sativa*-mag és *Apium*-magból egy-egy rész és egy fél rész *Crocus sativus*, mindezeket

2) l. f. p. 99, 4. j.

megtörve, vízben forraljuk fel és dörzsöljük a testre; ha a pupillák [אישני עיני] és a talp sáfrányszínű, akkor a bajt a vörös epe okozta, akkor tojás fehérjében és vajban főzött *Crocus sativus*-gyökeret, *Hordeum*-lisztet és *Glycirrhiza*-gyökeret kenjünk a testre. Ha e hónapban a betegséget a vér ingerlése okozza, amikor is az arc piros, meleg és száraz és a szemet kinyitni alig lehet, akkor köpölyözzünk a két halánték tájon és adjuk a következő orvosságot: *Santalum album* [צנרל לבן], *Myrrha*, *Crocus sativus*, *Saccharum officinale*¹⁾, szőlőmag, *Foeniculum capillaceum*,²⁾ mindezekből egy-egy mértéket jól megtörve keverjük a *Solanum nigrum*³⁾ levébe és adjunk reggelenként meleg vízben és mézben a betegnek egy adagot.

9. Siwan-ban (május), midőn a nap 15 és az éjjel 9 órából áll, tartózkodjunk a fürdéstől, a coitustól és a melegítő ételektől, mert e hónapban kezdődik a meleg évszak és belső forrongás következtében magas láz lép fel; ha ez beáll, úgy adjunk a betegnek a כבדית ארם-nek⁴⁾ (?) nevezett orvosságból, de ha láz erősödik és nagy szomjúság lép fel, az iny és torok kiszárad, akkor adjuk a következő gyógyszert: Egy-egy mérték *Myrobalanum*⁵⁾ és *Foeniculum capillaceum*,⁶⁾ két mérték *Saccharum album*-ot,⁷⁾ ezt *Sesam*-olajjal keverve adjuk hideg vízzel. De ha a láz kiütést okoz, akkor keverjük össze egy maroknyi Cheli-

¹⁾ שבר העשוי מן קנה המתוק.

²⁾ זרע שמרים הנקרא בלשון ארם פלטוצימינו: p. 86.

³⁾ עינבת השועל איסתרוכלון.

⁴⁾ משתה הנקרא בלשון ארם כבדית ארם. Valószínűleg olyan keverék, melynek Sulfur a fő alkotórésze; כבדית ארם [Gittin 86 a] = נמרית; Kanon II. 2. 344.: כבדית ובלטין שולפור.

⁵⁾ חלילקים הוא מירובלנין.

⁶⁾ שמרים הוא מרתרון: p. 87.

⁷⁾ סוכר helyett, סוכר áll שבר, סוכר העשוי מן הקנה המתוק, mely a cukornádnak sem a főzete sem a kivonata, hanem Gummi; Plinius XII. 8. (17) mondja: Saccaron est mel in harundinibus collectum, cummium modo candidum, dentibus fragile.

donium majus-t,¹⁾ Hordeum-lisztet és ólomból kivont Psimythium-ot²⁾ és kenjünk be vele a beteg testét.

10. Tammus-ban (június) a napnak 14 és az éjnek 10 órája van, a föld melege emelkedik, a test szárazsága növekedik; együnk nedves és hűsítő ételeket, Raphanus sativus-t és Poenix dactylifera gyümölcsét, igyunk sok hideg vizet, tartózkodjunk a bortól, sok fürdőtől és a coitustól is, nehogy a hőemelkedés a testet gyöngítse és okozója legyen több betegségnek.

11. Ab hónapban (július), midőn a nap 13 óráig és az éj 11 óráig tart, tartózkodjunk Brassica oleracea-tól, Raphanus sativus-tól, Allium porrum-tól és Allium sativum-tól, mert a nap melege úgyis ingerli a vörös epét és fokozza a test szárazságát. Kí e hónapban a hőokozta szárazságtól beteg lesz, annak a tüdeje is kiszárad, ami súlyos bajokat okoz; ennek megelőzésére vegyünk tizenkét rész Epithimum-ot, tizenkét rész Piper nigrum-ot, egy rész Petroselinum macedonicum-ot és négy rész Scammonium-ot, törjük ezeket jól meg és másfél részenként adjuk be éhgyomorra. Ha a gyógyulás hosszadalmas, akkor adjuk be a következő szert: Ameos,³⁾ Apium-mag, Kassia, Smyrnion,⁴⁾ Anathemis Pyrethrum és Meon tiz-tiz rész, Crocus sativus, Spica Nardi⁵⁾ és Rosa centifolia⁶⁾ egy-egy rész, ezeket jól megtörve keverjük forró mézzel és naponként egy adagot adjunk a betegnek. Azonkívül adjunk enni a betegnek Cucurbita Pepo-t,⁷⁾ Atriplex hortensis-t,⁸⁾ főtt Foeniculum-leveleket,

¹⁾ שורש כרכום שהוא שלודוניון.

²⁾ p. 87.: איפישמיתין של עופרת Diosk. V. 88. ψιμύθιον.

³⁾ 89. p.: ניניה הוא ננבואה והוא אמיום l. f. p. 77, 2. j.

⁴⁾ Diosk. I. 77. σμύρνα Myrrha, arabiai fának könnye, mely egypt. akáchoz hasonlít. Balsamodendron Myrrha. Löw, APf. 246.

⁵⁾ נרד הוא נרדום תכום הוא איספיקא.

⁶⁾ שושן יבש הוא רודון.

⁷⁾ דילועים הם קולוקינתיאה.

⁸⁾ Diosk. II. 145: ἀτράραξις néha γουσσολάχανον APf. 337.

Cucumis sativus-t, Cucumis citrullus-t és éretlen szőlőt, inni pedig adjunk Oxymel-t,¹⁾ mert ezek oltják a belső lázat. Ha a láz a fejbe száll, akkor adjunk inni Pikrá-t²⁾ és enni Cydonia vulgaris-ból készült mézet Citrus medicá-val, mert ezek csillapítják a vörös epét, oldják a szárazságot, csökkentik a lázt, nehogy phrenitis lépjen fel; hogy ezt megelőzhessük és a vörös epét, meg a vért csillapítsuk, vegyünk egy rész Cuminum-ot, Origanum maru-t és Herba lanaria-t³⁾ [איסטרותיון στρούθιον], törjük meg és keverjük forró mézzel és adjunk egy-egy adagot a betegnek éhgyomorra. De ha a baj már idült és az epe hőfoka oly magas, hogy a sárgaság az arcon felismerhető, akkor ne adjunk be semmit, hanem tegyünk a bal karra köpülőzöt és a beteg hét napig vegyen meleg fürdőt, hogy ez az epétől felhevített vér erejét csökkentse. Óvatosak legyünk, nehogy a vér erejét annyira csökkentjük, hogy a három másik elem, a phlegma, a fekete és vörös epe jusson fölénybe; ily esetben vegyünk Amomum cardamomum-ot,⁴⁾ Pistacia palästina gyümölcsét, Pegannum Harmala⁵⁾ magvát, mindegyikből nyolc részt törjük meg, keverjük forró mézzel és reggel két adagot adjunk meleg vízben a betegnek. Némelyeknél e hónapban a vörös epe ingerelt állapota miatt száraz lázzal egybekötött heves fájdalmak lépnek fel, ezeknek adjunk reggel és este Summach-főzetet,⁶⁾ Foeniculum-magot, Cydonia vulgaris-ból készült mézet, továbbá Oxymel-lel és savanyú szőlőből készült fűszeres bort,⁷⁾ vagy Oxymel-lel és Morus-ból készült fűszeres bort. Egyeseknél a combban rossz-

1) 90. p.: חומץ בדבש ὀξύμελι אוקסומילין.

2) 1. f. 96. p., 2. j.

3) 1. t. a III. részben.

4) 91. p.: כאקלה הוא ככריאום κακοῦλε; APf. 349; Kanon II. 632:

— PS. 3614 (BB): קאקלע ובלטין קרדמומום אלקאקלע cachrys קברום. — Salmasius, quod κακοῦλε = ἀχχοιον sit cardamomum vulgare.

5) פיגון הוא רוטא.

6) p. 92: סומקים הנקראים רוז.

7) גורך שהוא עסים הענבים החמוצים.

indulatú kelevények támadnak, var fedí az egész testet, heves fejfájások lépnek fel, ekkor tegyünk a fejre ecettel vegyített Amygdalum-olajat vagy Sesam-olajat és vegyen be a beteg öt rész *Daucus carota*-ból [דיוקן] és négy rész *Vitis vinifera* gyümölcsből [אגריאון איסטפירין ἀγριοσταφίδα] forró mézben készült keveréket; hánytatáshoz pedig adjuk a következőt: az előbbi keverékből négy részt vegyünk, adjunk hozzá egy rész *Moringa arabica*-t¹⁾ és ebből meleg vízben és mézben reggel egy adagot.

12. Elul-ban (augusztus) kezdődnek az őszi szelek, az évszak változik és a test változásnak van alávetve, 17—20 között lévő ifjaknál gyakran láz mutatkozik; adjunk ez ellen *Sagapenum*- és *Apium*-magból készült keveréket; hideglelés ellen adjunk כבדית כבדית²⁾ nevezett gyógyszert, vagy *Ferula Asa Foetida* főzetet.

VIII.

Asaf therapiája.

A therapiának célja, hogy az elemek megzavart összhangját helyreállítsa és ezt kell a kezelő orvosnak állandóan szem előtt tartania. Először meg kell állapítania a helyes diagnózist, hogy melyik elem okozta a bajt és mely okok idézték elő az egyik elem abnormális fölényét vagy gyöngülését. Ezek az ismeretek, továbbá a beteg ereje s felvevőképessége és az uralkodó atmoszfärikus befolyás irányítsa az orvost a gyógyszerek megválasztásánál, melyeknek speciális ereje a fölényben lévő elemet csökkentheti vagy a gyengült elemet normális állapotba hozhatja.³⁾

Következő symptomákon kétségtelenül felismerhetjük, hogy melyik elem okozta a bajt:

¹⁾ 93. p.: פרי עץ שמן הוא חבאלבאן APf. 420. — Kanon II. 278: חב אל באן ובלטין גראנום בין — Steinschneider, Heilm. No. 511: Granum Ben.

²⁾ l. f. 101. p., 4. j.

³⁾ p. 15: על כן ראוי לחכם בראותו את האדם לדעת את הברת אותות: תחלואיו ומכאוביו לפי מחלקות ארבעת מוסדותיו ולנהוג ברפואתו לפי שאת כוחו על כן ראוי לאדם להשמר ולדעת זמני החולי לתקופותיהם: p. 14. — לרפואת נגען ולמיעדיהם וגם להתרפא במבחר התרופות הראויות להתרפא בהן.

Ha a phlegma okozta a bajt, akkor a legtöbb esetben a beteg hány, sok nyálkát választ ki és étvágytalan; feje, fogai, csontjai és tagjai fájnak, a felszaporodott nyálka köhögésre ingerel és a szemek könnyben usznak.¹⁾ Ha a vér vagy a vörös epe okozta a bajt, akkor a beteg undorodik az ételtől, heveny láz lép fel, az érverés igen szapora, égető szomjúság kínozza a beteget, íny, torok és nyelv kiszárad, a szájvíz kesernyés, a vizelet színe hasonlít a söréhez és sok benne a lerakódás.²⁾

A fekete epe különböző fajta fekélyeket, kiütést és kelést, továbbá baloldali bénulást, epilepsiát, elme zavart, veszettséget, oldalszurást és paralyzist okoz.³⁾

A belekben elzárt és megszorult szelek a vesében, májban és az egész altestben fájdalmat, továbbá székrekedést, vizeelési nehézséget és a húgyhólyagban is nagy fájdalmakat okoznak; ürülék gyülemlik fel a hólyagban és hólyagkő keletkezik.⁴⁾

Ha más felismerhető symptoma nélkül csak láz mutatkozik, melynek különböző oka és faja lehet, akkor tiltsuk be az étkezést és hét napig csak annyit adjunk, amennyi az

¹⁾ p. 38: על רוב נגעים אשר תחילתם מתולדות הליחה אלה הם אותותם כי החולה תתקוטט נפשו להקיא וגם ירבה לרוקק וגם מאכלו לא יערב לו ולא במהרה יוכל לבלוע והקרה מושלת בראשו מרוב ליחתו וראשו ושניו מכאיבים וגם עצמותיו ואיבריו יכאבו לכובר הליחה ויסתמו בו מכאובות חזיהו וישעיל לרוק רוב ליחה ותרבה הדמעה ליול מעיניו.

²⁾ p. 39: ואם יהיה תחילת חליו מתיגרת הדם והמררה זאת לך הכרת: מחלתו כי תתעב נפשו כל אוכל וקדחת חרה מושלת בו לזהטת חדריו קרביו וגידיו זרועיו ממהרים לדפוק ברוב המצוקה ותבער בו הצמא מאד כל יושבע מים וחיכו יבש אף גרונו ולשונו נחרבת בצמא וגידיו מלאו דם וטעם פיהו מר ומראה השתן כמראה השכר וכמו מרירת הבהמה ורוב אשר ישתן כרפש וטיט בתחתית השתן.

³⁾ p. 42: אלה תיכרות נגעי המרירה השחורה הצרעת והבהרת והנתקים: וכל מיני שתן והשיגעון והנכלים והמיובשים לאחר ציריהם לצד השמאלי והנופלים להתחבט לארץ להריר קצפם מפיהם והאוכלים בשרם בבלי דעת והרצים ערומים ומסקלים ערומים באבנים עם כל נגע המסיר את הדעת ורוב מיני הקרים בעד השמאלי ונפלגים כנגע פרליסיאה.

⁴⁾ p. 41: ואם מפני רוחות קרביו קרהו החולי איז יאחווהו כאב הכליות: עם נגעי התחתוניות למכאובים גיד הנשה והכבד והכסלים והצר הימיני וכאב הגויה ויובש הבטן ועוצר המיעים ועוצר השתן וכאב הנבל מקוות השתן וכאב מתחת לשכור וכל מקורות השתן יכאבין ובתעלות מוצא השתן יהיה הכאב עד הקבץ. שמר השתן או תיודע האבן אם גדולה היא אם קטנה.

életfenntartáshoz okvetlenül szükséges, mert a sok evés emeli a lázt és ha a tüzet csökkenteni akarjuk, akkor a tüzelőanyagot kell eltávolítani.¹⁾

Minden betegségnél vizsgálja meg az orvos az érverést és a hasfelületet [hypochondrium], ha az érverés nyugodt és a hasfelület vastag és hájas, akkor nem kell aggódnunk.²⁾

A gyógyszer alkalmazásának módjai: folyadék,³⁾ pilulák,⁴⁾ belégzés,⁵⁾ gargarizálás,⁶⁾ szembe, fülbe, orrba való csepegtetés⁷⁾ és bekenés.⁸⁾

Vannak egyszerű és összetett gyógyszerek, aszerint hogy egy szernek speciális erejét a vele összetett szerekkel növeljük, vagy pedig többféle hatást akarunk-e elérni. Számos összetett gyógyszer mint specificum csak a nevével említették és ismertnek tételeztetik fel Asafnál. Ilyenek: ⁹⁾אוקסומילין (ὀξύμελι, arab. איליקטרין מתוק, (ὑδρόχαχον) אידרוגאגין ¹⁰⁾סכנגבין vagy סנגבין arab. (στομάχιον) ¹²⁾איסטומכיקין (édes Elektuarium), ¹¹⁾לקטואריון vagy (Ama- חלות אמזונית ¹⁴⁾אמזונון (ᾠψιον ἡχόνιον) ¹³⁾איפומיקנוס

וללמדך לנהוג ברפואות הקדחת לתולדותיה למיניה לאיתותיה: 44. p. כי רבים מיני הקדחת אך רוב האוכל יבעיר בה כי כאש הנלהבת בין הקדחת אם תסיר את העצים ואת הקש מקרב האש באפם עצים תכבה כן הקדחת באפם אוכל תשפל אך יאכל דבר מועט די מחיית הנפש ולהרעוב שבעת ימים.

בכל מיני החלאים . . . שלח ירך למשש ולאחוז בעור הבטן: 250. p. אם ראית כי הוא עב ושמן אל תירא . . . תמושש גיד הזרוע השכל בו אם נודע לך כי ידפק בנחת.

³⁾ passim. משתה תרופה.

⁴⁾ passim. יתגללו גלולות קטנות.

⁵⁾ p. 132. יקטירו ממנו על האש לבוא עשנו בגרונו.

⁶⁾ p. 39. יתגרגר בו ויעצירו בפיו ובגרונו עד הימשך הליחה מראשו וממקורות חזיהו.

⁷⁾ p. 138. — להשיף בתוך האוזן: p. 140. — להשיף בתיך העין: p. 141. להשפיע בנחיריים.

⁸⁾ p. 218. לחבוש ממעל: p. 137. — וימשוח בו מבחוץ: p. 134. יטה אותו על נייר הוא ברטם.

⁹⁾ 1. fent p. 103, 1. j.

¹⁰⁾ 236. p. Galenus, De Purgantium Medicamentorum facultate. 1. aquosam naturam efficiensnek emliti.

¹¹⁾ p. 170. 180. 200. 208. Kanon V. 3. 19. מרקחת מסך ובלטין די stomachikus affektusok, szívdobogások és haemorrhoidák ellen emliti, מושקו.

¹²⁾ p. 17. 42. 81. tisztítószer; 1. f. 99. p., 5. j.

¹³⁾ 103. p. Papaver somniferum főzete.

¹⁴⁾ p. 185. 239. Amazon tabletták. 1. 39. old.

פרמקון³⁾ (βιθυνία), אתנסכיא²⁾ (αθανασία) vagy (αθανασία), אקנידינון¹⁾ (ακνιδίνιον), (βιθυνή φάρμακον)⁶⁾ דיפיגנון (διαπόντικον)⁵⁾ דיאופינטיקון⁴⁾ (βιθυνή φάρμακον), גוואריש⁴⁾ (βιθυνή φάρμακον), (διαπήγανον)⁸⁾ הינמוז הגדול (διακόσμιον) קוסמוס⁷⁾ דיאקוסמון (διαπήγανον), (Hiera píkra és laudata)¹⁰⁾ יירא לוגדיון és יירא פיקרא⁹⁾ טריפירא (μαλάχαια)¹¹⁾ מולאקין¹¹⁾ מוסיא¹²⁾ (μαλάχαια) vagy סגיוניא¹³⁾ מוסיא.

¹⁾ p. 17. 81. 83. 81. láz ellen hűsítő szer. Kanon V. 8. 43.: alkatrészei: vörös rózsza, Spikenard, Crocus sativus, Glycyrrhiza, Agaricum, Cucumis sativus magja és Gummi arabicum.

²⁾ p. 201. 203. Athanasia gyógyszert különbözőképen állították össze; Galenus, De Antidotis II. 8. stomachicis, sanguinem spuentibus, hepaticis, lienosis, vesicae, uteri affectibus ajánlatik. Budge II. 407. kis és nagy Athanasia keverékeit említi. 1. Kanon V. 53. 54.

³⁾ p. 178. Kőszvény elleni kenőcs. Galenus, De comp. Med. IX. 3. Ischias ellen ajánlja és így magyarázza: Hoc emplastrum quidam vir Bithyniensis usus.

⁴⁾ p. 200. 208. kedvenc Elektuariuma a perzsa királynak. Egy összetételt találunk Kanon V. 3. Salomoh b. Samuel Héber-perzsa szótár ed. Bacher, 69. mell.: medicamentum compositum, quod cibí dígerendí causa edunt.

⁵⁾ p. 182. 195. 198. passim. Galenus, De Comp. Med. VII. 4. említi: medicamentum Arrhabianí, quod Ponticum dicitur és összetételeit említi.

⁶⁾ p. 193. Tabletta, melynek Peganum harmala a főalkatrésze.

⁷⁾ p. 193. és 172.

⁸⁾ p. 175. talán azonos Kanon II. 151: גמיוז ובלטין ימיאז היא פונק דפאראון המהות הוא השקמים וימצאו בארץ מצרים ובארץ הצבים ודומה לתאני

⁹⁾ p. 205. Kanon V. 23.: אטריפל הגדול נקרא בלשונם טריפירא מנא מועיל מרוע העכול וקור האצטומכא וביחוד למיעים.

¹⁰⁾ p. 42. 78. 82. 90. passim; 1. f. 96. p., 3. j. hatásos tisztítószer; Kanon V. 2. 1. magyarázza a Hiera nevet: הוא שירש ושם לכל המחקן ומשלש זה ביאורו ופרושו הרפואה האלהית... כי מעשה המשלשל הוא ענין אללהי נמסר לכה טבעי. Kanon V. 2. 3. el-maburket-t-לוגדיון. Különböző összetételeket említi ib. Budge I. 49. ff. Galenus, De Comp. Med. VIII.

¹¹⁾ p. 68. puhító és szárító szer.

¹²⁾ p. 180. 184. Galenus, De Comp. Med. II. 1. említi Antonius Musát, ki különböző betegségek elleni gyógyszert feltalálója, melyeket róla neveztek el.

¹³⁾ p. 106. 197. Kanon V. 1. 38.—39. t-ובלטין שגיוניא מנא סחרניא t-עמלי, alkatrészei: Castorium, Opium, Asarum, és t-גדולה

Az egyszerű gyógyszerek anorganikusak vagy organikusak. A szervetlen természetvilágból a következők használatosak: ¹⁾אבן אנימיטים (γάλατος λίθος), ²⁾אמיאנטון (ἀμίαντος λίθος), ³⁾אמיטון (ἄσφαλτος), ⁴⁾אספלטון (ἀπώνιτρον-κολοφωνία is), ⁵⁾אפוניטרון (ἀρσενικόν is), ⁶⁾ארסיניקין (Sulfur), ⁷⁾בוראקין (Borax), ⁸⁾גבש (γύψος is), ⁹⁾גופרית (Sulfur), ¹⁰⁾זיבק (Argentum vivum), ¹¹⁾זינגר (aerugo), ¹²⁾זפת (Pix), ¹³⁾חומר (Terra),

Haemorrhoidák, Skrophulus és kemény fistulák ellen. Budge I. 152.: a 12 apostolról elnevezve.

¹⁾ p. 193. Diosk. V. 145. a Gagatkövet epilepsia ellen használja; BB. 441.; arab. حجر عايميس.

²⁾ p. 213. Diosk. V. 155. köszvény ellen.

³⁾ p. 193. BB. 267. szerint Argentum és Argentum vivum keveréket jelzi.

⁴⁾ p. 172. 193. 199. 210.: אספלטון הוא החומר היוצא מים הערבה. Diosk. I. 99. mondja: a zsidó asphalt főlényben van. Galenus XI. 2. 10, szerint a legjobb asphalt: γεννᾶται κατὰ τὴν νεκρὰν θάλασσαν.

⁵⁾ p. 204.: ἀπώνιτρον קוליפנייא מרק של חורשי נחושת הוא אפוניטרון = ἀφρὸς νίτρου (Diosk. V. 130. Galenus IX, 3. 18.) tisztátlan Natriumcarbonat. Asafnál בורק מרה emendilando, mert BB. 251. אפוניטרון-ról mondja, hogy az arabul אלزبد. Sal. b. Sam. héb.-perzsa szótár ed. Bacher p. 77. אפוניטרון-t spuma vitri. vulgo Borax-al magyarázza.

⁶⁾ p. 218. Diosk. V. 120. Kanon II. 231.: זרניך ובלטין ארסיניקים.

⁷⁾ p. 228.: אבקת פינקאר [Imm. Löw: תינקאר = Boraxra javítandó.] — Abus Salt 512.: גיטרו = בורק; Budge I. Glossar: νίτρον בורק נטרון יביט בה אלכתאם.

⁸⁾ p. 194.: גבש הוא ייפסים.

⁹⁾ pas im. Diosk. IV. 123.

¹⁰⁾ p. 232. Kanon II. 2. 229.: זיבק ובלטין ארגינטום ויום הוא כסף חי; IV. 6. 2.: כסף חי ונקרא זיבק.

¹¹⁾ p. 186.: אירין הוא חלדת הנחושת ודוא זינגר. — Kanon II. 239.: זינגר ובלטין זינגאר הוא זינגר... נותנים בלי נחושת על כלי שיש בו חומץ ויעזבוהו. rozsda. זינגאר. APf. 224. arab. אירין. BB. 148.: עד שיעלה הזינגאר עליך.

¹²⁾ passim. Diosk. I. 94. πίσσα. Kanon II. 237.: זפת ובלטין פיקש... — ייש ממני ימי ודוא שחור... ייש ממני הררי... ייש ממני היוצא מן האילן. זפתא שחמחא זפתא דימא זפתא דטורא זפתא יבישתא. BB. 696.

¹³⁾ p. 202. חומר חתום és חומר אדום; terra sigillatáról l. f. 25 p., 4. j. ff. 163. p.-ban szól Asaf לבן שיט-ról, Diosk. V. 169.—180. a fehér eretriaí és samniai földet borításra igen ajánlja.

אבן (sal, ³מלח) [Tartaron], ²טרטרון (λίθος θυττης), ¹אבן טוטיא (נשדור, ⁶is), ⁵נפה (πύριτος λίθος), ⁴מרקשיתא (stibium is), ⁹אבן פוך (calx), ⁸סיד (Natron), ⁷נתר (Sal armeniacum), ¹²קלימיא (cerussa?), ¹¹קורסיאה (κοράλλιον), ¹⁰קורלין (fuligo aeris), ¹³קלקנתום (Vitriol) és ¹⁴אבן שדנה (Haematitis).

Az organikus állatvilágból említendő: ¹⁵אישתינקום

¹) p. 199. szembaj ellen Diosk. V. 153. szerint Thyitkő a pupillát elhomályosulástól megtisztítja. Budge I. 604. II. 719. arab. תיחא lapis ex quo collyria parantur.

²) p. 194.: המלח הנדבק בחביות הוא טרטרון. boroshordó üledék. חביות היין שהן ברוב שנים המובא בהם יין : p. 29. ספר חבמוני, Donnolo, בכל שנה אם יגדרם בבלי ברזל יוצא מהם כמו אבן הנקרא בלשון יוון ורומיים טרטרון.

³) p. 79.: מלח סודימית sodomai és indiai, 79. p.: מלח הידו indiai, 186 p.: מלח הנחצב kőso. Diosk. V. 125.

⁴) p. 159.: Diosk. V. 142. szembaj ellen. Pyrit-Markasit. HA. 1853. PS. 1946. Steinschneider, Die fremdsprachlichen Elemente im Neuhebräischen (Prag 1845) p. 15.

⁵) p. 99.: Diosk. I. 101. Abus Salt 226.: שמן נפת הוא פיטטרוליאון = נפט. פיטטרוליאום.

⁶) p. 199.: נשדור הוא סלי אמניאקן של ארץ אררט. Galenus IX. 3. 3. נשאדר ובלטין. Sófaj szembaj ellen. Kanon II. 499.: מלחא דהו אנשאדור = אמניאקן. BB. 183.: שאל ארמניאקים יועיל מלובן העין. — Jellinek Konterosz Debarim Attikim ed. Benjacob (Leipzig 1846) 34. p.: נשדור נשאדר [Gittin 69.] אמנייק בל' ערביי.

⁷) p. 39. 100. passim. 98. p.: הנתר הנקרא בכל לישין ניטרון האדום. Diosk. V. 129. Natrium Carbonicum.

⁸) p. 199. rossz fogak ellen. Diosk. V. 132. égetett mészről szól. (ἄσβεστος, calx viva), melyet tengeri kagylóból vagy márványból égetnek.

⁹) p. 186.: אבן פוך הוא איסטימין szembaj ellen.

¹⁰) p. 177. Dysuria ellen, hasonló hatás Diosk. V. 138. és Pliniusnál XXXII. 2. (11.). APf. 211.: קורלינא Corallina.

¹¹) p. 165.: קורסיאה מי האפר הוא קורסיאה.

¹²) p. 199.: קלימיא אל זהב. — Kanon II. 646.: קלימיא של זהב. — Budge I. יבלטין קלימיא אאורי. . . קלימיא אל פצא ובלטין קלימי ארגינטי. Glossar: אקלמיא arab. קדמיא.

¹³) p. 207. 226. APf. 340. αλάχανθος. Sal. b. Sam. Héberperzsa szótár ed. Bacher. 73. p.: קלקנטורין minera salí similis (vitriolum) quinque colorum, arabice rubrum, graece קלקנד (αλάχανθον) dictum.

¹⁴) p. 235.: אבן שדנה הנקרא בלשון יוון אימאטיטיש. Diosk. V. 143.

¹⁵) p. 172.: דג הנקרא אישתינקום. Diosk. II. 66.: σάγκκος. Kanon II. 537.: סקנקור ובלטין שיטינקים Löw, Eidechsenamen 142., Nr. 32.

Mindezek az anorganikus és organikus szerek alkatrészei ama gyógyszereknek melyeket az Asaf-könyv függeléke nagyszámban felsorol. A növényvilágból [120.—170 p.] vett gyógyszereket rendszeresen tárgyalja Asaf, melyeket következőkben ismertetünk¹⁰:)

2. Az A k o r o n¹²⁾ (ἀκρόνον); gyökerei az írisz gyökereihez, levelei a nád leveleihez hasonlítanak és győ-

— .ואנפן [ואגש] אקורון שרשיו דומין לשרשי איריון ועליהו דומה לקנה ¹²⁾ — .בבל לשון אקורון : p. 109. — .בלשון יוון אקורון ובלשון ארם ואגש : p. 96.

kerei illatosak; melegít és szárít s oly erős mint az 1. pontban említett; dysuria ellen használható, ha belőle egy unciát három pohárnyi vízben addig forralunk, míg egy pohárnyira beforr, akkor a vizeletet megindítja; egy drachmányi vagy egy sékelnyi az oldal-, mell-, máj-, lép- és a testben fellépő egyéb fájdalmakat enyhíti. Szívszorulás, légzési nehézség, görcs, szívdobogás és kardiakus ellen is használ; gyógyítja továbbá az anyaméh okozta összes női bajokat, használ a szem elhomályosulása ellen is, ha a friss gyökér levét a szembe csepegtetjük; a gyökeret a legtöbb gyógyszerbe keverjük.

3. A Meon¹⁾ (μῆον); levelei a *Ferula communis*-éhez hasonlítanak, gyökerei nagyok és illatosak mint a cedrusfa illata; melegít és erősít; vesebaj ellen használ, oldja a vesekövet, ha vízben egyharmad résznyire beforrva isszák; kitűnő szer a nehéz vizezés ellen is; gyógyít a belekben a szelek által okozott bajokat, használ a női bajok ellen, csípő- és mellfájdalmak ellen, nedves és száraz köhögés ellen, tüdő és légzési nehézség ellen, ha megtörve és mézben dagasztva meleg vízzel isszák. Ha valaki vért köp vagy vizez, vagy ha a havibaj sokáig tart, akkor e gyökérből kellő mértéket vízzel és mézzel keverve kell bevenni. Kis gyermekeknek, kik nem tudnak vizezni, kössük a hasára e gyökeret; ki e szerből sokat vesz be, az fejfájást kap.

4. A Kypeiros²⁾ (κύπειρος); melegít, szárít és erősít, al-

p. 114.: *זו היא אקירוש המהות שרשו*. K. II. 218.: *ואנן ובבל לשון נקרא אקירון*. — Abu Salt 128.: *אקירי = ואנ*. — APf. 131. *Iris pseudacorus*. — Diosk. I. 2. ἄχορον. — Dioskurides Akoronja Acorus calamus. Diosk. felemlíti az Akoron és Iris leveleinek hasonlatosságát hasonlóképen a gyökereket is.

¹⁾ p. 122: *נקרא בכל לשון מיאן*. — Diosk. I. 3. szerint nem a *Ferula comm.*-nak hanem az *Anethum*-nak (Díll), leveleihez hasonlít és a gyermekeknek a vizezés előmozdítására nem a hasra (בטן), hanem a szemérem testre kötendő. (παιδίων δὲ καταπλασθέντος τοῦ ἐφηβαίου).

²⁾ p. 123: *סוערלא נקרא עץ קיפירוס ובבל לשון רומיים יקורדיצי*. — APf. 277. arab. *سعر* syr. *סער*. — Diosc. I. 4. mondja: a κύπειρος-t a ro-

kalmas szer vesebaj, nehéz vizelés és vízkór ellen, továbbá skorpiószurás és a havibaj elmaradása ellen, gyógyítja a különböző szájkelevényeket, melyek a foghúst kieszik, ha a gyökereket szét-dörzsölve ráhintjük. Belbajok ellen is használ, erősíti a hasat bélhurut ellen; ha megtörve a hajzatra kenjük, úgy azt eltávolítja, mint az auripigmentum [זינך].

5. A Kardamomon¹⁾ (καρδάμωμον); melegít és erősít, oldja a veseköveket; a legjobb Kardamomon az Ararat hegyen terem és illatos; paralyzis ellen és a kar bénulása ellen használ; továbbá erős köhögés, nehéz légzés és hasogató fájdalmak ellen; ha borban isszák,²⁾ akkor megtisztítja a beleket a férgekől; használ a veséknek is és nehéz vizelés ellen, továbbá minden fajta mérgezés és kígyómarás ellen. Használ láz és hideglelés ellen; ha a babérfa gyökerének hártájával egyenlő mértékben egy-egy drachmányit összekeverve isszák, úgy oldja a veseköveket is; ha terhes asszony iszik belőle, rögtön elvetél és ugyanez történik, ha a gyökeret úgy füstöljük, hogy a füst az anyaméhbe száll; ecettel keverten a fejre kenve, meggyógyítja az ótvart,³⁾ ha az többszertendős is. Egyébiránt alkotó részét képezi a legtöbb gyógyszernek és kenőcsnek.

6. A Nardusnak⁴⁾ (νάρδου στόχους) két faja van, egyik Indiában, keleten terem, a másik a többi országok

maiak λούγκι ραδίκεν-nek nevezik. — K. II. 507.: ערבלטין סיפורים. — *Cyperus rotundus*.

¹⁾ 123 p.: קראמון הוא קרדמון. — arab. קرنجاء. APf. 350. Amomum Cardamomum.

²⁾ Asafnál יפיל את כל השרץ הנשרץ אשר במעיים למיניהו להשקות ב"ן וגם יועיל לבליית ועוצר השתן. — Diosk.-nél I. 6.: ἑλμινθὰ πλατῆϊαν (galandféreg) ἐκβάλλει μετ' οἴνου δὲ πινόμενον νεφροτιχοῦς, δυσουροῦσι . . . ἀρμόζει, tehát a bor élvezete a következőre vonatkozik.

³⁾ Asaf ezt a kifejezést használja הגרב יהחרם míg Diosk. ψώρας.

⁴⁾ p. 124: הנרד הוא נרדוסטכוס והוא איספיקא ובלשון פרס בושא ובלשון ערב סימבול. — 108. p.: עשב הנקרא בלשון ארם שיבלת נרדא ובלשון יוון. — Asafnál e szó következő formákban fordul elő (41.

hegyein. Az indiai jobb, szaga kellemesebb, melegít és szárít, de legjobb közöttük amelyik a hegy keleti oldalán terem, mert amelyik a nyugati oldalon terem, az nem oly erős és csak más vidékek nárdusával egyenértékű és ezt nevezzük keltai nárdusnak. A friss nárdus jobb mint a száraz, kesernyés és íze szárítja a nyálkát; az íz és szag sokáig megmarad a szájban és melegítő erejű. Az indiai hegyek keleti oldalán és a patakok mellett termő nárdusok a sok víz miatt nem oly erősek. Mindkettő azonban egyenlő gyógyerejű; a követ szétmorzsolják, a vizeletet oldják, a vesét melegítik és coitusra ingerelnek; naponta egy drachmányi óborral keverve beteg terhes asszonyokat visszatart az abortustól. Szivaffektusok, konvulsiók és cardiacus ellen használ és oldja a testben a rosszindulatú szeleket. Gyógyítja a sárgaságot és a vesebajt és felszínre hozza a betegség ismeretlen forrásait, mint ital vagy fürdővízbe keverve gyógyítja a női szeméremtestek bajait; jót tesz fejfájás ellen is, ha ilyen vízzel a fejet mossuk. Nincs jobb szer a szemnek, mint ha a nárdust meleg forrásvízben megfőzzük és állni hagyjuk legalább egy hónapig, ezután a szemet ezzel kimossuk; még jobb bort is hozzákeverni és így belecsepegtetni a szembe vagy azzal kimosni. A keltai nárdus, mely az előbbtől kesernyés íze miatt elűt, használ¹⁾ májdaganatok, sárgaság és a gyomorban levő szelek ellen, ha egyenlő mértékben két-két drachmányit absinth-

126. 173. p. etc.) נרדום (89. 125. 126. p.) נרד הודו (206. p.) תבום (89. p.) יסמבים (182. p.) אסחאבים (208. p.); APf. 368. Diosk. I. 6. Isidorus Hispalensis (bei Mayer, l. c. II. 395. p.) mondja: Nardus a Graecis Nardostachys appellata. Galenus, De simpl. VIII. 84. szintén νάρδου στάχυς-nak nevezi. — אִסְפִּיקָא = spica, Pliniusnál VII. 42 spica nardi. — A perzsa nevet azért említi, mert a nárdus Perzsián át jutott Mezopotamiába és ezért volt a név ismeretes. — סנבל az arab. סנבל = στάχυς K. II. 546: נרדום קליטיקום — νάρδος κελτικὴ Diosk. I. 7.

¹⁾ Diosk. I. 8. περὶ ἥπαρ φλεγμονῆς (májob) καὶ ἰκτερικῶν (sárgaság) καὶ πνευματώσεις στομάχου (egy felpuffadt gyomor) μετὰ ἀφεψήματος ἀψινθίου πινομένη.

7. Az Asarum¹⁾ (ἄσarov); ize azonos az Akoronével, a szájban erős, a gyomorban meleg. A stranguriát feloldja, megtisztítja a hólyagot az üledéktől, vízkór és ischias ellen használ²⁾ és helyreállítja a rendszeres menstruációt.

9. A Malabathron⁴⁾ (μαλάχαθρον); majdnem azonos erejű a nárdussal; a legtöbb tudós véleménye

3) 127. p.: עיקר נקרא בכל לשון פו ונקרא בלשון רומיים ברבאסלבנא.
— Diosk. I, 11. — Valeriana Phu. Fötiszt. Löw Immánuel úr írja hoz-
zám intézett levelében [1916. II. 25.]: „Vannak barbaval összetett növény
nevek (barba Jovis, barba hircína), de barba silvanát nem ismerek. Mint-
hogy Asaf igen korrekt, nehéz emendálni. Langkavel, Botanik der späteren
Griechen 82 idézi Valeriana celtica-hoz Simon Genuensis munkájából:
salvincha, Marc. Emp. salinca. Ha Asaf nem volna oly korrekt,
akkor סלבנא-ra lehetne gondolni.“

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

az, hogy ez a nárduslevele, de ez a feltevés helytelen; szaga, ereje, hatása bár ugyanaz, de különben eltérnek egymástól. A nárdus hegyen terem, ez pedig síkságon, mocsarakban, nagy vizeken nő és a vizilencséhez hasonlít, mert sok és széles levele befedi a víz színét, nem emelkedik magasra a víz fölé, hanem magát a víz felszínét fedi; apadásnál laza fehér levelek maradnak, melyek már megérintésnél töredeznek; szaga kellemes és átható, valamint íze is, mely a nárduséhoz hasonlít, de erősebb annál; oldja a dysuriát, használ gyomor- és bélbajoknál jobban mint a nárdus; gyógyítja a szembajokat, ha forban főzve megnedvesítjük vele a szemet, a rossz szájszagot megszünteti és a ruhák közé téve, véd a moly ellen.

10. A Kassia¹⁾ (κασσία); Arabiában terem, melegít és szárít; legjobb a vörös kassia, szaga olyan mint az óboré; van fekete kassia is, mely melegít és szárít; használ a szem elhomályosulása ellen, tisztítja az arcbőrt, ha mézzel keverve az arcra kenjük; gyógyít mérges kígyómarást is, továbbá has- és vesebajokat, használ az összes anyaméh-bajok ellen, ha az uterusra kötjük, hogy azt felmelegitse. Meleget és erőt illetőleg azonos a kinnamomummal.

11. A Kinnamomum²⁾ (κιννάμωνον); meleg és erős, lágyítja a hasat, fokozza az emésztést, oldja a dysuriát, elősegíti a menstruációt és abortust okoz; ha mézzel keverve³⁾ arcra kenjük, úgy

¹⁾ 128. p.: הקציעות הנקראים בלשון ארם משלחתא דבשמא ובלשון יוון — BB. 820. משלחתא = קסיא = קסיא ליניאה = סליכה — Abu Salt 381: APf. 349. Cassia fistula. — K. II, 547.: סליכא ובלשון קשיאה — Diosk. I, 13. (Cassia lignea).

²⁾ 129. p.: קינמון ונקרא בלשון ערב קירפה — Diosk. I, 14. APf. 346. Cinnamomum zeylanicum. — arab. קרפה. K. II, 634: יבלטין קירשי סינמומי.

³⁾ Asaf mondja: ואם יוטח בדבש על הפנים יבהיקם וגם יצחצח המראה, ugyan e hely Diosk.-nál: φακούς τε καὶ ἐφήλεις μετὰ μέλιτος ἐπίχρισθεν αἴρει, tehát májfoltokról és szeplőről van szó.

tisztítja az arcfoltokat; megszünteti a szem homályát,¹⁾ használ köhögés ellen, mellben és torokban a hidegérzet ellen; általában sok gyógyszerrel keverjük, mert számos baj ellen használ. Mézzel keverve és olajban szárítva adjunk minden bajnál egy drachmányit belőle meleg vízben.

12. Az Amomum²⁾ (ἀμώμον); meleg és száraz, mint az akorum, de gyengébb; erősíti a hasat, homlokra kötve csökkenti a fejfájást; a keléseket puhítja; skorpiószurás, szem- és bélbajok ellen használ. Mazsolával keverten hasra kötve csökkenti a fájdalmat; anyaméh fölé kötve csökkenti annak fájdalmát. Borban, harmadrésznyre befőzve, ha isszák, megszünteti a máj- és vesefájdalmakat és a köszvényt.

13. A Kostus³⁾ (κόστος); különböző fajai közül a fehér könnyű és kellemes szagú a legjobb, — szemben a feketével, mely nehéz — elősegíti a vizelést és a menstruációt, gyógyítja a férfi és női szemérem test belső gyulladásait. Használ kigyómarás ellen, ha két és egy harmad drachmányit isznak belőle; köldök- és mellfájdalmak ellen egy drachmányi borral keverve használatos, különösen használ, ha absinthet adnak hozzá; mézzel és borral keverve coitusra ingerel; megöli a belekben a férgeket; ha olajban főzve rákenjük a testre, jót tesz hideglelés, láz, bénulás és paralytikus rohamok ellen; ha az arcot

¹⁾ Diosk. — את כהין העיניים יסיר את העמומה יעביר מן העין. Asaf: —
nál: τὰ τῶν κόρων ἐπισκωτοῦντα ἀποκαθαίρει, tehát a pupilla elhomályosulásáról szól.

²⁾ p. 129: חממא הנקרא בכל לשון אמומן. — Amomum ma már nem identifikálható; Berendes mondja p. 40: „es ist nur noch dem Namen nach bekannt, da schon im Mittelalter dasselbe aus dem Handel verschwunden war“; Haja gaon és Maimuni sem tudtak biztosat az Amomum.-ról APf. 169.

³⁾ p. 130: קישט וכן יקרא בכל לשון. — E szó több formában fordul elő Asafnál: קישט — קושטום — קושטון — קושט —
Diosk. I, 16. — APf. 358. Costus speciosus.

14. Az *Andropogon Schoenanthum*²⁾ (σχοινος, σχοίνανθος) hasonlít az árpaszárhoz, pusztában terem, melegítő ereje közepes, hajtja a vizelést, elősegíti a menstruatiót, levezeti a szeleket és fejfájást okoz, használ máj- és tüdővérzés ellen, máj-, tüdő-, lép- és különösen vesebaj ellen, mert szétmorzsolja a vesekövet. Vízkór és heves szívdobogás ellen használ, utóbbi esetben egy drachmányit keverjük ugyanannyi borssal borban vagy vízben forralva; finoman megtörve gyógyítja a rosszindulatú daganatokat, s ha ecetben főzve kenjük a fejre, jó hajnövesztő szernek bizonyul.

16. Az O p o b a l s a m o n⁴) (ὀποβάλσαμον); m e l e g i t,

4) p. 132: שמן בלם הוא אפרסמון. — Diosk. I, 19. Balzsamolaj — balsamnedv = ὁπὸς βελσάμων; e görög szóból összevonás útján

szárit és igen erősít; a szem elhomályosulása és az anyaméh megfázása ellen használ, továbbá agyék- és vesebaj ellen, ha rózsaolajjal és egy kevés viaszkkal keverve a fájós helyre kenjük; használ hideglelés ellen is, ha felkenjük, mielőtt a baj fellép. Gyógyítja a dysuriát, jól hat köhögésnél, nehéz légzésnél és tüdőbajnál; használ kígyómarás és skorpiószurás ellen. A balzsamfa olaja erősebb a fájánál, ez pedig gyümölcsénél. Fája használ fejfájás ellen, vese- és májbaj ellen, fejen lévő kiütés ellen, hajtja a vizeletet, szétmorzsolja a követ; ha Iris-gyökérrel keverve és borban vagy vízben egy harmad résznyire beforrva isszák, gyógyítja a tüdőbajt, köhögést és ischiást.

17. Az Aspalathos¹⁾ (ἀσπάλαθος); hasonlít a xylaloe-hoz és egyesek szerint annak fajához is tartozik, gyógyítja a szájbán levő kiütést, az eves kiütést, az ínyt és a nyelvet; akinek rossz szájszaga van, az ennek a gyökerét vagy virágát állandóan rágcsálja, vagy vízben főzve ezzel száját gyakran öblítse; májbaj ellen, hasmenés, hámorrhoidak és kígyómarás ellen, továbbá vérköpés és dysuria ellen használ.

18. A Bryonna²⁾ (βρύον), mely nádasban vagy fához tapadva nő, vastag gyökerei vannak, mérsékelten

אפרסמן — אפרסמן származott és nem hybridikus alak a görög βάλαμον és arab. אפורסמא-ból [Löw-Krauss LW. II, 117]; bár a syr magát a fát אפורסמא-val jelöli [Budge I, 355.: משחא דאפורסמא, I, Gl. "חלבא דאפ"], de Asaf אפרסמן-tal csak az Opobalsamumot jelöli, míg magát a fát בלסמן [91., 172., 173., 176., 178., 182., 183., 200. pontok — שמן בלסמן 99., 194., 204., 213., 227., 239. pontok — פרי בלסמן 172. — פרי ועצי בלסמן p. 208 — עצי בלסמן p. 195].

1) p. 133. — Diosk. I, 20. A növény identitása nincs megállapítva; egyesek Cytisus laniger-nek, mások Genista acanthocladának vélik. Berendes 48. p. APf. 340. PS. 311. אלקנדול arab. אספאלתום —

2) p. 134. שורש הנקרא בלשון ארם פשר אלפא ובלשון יוון בריון דומה. — Diosk. I, 21. βρύον; IV, 181, Diosk. ἄμπελος λευκή οἱ δὲ βρυωνίαν. — Plinius XII, 28 (61) mondja . . . uva populi albi. — Hispa-

melegít, anyaméhben fellépő fájdalmak ellen használ, ha vízben felforraljuk és meleg ülőfürdőbe öntjük.

19. Az Agallochon¹⁾ (ἀγάλογον); rossz szájzag ellen használ, ha ezt rágcsálják vagy főzetével a szájat öblítik, egy drachmányi belőle gyomorbaj, mellhártyagyulladás, vérhas, máj- és bélbaj ellen használ.

20. A Sandaros²⁾ könnyű és szárító hatású, meg-

lensis Isidorus (Mayer II, 392): ἄμπελος λευκή sive Brionia, quam Latini Vitem albam vocant. — BB. 178 אֲשַׁל־תִּתְּנָהּ אֲנִי אֲנִי בְּרִיּוֹנִיָּה-val magyarázza. — Mi az אֲשַׁל־תִּתְּנָהּ? Löw szerint APf. 91 ἄμπελος μελάνια, melyet Dioskurides IV, 183 alatt ír le. Budge I, 264, II, 299 black bryony or dioeca; PS. 3331 אֲשַׁל־תִּתְּנָהּ arab. اِسْتَرْشَا perzsa, vitis alba Identifikáció miatt figyelembe veendő, hogy Diosk. IV, 183 nem az ἄμπελος ἀγρία-ról, hanem az ἄμπελος μελάνια-ról mondja, hogy gyökereinek ereje egyenlő a fehéérével (ἡ ῥίζα δύνανται ὁμοίαν τῇ λευκῇ κέκτηται); figyelembe kell tovább venni azt is, hogy ἄμπελος ἀγρία a Smilaceae-hez tartozik (spárgaszerű növények), míg az ἄμπελος λευκή és μελάνια a Cucurbitaceae-hez (tök növények) [Leunis II, 680 és 720]; emellett szól Asafnak egy — elrontott — helye p. 119: עֵשֶׂה הַנֶּקְרָא בְּלֶשֶׁן אֶרֶם פֶּשֶׁתִּיתִין וּבְלֶשֶׁן יוֹן אֶרֶם אֲלִיָּהּ קִרְיָבִיטִין, tehát "פֶּשֶׁתִּיתִין" a Cucurbita fajhoz tartozik és csak ἄμπελος μελάνια lehet [Löw Imm.: βρύον zuzmó, amint Diosk. leírásából kiténik. Asaf βρύον-t bryoniával összetévesztette és ehhez említette meg a synonymákat. Most ἄμπελος ἀγρία Tamus communis, ἄμπελος λευκή bryonia celtica, ἄμπελος μελάνια Bryonia alba.]

¹⁾ p. 134: עֵשֶׂה הַנֶּקְרָא בְּלֶשֶׁן אֶרֶם קִיָּא דְּבַסְמָא וּבְלֶשֶׁן יוֹן קִיָּא דְּבַסְמָא אֲלִיָּהּ קִרְיָבִיטִין. A görög megnevezés szerint egyik aloëfa, ξυλαλόη és kétségtelenül a Diosk. I, 22 megírt ἀγάλογον értendő, melynek gyógyereje teljesen az Asaf által leírottával. Asaf még egyszer megemlíti e növényt 108. p.: עֵשֶׂה הַנֶּקְרָא בְּלֶשֶׁן אֶרֶם קִיָּא דְּבַסְמָא וּבְלֶשֶׁן יוֹן קִיָּא דְּבַסְמָא אֲלִיָּהּ קִרְיָבִיטִין. Az arab név [HA. 1414] Budgenél I. Gl. fordul elő ἀγάλογον-nal identifikálva, l. t. אֲנִילִיָּה — עֵשֶׂה הַנֶּקְרָא בְּלֶשֶׁן אֶרֶם קִיָּא דְּבַסְמָא; BB. 28 szerint אֲנִילִיָּה-t a perzsák אֲנִילִיָּה-gal jelölik. — K. II, 565: עֵשֶׂה הַנֶּקְרָא בְּלֶשֶׁן אֶרֶם קִיָּא דְּבַסְמָא אֲלִיָּהּ קִרְיָבִיטִין. E ligna aloëk fadarabok gyantával átítatva (Leunis II, 537), — különben קִיָּא — mely Cassiát jelent [APf. 295, 340] Asafnál nem fordul elő és magyarázat nélkül marad, miért jelöli vele Asaf a ξυλαλόη-t.

²⁾ p. 134: עֵשֶׂה הַנֶּקְרָא בְּלֶשֶׁן אֶרֶם קִיָּא דְּבַסְמָא אֲלִיָּהּ קִרְיָבִיטִין nem lehet megállapítani. Asaf itt eltér Dioskurides sorrendjétől kinetic Naskaphton és Kankamon gyantafajok követik, melyek Indiából, Arabiából és Egyiptomból

törve és megfőzve gyógyít lépbajt, dagadt lábakat, kezeket és arcot, használ paralyzis ellen, elősegíti a menstruációt és gyógyítja az elhomályosult szemeket.

21. A *Genista roetam*¹⁾ gyökerei megszüntetik az ágyékfájdalmakat, ha megfőzve a beteg helyet bekeniük; ha virágát mézzel és meleg vízzel puhítjuk, akkor elősegíti a nyálkakiválasztást; ha gyümölcsét megtörve szemre hintjük, úgy gyógyítja a szembajt.

22. A *Crocus sativus*²⁾ (κρόκος) melegít és szárít, fokozza a húgykiválasztást, gyógyítja a májbajt, lázt, szembajt, szívszorulást; használ gyulladáss, forróság és kelés ellen, gyógyítja az anyaméh-fájdalmakat; ha gyökereit megtörve és megfőzve isszák, használ vesebaj ellen és mint tapaszt gyógyítja a genyes kiütéseket.

szerezhetők be, ezek helyett Asaf — tán a nehéz beszerzés miatt — más gyantafajt említ. Alatta valószínűleg Beronice értendő (Vernix, Bernstein), amiről Steinschneider mondja (Donnolo 34): „nach Serapions Meinung est autem secundum quosdam gumma cum potius videatur esse lapis; Sandros, Sandarach ist wie Bernix ein Gummi. Wachholderharz, gummi juniperi.“ Budge I, 607, II, 722 יקיל עם אללבן. דהן בעם סנדרים arab סנדרים צרוא איתו שומנה דמוראן דכר עטר בנרא הני ריחה ואחרת צרוא עזרא הו דאספירכא, ez egy myrrha-kivonat, mások szerint Styrax-kivonat. — K. II, 508: גלאשא. [Löw Imm.: סנדרים ובלטין שאנדארקא הוא גלאשא. 511: ed. Hildesheimer; Aruch II, 367a. PS. 2674; Mullet, Minéral arabe 284: la résine du copayer; mások szerint: Juniperus gyanta, sárkányvér is; Lippmann I, 89. Asaf Sandaros αγγαχουον-nak veszi, amint Diosk. I, 24-ből látható. Avicennának ugyanaz az identifikációja. Salmesius cap. C. I. p. 161 b kifejtette: latinobarbarok Karabát Beronikára (vernix) változtattak.]

¹⁾ p. 134: הרוחם נקרא בלשון יוון איספרטין ובלשון רומיים גינסטרין. Diosk.-nél e növény nem fordul elő. Galenus, De simpl. med. XVIII, 18., 34. σπάρτη-t említi, melyet ő genistával fordít. Löw, APf. 366. σπάρτον-t Retama roetam, Genista roetam-mal jelöli, megjegyzi azonban PfN. Raschínál 57. יינברא: רוחם altfr. geneivre, Wachholder „was ich Pfl. 366 in Ginster ändern wollte.“ Asaf mind a három nevet felemlíti Retama, Sparton és Genista. Hogy e növényt Asaf felemlíti amellest szól, hogy az előző számban Wachholderharz-ról van szó.

²⁾ p. 135: ברבים הנקרא בלשון יוון קרוקין. Itt Asaf ismét felveszi a Diosk. I, 26. sorrendjét; 1. APf. 215. Budge I. Gl. ברבם = ונפראן. Steinschneider, Abus Salt 287: ברבים = קרוצי (croce), 1. t. 70. sz.

23. Az *Olea europea*¹⁾ melegít és szárít, gyógyítja a bélbajokat, jó hashajtó szer; olaját szájban tartva gyógyítja az íny és foghús keléseit, fejre kenve melegíti a fejet és elősegíti a haj növekedését. Régi olajbogyó olaja használ bármely gyógyszerrel keverve; erősíti az izmokat, lágyítja és erősíti a beleket, gyógyítja a kígyó- és skorpiómarást és mindenfajta mérgezést; főtt árpával keverve megszünteti a gyomor- és bélfájdalmakat; ha rendszeresen isszák, kiöli a belekben lévő férgeket; a régi olaj melegítőbb a frissnél; szembe csepegtetve megtisztítja és élénkíti azt. Ha nincs régi olaj, akkor a frisset főzzük be²⁾ felényire és ereje olyan mint régié. A vad olajbogyó olaja erősebb a természettnél, erősíti a hajnövést, csökkenti a hajhullást és megszünteti a korpát.

24. Az *Inula Helenium*³⁾ (ἐλένιον) melegít, hajtja a vizeletet és felszínre hozza a kelést, főzete gyógyítja köhögést és elősegíti a menstruációt; megtörve és mézzel vegyítve felmelegíti a testet, hajtja a szeleket, használ skorpió- és kígyómarás és mérgezés ellen; akár mint folyadék, akár mint kenőcs gyógyítja az ischiást. A leggyengébbet darabokra vágjuk, vízben hétszer megmossuk és forralt édes borbán vagy mézben lágyítva vegyünk belőle naponta egy adagot, ami jól fog esni, mert melegíti a testet.

¹⁾ p. 135: עץ זית שמן APf. 136. e szám tartalma megfelel Diosk. I, 30. fejtegetésének ἔλαιον, ὀμφάκινον és ἐλαία ἀγρία-ról; Diosk. csak az olaj bogyó olajáról és hatásáról szól; Asaf mondja p. 102-ben: עלִי זֵית שְׁקוּרָאִין טוֹרְמִיטִי a hasonlat téves, Diosk.-nél Helenium közvetlenül a זֵית előzi meg, melyet Ῥωμῆιοι τερμινάλιουμ-nak nevezik; e szónak elírása טוֹרְמִיטִי.

²⁾ Asaf mondja: עַד הַיִּשְׂאָר שְׁתֵּי יְדוֹת, míg Diosk. azt mondja ἕως οὗ σχῆμ' μέλιτος πάχος míg a méz vastagságát eléri.

³⁾ p. 136: שׁוֹרֵשׁ נִקְרָא אַרְבֵּם קְלִמּוּתָא וּבִלְשׁוֹן יוֹן אִילִינִיִּין וּבִלְשׁוֹן רֹמָא רֵאֶסֶן וּבִלְשׁוֹן אִינּוּלָא. Diosk. I, 28., 29., APf. 281., K. II, 688.: — BB. 633: הַלְהִנִּיִּין וְהַלְהִיִּין, ez עֲנִיִּישָׁא arab. ínula helenium.

A K y p h i - b ö l (κῡφι) készült ital¹⁾ máj- és tüdőbaj ellen használ, továbbá vérköpés és köhögés ellen, égési sebek, szédülés és nehézkór ellen, használ azoknak, kik hosszú betegség következtében erejüket veszítették: egy fél hin cyprustü, egy fél hin muskátdió, egy-egy mana Schoinos és Aspaletos, másfél uncia myrrha, 80 szem mazsola mag nélkül, öt mana tisztított cédrus-gyanta, egy mana balzsamnád, kilenc hin nagyon ó bor, két hin méz; a mazsola jól megtörve, borral, mézzel és jól megtört balzsammal és a külön főzött mézzel összekeverendő, ezután tiszta agyagedényben megőrzendő; ebből egy olajbogyónyi meleg vízben vagy édes borban használ a nevezett bajok ellen.

25. Az o l a s z d i ó olaja²⁾ (καρύινον) melegít és nedvesít, felmelegíti a gyomrot, csökkenti az ágyékfájdalmakat, szaporítja a spermát, vesebaj ellen használ, szétmorzsolja a követ, a soványokat hizlalja, erősíti az izmokat, gyógyítja kiütést és ótvart.

26. A s z e z a m - o l a j³⁾ (σησάμινον) meleg és könnyű, használ a fekete epének, mert megnyugtatólag hat rá, lágyítja a beleket, gyógyít máj- és anyaméh-bajokat; megszünteti a fejfájást, ha az orrba csepegtetjük.

27. A r i c i n u s - o l a j⁴⁾ (ρίκινον) használ ficamodás, térdreszkedés, gyengülés ellen, ha lisztben megfőzve hét napon át naponként egy drachmányit isznak; használ a test egyoldalú bénulása ellen, hasznos a veséknek, oldja a követ, mely a vizeletet elzárja vagy állandóan csepegni hagyja.

28. A t o j á s - o l a j⁵⁾ növeszti a haját, gyógyítja a gyermekek fején, asszonyok mellén és másutt is az ótvart. Jót tesz a haemorrhoidáknak, ha ezzel azokat bekenjük.

¹⁾ דיוקן Diosk. I. 24.

²⁾ p. 137: שמן האגוזים. Diosk. I, 34 ezt az olajat és Asafnál következőnek felemlített Sesam olajat egybeveszi: τὸ σησάμινον ἐκ τοῦ σησάμου καὶ τὸ καρύινον ἐκ τῶν βασιλικῶν καρύων. — Juglans regia.

³⁾ p. 138: שמן שומשין.

⁴⁾ שמן קיק נקרא בלשון יוון פינתא דקטילום. Diosk. I, 32, APf. 353. — Diosk. IV, 161 mondja: Πωμάτοι ezt ῥίκινουμ,-nak nevezik, Pentadactylos Diosk.-nál nem fordul elő.

⁵⁾ שמן הבצים Diosk. nem tárgyalja.

29. A m a n d u l a - o l a j¹⁾ (αμυγδαλίον) mérsékelten melegít, erősíti a szívet, lelket, megszünteti az elfogódást, enyhíti a vörös epe forróságát, zsírossá teszi a beleket. A keserű mandula olaja különösen fejfájás, vesebaj, köhögés, tüdőbaj és légzési nehézség ellen használ, oldja a követ, gyógyít máj- és anyaméhбайokat, eskórt, paralyzist és dysuriát, elősegíti a menstruatiót és coitusra ingerel.

¹⁾ שמן השקדים. Diosk. I, 33, APf. 374 Amygdalus communis. Derenbourg Maïmunis Seder Tohoroth I, p. 17 שמן אלון-את-השקדים I, p. 17 fordítja és megjegyzi: שמן חלב ולא שמן, innen látható, hogy Maïmuní is שמן השקדים שמן-t ért alatta.

39.

A BUDAPESTI ORSZÁGOS
RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
ÉRTESÍTŐJE

AZ 1915.—1916. TANÉVRŐL

BUDAPEST
1916.

Alkalay Adolf és Fia utódai, Pozsony.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A lefolyt 1915./16.-iki tanévvel az országos rabbiképző-intézet működésének 39. esztendejét fejezte be.

Az 1915. évi szeptember 1.-én tartott első értekezletén a tanári kar dr. Bloch Henrik tanárt jegyzőjének választotta. A tanári kart a vezérőlbizottságban az igazgató mellett Balogh Ármin tanár képviselte.

A tanári kar javaslatára a nmgu. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium 1915. évi 125819/1916. II. sz. a. kelt rendeletével a háboru kitörése óta hadbavonult Hausbrunner Vilmos tanár úr helyettesítésével az 1915/16.-iki tanévre megint a következő képesített középiskolai tanárurakat bizta meg: Déri Zsigmond főreáliskolai tanárt a matematika, dr. Fodor Henrik polgáriskolai tanárt a matematika és a természettan és Wirth Kálmán polgáriskolai tanárt a természetrajz előadásával. A tanári kar javaslatára a vallás- és közoktatásügyi minister úr Önagyméltósága 1915. évi szeptember hó 24.-én 70454/1915. II. sz. a kelt rendeletével megengedni méltóztatott, hogy dr. Klein Miksa képesített rabbi úr az alsó tanfolyamban mint óraadó tanár theologiai tantárgyak tanításával megbizassék.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr Ö Nagy-méltósága dr. Kiss Arnold budai főrabbit 1916. évi március 28.-án 32250/1916. II. sz. a. kelt rendeletével a vezérőlbizottság tagjává kinevezni méltóztatott.

1916. évi február 14.-én és 15.-én voltak a szóbeli rabbiképesítő vizsgálatok, melyekre dr. Frenkel Bernát és dr. Schmelczer Izsák végzett hallgatók bocsáttattak házi dolgozataik és a február hó 6.-án és 7.-én tartott zárthelyi írásbeli vizsgálataik alapján. A vizsgálóbizottság dr. Kecskeméti Lipót úr, nagyváradai főrabbi és dr. Hevesi Simon úr, pesti rabbi, kiküldött vezérőlbizottsági tagokból, továbbá dr. Blau

Lajos, dr. Goldziher Ignác és dr. Guttmann Mihály vizsgáló tanárokból állott. A vizsgálóbizottság elnöke dr. Kecskeméti Lipót úr volt. A február hó 16.-án végbement felavató ünnepélyen a vizsgálóbizottság nevében dr. Kecskeméti Lipót úr beszédet intézett az elbocsátandókhoz, erre dr. Frenkel Bernát a maga és társa nevében hála- és búcsúbeszédet mondott. Azután dr. Blau Lajos igazgató magyar és héber felavató beszéd kíséretében átadta a jelölteknek a rabbiképesítő okleveleket és a hattárakat.

Régibb növendékeink közül dr. Krausz Ignácot (előbb kecskeméti segédrabbi) a körmendi izr. hitközség rabbijává választotta; dr. Morgenstern Molnár Ernőt és dr. Frenkel Bernátot a pesti izr. hitközség előljárósága hittanárokká nevezte ki.

A pesti izr. hitközség előljárósága a lefolyt tanévben is megbízott több felső tanfolyambeli hallgatót nép- és középiskolákban való hittanítással.

Több hazai hitközség fölkérésére egyes hallgatókat templomi és alkalmi hitszónoklatok tartására küldtünk ki.

Az intézet templomában az ünnepnapokon és több szombaton a felső tanfolyam magasabb évfolyambeli hallgatói prédikáltak.

A nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium és más hazai hatóságok a lefolyt tanévben is hitfelekezeti kérdésekkel a tanári karhoz fordultak.

1916. évi május hó 3.-án »Kárpáti ünnepélyt« rendeztünk intézetünkben, mely alkalommal Balogh Ármin tanár úr ünnepi beszédben a tanuló ifjuságnak a Kárpátok és az azokban az 1914.—15.-iki években végbement események jelentőségét ecsetelte, és az intézeti növendékeket azon kötelességek teljesítésére buzdította, amelyeket a világháboru előidézte viszonyok rájuk mint hazánk és felekezetünk hű fiaira és mint az emberi társadalom tagjaira fognak rónni.

Az alsó tanfolyam V. osztályának tanulói május hó 10.-én a héber írásbeli érettségi vizsgálatot, május 14.-én pedig a theológiai tantárgyakból a szóbeli érettségi vizsgálatot tették.

le. Május 22., 23. és 24. napjain voltak az írásbeli érettségi vizsgálatok a gimnáziumi tantárgyakból. A szóbeli érettségi vizsgálatokat június 4.-én tartottuk meg dr. Bánóczy József igazgató úr elnöklete alatt, kit a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister úr Ő Nagyméltósága a tankerületi főigazgató úr helyettesítésével megbízott. Az érettségi vizsgálatot 1 tanuló jeles, 2 jó eredménnyel tette le, 1 egyszerűen érettnak nyilvánított és 1 egy tárgyból javító vizsgálatra utasított.

Június 1.-én és 2.-án a felső tanfolyam I. és III. éves hallgatói az alap- illetőleg elővizsgálatokat tették le.

A tanári kar üdvözölte dr. Mezei Mór urat, az országos iroda elnökét, 80-ik születésnapja alkalmából.

A tanári kar levélben fejezte ki részvétét a newyorki rabbiszemináriumnak dr. Schechter Salamon igazgató úrnak elhalálozásakor, továbbá az országos izrael. tanítóképző tanári karának Márki Ábrahám gyakorló iskolai tanító úrnak elhunytá alkalmából, aki a harctéren szerzett betegségben meghalt. A hős katona temetésén a tanári kart dr. Bloch Henrik képviselte.

A tanári kar táviratilag fejezte ki részvétét a kecskeméti izr. hitközség és Chevra Kadisa előljáróságainak főrabbi-juk dr. Bárány József elhunytakor. A megdicsőültben intézetünk egyik legkiválóbb növendékét gyászolja.

A tanári kar testületileg fejezte ki részvétét méltóságos Winterberg Gyula udvari tanácsos úrnak, vezérlő bizottsági tagnak azon nagy veszteség alkalmából, amely őt felesége elhunytával érte; szintugy főtisztelendő dr. Venetianer Lajos újpesti főrabbi úrnak, vezérlőbizottsági tagnak az őt hitvese elhunytá által ért mély gyásza alkalmából.

A tanári kar 1916. február 3.-án néhai dr. Simon József emlékére istentiszteletet tartott, melyen dr. Klein Miksa intézetünk ezen nagy jótevőjéről emlékbeszédet mondott.

Március hó 12.-én gyászistentiszteletet tartottunk néhai dr. Schnitzer Ármín komáromi főrabbi és néhai dr. Klein Mór nagybecskereki főrabbi, vezérlőbizottsági tagok emlékére. Az emlékbeszédet Resofszki Árpád felsőtanfolyambeli hallgató mondotta.

Néhai dr. Simon József úr örökösei, dr. Kaiser Emil úr és neje Simon Sarolta, továbbá Dezsényi Gyula igazgató úr és neje Simon Ella atyjuk emlékére 2500 K névértékű (4⁰/₀-os magy. kor. járadék) alapítványt tettek azzal, hogy az alapítványi összeg évi kamatai évente egy jelesrendű kifogástalan magaviseletű alsótanfolyambeli tanulónak néhai dr. Simon József úr halánapjának évfordulóján ösztöndíjul adassanak ki. — Továbbá a tanári kar rendelkezésére bocsátottak mint a már lefolyt év kamatait 100 koronát, mely összeget az alapítók intenciói szerint egy alsótanfolyambeli tanulónak ösztöndíjul juttattunk.

Griesz Benjaminszül. Weisz Anna által végrendeletileg intézetünknek hagyott 1000 K tőkét és időközi kamatait 65 K 90 fillér a székesfővárosi pénzügyigazgatóság kifizetésre kiutaltványozta.

A pesti Chevra Kadisa tisztviselői nagys. dr. Mezey Ferenc úrnak a pesti Chevra Kadisánál viselt állásaitól nyugalomba való visszavonulásakor intézetünk leendő internátusa javára 1000 K »dr. Mezey Ferenc-alapítványt« tettek. Hálás köszönetünket fejezzük ki e helyen is ez alapítványért az önmagukat és nagys. dr. Mezey Ferenc urat, vezérlőbizottsági elnököt egyaránt megtisztelő alapítóknak.

Néhai Hay L. Mihály alapítványának 1915. évi kamatait a tanári kar az örökhagyó rendelkezésének értelmében Eisenberger Géza III. éves hallgatónak szavazta meg.

A hadbavonult hallgatóknak a nagy szünidőn át való ellátásáról nagys. dr. Mezey Ferenc elnök úr gondoskodni sziveskedett.

Hálás köszönetünket fejezzük ki e helyen is az intézeti deákasztal bizottsága nemesszívű tagjainak, különösen méltóságos Winterberg Gyula udvari tanácsos bizottsági elnök úrnak és nagyságos dr. Mezey Ferenc kir. tanácsos vezérlőbizottsági elnök úrnak önzetlen működésükért.

A vezérlőbizottság tagjainak névsorát az A) alatti, a tanári kar tagjaiét a B) alatti jegyzék tünteti fel.

A hallgatók és tanulók számát, nevét, születési helyét
Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

a C) alatti melléklet tartalmazza; az alsó tanfolyam tanulóinak előmenetelét a D) alatti melléklet mutatja ki.

Az Écz-Chájim segélyző egyesület működéséről, az intézet javára tett egyéb adományokról és ösztöndíjakról valamint a diákasztalról az E) alatti melléklet számol be.

Az intézeti könyvtár gyarapodását az F), G) és H) mellékletek mutatják.

Az orsz. rabbiképzőintézetben felavatott rabbik »Bacher-alapítványból« kiirt. »A példázat (másál) a tannaiták szentírásmagyarázatában« című pályakérdésre egy dolgozat érkezett be, melyről a szaktanár a következő ítéletet hozta:

»A pályakérdésre אֵל יְהִי הַמַּשַׁל קֵל בְּעֵינַי (En. én. r. bevezetés 8.) jelige alatt beérkezett pályamű rövid bevezetés után öt fejezetre osztja a gazdag anyagot, melyekben első helyen a másál bevezető formuláját, az utolsó előtti helyen a másál alakját és végül a rabbinikus másál eredetét kutatja. A munka dereka a parabola használatának és tárgya felmutatásának van szentelve. Általában helyes nézeteket vall, különösen a mi a másálnak a régiségét és az ókeleti világgal való kapcsolatát illeti. Az irodalomból a kérdésre vonatkozó kutatásokat összeállította, bár ujakkal alig gyarapította. Sem a másál szerző egyéni vonásait nem mutatta fel, illetve nem is kereste, sem a másál fejlődésére nézve nem állapított meg semmit, illetve szintén nem kutatta. Az anyagot azonban nagy szorgalommal gyűjtötte és bizonyos szempontok szerint csoportosította, úgy hogy az olvasó képet nyer róla. Hogy az átirások nem következetesek, hogy a szerző itt-ott a cenzura áldozata lett és egyéb apróságok a munka értékét lényegileg nem csökkentik. Mindezt tekintetbe véve, a pályadíjat odaitélelendőnek tartom«.

A jeligés lepecsételt levél felbontása után kitünt, hogy a pályanyertes dolgozat szerzője: Dr. N i e d e r m a n n Mór, V. éves hallgató.

Az 1913.—14.-iki tanév végén a néhai Kaufmann Dávid-féle alaptól kiirt: »Kitâb al-idâh fi-l- chejr almahid« héber fordításának összehasonlítása az arab eredetivel« című pályaművel.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

kérdésre egy pályamunka érkezett be azzal a jeligével: **אין כל המלות נעתקות וכו'**, melyet a szaktanár következőképen bíralt meg:

»Mindenképen kiváló munka, mely messze túlszárnyalja a legjobb főiskolai pályadolgozatok szokott színvonalát. Mondhatom, egyfolyton növekedő meglepéssel olvastam. Szerzője rideg tárgyát, melyet philologusi kritikával, szigorú fegyelemmel és a szakértő érettségével dolgozott fel, általános kulturtörténeti háttérrel vezeti be. E bevezető fejezetben kifejtett eszméi érett ítéletre vallanak. Csak jót mondhatok a részletek kidolgozásáról is. Szerző a kiforrott szaktudós kompetenciájával deríti fel Zerachja b. Izsák b. Se'alti'el fordítása hemzsegő hibáit és ezeknek okait, a nyelvi félreértéseket, melyek a fordító botlásait előidézték. A hibás fordításokat helyesekkel pótolja. A fordítások hagyományos nyelvében oly otthonosságot mutat, hogy oly helyeken, ahol Zer. fordítása szemben az arab eredetivel kisebb-nagyobb hézagot mutat, valóságos tibboni zamattal egészíti ki a Zer. mulasztását (p. o. a 57., 63. lapokon s több egyéb helyeken). A feladaton túl a *Στοιχείωσις θ.* latin fordítására is kiterjed figyelme.

A jeles dolgozat értékelésére súlyosan esik a latba Zerachja héber fordítása egyetlen használható kéziratának (M. Tud. Akadémia, cod. Kaufmann) gonosz, mondhatnám kétségbeejtő minősége (kacsringós, végtelenségig ligatúrás szefard kurziv), melynek palaeographiai nehézségeivel a pályamű szerzője fáradsággal és kitartással sikeresen birkózott meg. Ily külső nehézség mellett (a turini kézirat a jelen háborús viszonyok miatt nem volt hozzáférhető) a Zer. fordításának kritikailag megrostált, az értekezésben megokolt szövegét állapította meg a munka szövegmellékletében, mely e munka editio princepsét nyújtja.

Mindezekből kiderül, hogy a **אין כל המלות וכו'** jeligés munka a díj elnyerésére feltétlenül méltó.» (Rövidítve).

A jeligés lepecsételt levél felbontása után kitűnt, hogy a pályanyertes dolgozat szerzője: **S c h r e i b e r I g n á c** III. éves hallgató.

Az 1914/15. tanév végén a néhai Kaufmann Dávid-féle Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

alapból kiírt »A Kalám hatása a Sza'adja utáni gáóni korszak irodalmára« c. pályakérdésre egy munka קבל את האמת ממי יאמרה jelige alatt érkezett be, melyről a szaktanár így ítelt:

»A munka a kitűzött kérdést a hozzáférhető szétszórt anyag szorgalmas egybegyűjtésével tárgyalja. Nem érthetek ugyan egyet a szerzőnek azzal a feltevésével, mely szerint a Kalám dogmatika alkalmazását a rabbanitikus theologusok részéről a X. és XI. században az abban a korban túltengő mysticismus elhárítására irányuló törekvés idézte légyen elő. Ezt bajosan lehetne uralkodó és döntő szempontnak bizonyítani, ámbár másrészt a rationalista vallásfelfogás természeténél fogva mindenesetre utját állja nem ugyan a mysticismusnak, mely tudvalevően édes testvére a rationalismusnak, hanem az amazzal járó gyakorlati theurgikus kinövéseknek. A mysticismusnak azonban nem azok a jellemző elemei.

A részletes adatokat a szerző nagy szorgalommal kutatta fel a Sza'adia utáni halachikus (responsumok) és exegetikus gáóni irodalomból Serira gaóntól Sámuel b. 'Ali-ig, lelkiismeretesen egybegyűjtve és egyenkint értékelve az egyes gaónok nyilatkozatait, melyek a mu'tazilta kalám reájuk tett hatásáról tanuskodnak. Tanulmánya azt a zsidó kulturtörténetre nézve fontos eredményt tünteti fel, hogy a gáóni körök vallásos törekvésében, a nevezett hatás alatt, következetes rationalismus uralkodott, melynek némely positiv elemei, a kalám ellenében átalán tanusított visszautasító magatartása mellett, még Maimuniban is viszhangra találtak.

Némely részletes megjegyzésemet a szerző használatára a kéziratra vezettem.

A nagy szorgalommal dolgozott munkát a pályadíj elnyerésére érdemesnek ítélem.«

A jeligés lepecsételt levél felbontása után kitűnt, hogy a pályanyertes dolgozat szerzője: Geyer Arthur III. éves hallgató

Az 1916.—17.-iki tanévre a következő pályatételek tüzetnek ki:

1. A báró Schey Fülöp-féle alapból: »Josephus mint bibliamagyarázó«.

A pályadíj: 184.30 korona.

2. A Steinfeld Antal-féle alapból: »Adassék elő a zsidó katonák szerepe az ókori világbirodalmak hadseregeiben.«

A pályadij: 162 korona.

3. Ugyanabból az alapból: »Egy tanu vallomása rituális kérdésekben ער אחר באיסורין és különös jelentősége halálesetek megállapításánál עדות אשה a talmudi források és decizorok alapján.«

A pályadij: 162 korona.

4. A Kaufmann Dávid-féle alapból: Ábrahám b. Chisdai »Mózné cedek« című fordításának kritikai összehasonlítása al-Ghazâli »Mizân al-'amal« című arab eredetijével

A pályadij: 160 korona.

5. Az orsz. rabbiképző-intézetben felavatott rabbik »Bacher alapítványból«: »A tóra nyílt és zárt szakaszokra való felosztásának vizsgálata«.

A pályamunkák lapszámozva, idegen kéztől írva és jeligével ellátva, mely a szerző nevét tartalmazó lepecsételt borítékra is irandó, a tanári kar jegyzőjénél 1917. május hó 1-ig nyújtandók be.

*

Az 1916.—17.-iki tanév f. évi szeptember 1-én veszi kezdetét. A beiratások, fölvételi és javítóvizsgálatok határideje: szeptember 1., 3. és 4. d. e. 8—12.

**Az országos rabbiképző-intézet felső tanfolyamában
az elmúlt tanévben a következő előadások tartottak:**

1. **Szentírásmagyarázat:** Jób könyve. 2 óra hetenként.
Az igazgató.
2. **A szentírásmagyarázat és a héber nyelv tudomány
története.** 2 óra hetenként.
Ugyanaz.
3. **Exegétikus irodalom:** V. M. I—V. f. a Vulgatával,
Septuagintával, a Targumokkal, a Rambannal és Rásival.
Rási. 1 óra hetenként. Tanár: *Fischer.*
4. **Talmud statarie:** Kethubóth 29—41 és 83—88. 5 óra
hetenként. *Az igazgató.*
5. **Talmud cursorie:** Chullin 89—107. 3 óra hetenként.
Ugyanaz.
6. **Talmud jerus:** Kethubóth III. és Kiddusin I. fejezete.
1 óra hetenként. Tanár: *Guttmann.*
7. **Sulchán Árúkh:** Jóre Déa, 98—111. 3 óra hetenként.
Ugyanaz.
8. **Responzumok:** Durán S. és Izsák b. Séseth respon-
zumai (szemelvények). 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*
9. **Midrás:** A midrás איכה Pethichtája. 1 óra hetenként.
Tanár: *Fischer.*
10. **Zsidók története:** A II. templom elpusztulásától 350-ig.
2 óra hetenként. *Az igazgató.*
11. **Történelmi gyakorlatok:** A Megillath Taanith és
Serira levelének olvasása és magyarázása. 1 óra hetenként.
Ugyanaz.
12. **Vallásbölcshészet:** I. Maimūni Mōreh-je bevezetésé-
nek és első könyve válogatott fejezeteinek magyarázása különös
tekintettel az attributum-tanra. Hetenként 2 óra.

II. Becháji Chōbōth ha-lebābōth-a első könyvének (sa'a

ha-jichud) magyarázása. Hetenként 1 óra. Mindkettő az Ibn Tibbon-ok héber fordítása alapján az arab eredetiek tekintetbe vételével.

Tanár: *Goldziher*.

13. Homiletika. Első félévben: Ezekiel próféta működésének ismertetése és beszédeinek fejtegetése. A hitszónoklat elmélete. Második félévben: Homiletikai gyakorlatok. 1 óra hetenként.

Tanár: *Hevesi*.

14. A hitoktatás methodikája. 1 óra hetenként.

Tanár: *Venetianer*.

15. Stílusgyakorlatok: a) Válogatott részletek, Kálir Juda Hallévi és Ibn Ezra piutjaiból. b) Gyakorlatok a szaklevelezés köréből. 2 óra hetenként.

Tanár: *Guttmann*.

A theológiai oktatás átnézete

az alsó tanfolyamban.

1. Szentírás: A) Mózes I. k. 18—50. 3 óra hetenként.

Tanár: *Guttmann*.

B) Mózes IV. k. 2 óra hetenként. *Ugyanaz*

2. Szentírás: A) A Példabeszédek könyve egészen. 2 óra hetenként. A Zsoltárok könyve 73—89. 1 óra hetenként.

Tanár: *Klein*.

B) Jesája 40—66. fejezet. 2 óra hetenként. Jeremiás próféta 1—20. fejezet. 1 óra hetenként.

Ugyanaz.

3. Talmud statarie: A) Sebuoth 38—49. 5 óra hetenként.

Tanár: *Guttmann*.

B) Béca 2—15. 5 óra hetenként. *Ugyanaz*.

4. Talmud cursorie: A) Megilla egészen. 3 óra hetenként.

Tanár: *Klein*.

B) Makkóth egészen és Móéd Kátán 13—20. 3 óra hetenként.

Ugyanaz.

5. A) Héber nyelvtan. Első osztály: Hangtan. Név-
mások és az ige. 1 óra hetenként.

Ugyanaz.

6. Második osztály: A nomen. Számnév és mondattan. 1 óra hetenként.

Ugyanaz.

7. Zsidók története: A gáonátus megszűnésétől 1492-ig. 1 óra hetenként.

Ugyanaz.

8. Rendszeres zsidó vallás tan. Az V. osztályban.
1 óra hetenként. Tanár: *Venetianer*.

A bibliatanításban az alsó tanfolyam tanulói 2 csoportban — A) és B) — vettek részt. Az A) csoporthoz tartozik az I. és II. oszt., a B) csoporthoz a III., IV. és V. osztály. A talmudtanításban az alsó tanfolyam tanulói 2 csoportban — A) és B) — vettek részt. Az A) csoporthoz tartozik az I. és II. oszt. a B) csoporthoz a III., IV. és V. osztály. A zsidók történetét a II.—V. osztályok együtt hallgatják.

A gimnáziumi oktatás átnézete

az alsó tanfolyamban.

I. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: Együtt a II. osztállyal. — Külön tanulták a stilisztikát és könyvnélkül megtanulták Aranynak több kisebb költeményét. Kisebb költemények a magyar klasszikusokból. — Segédkönyvek: Arany: Kisebb költeményei. Havonként 1 írásbeli dolgozat. 3 óra hetenként.

Tanár: *Balogh*.

Latin nyelv: Cicero, In Catilinam I. Két hetenként dolgozat. 5 óra hetenként.

Tanár: *Dercsényi*.

Görög nyelv: Alaktan, a verba contracta-ig. Megfelelő fordítási gyakorlatok. Segédkönyvek: H i n t n e r - S c h i l l, Görög nyelvtan és olvasókönyv. 3 óra hetenként.

Tanár: *Bloch*.

Német nyelv: Válogatott olvasmányok Szemák német olvasókönyvéből. Költemények betanulása. Iskolai és házi feladatok. 2 óra hetenként.

Ugyanaz.

Történet: Az ó-kor története a római császárság keletkezéséig. Segédkönyv: Mangold, Világtörténelem. I. kötet. 3 óra hetenként.

Tanár: *Balogh*.

Mennyiségtan: A négy alpművelet algebrai kifejezésekkel. A legkisebb közös többes és a legnagyobb közös mérték. Hatványozás egész kitevővel. Pascal háromszög. Elsőfokú egyenlet egy és több ismeretlennel. — Házi és iskolai dolgozatok. 2 óra hetenként.

Tanár: *Fodor*.

T e r m é s z e t r a j z: Botanika: Az általános rész beható tárgyalása. — A részletes növénytan kiváló osztályai. 1 óra hetenként. Tanár: *Wirth*.

II. osztály.

M a g y a r n y e l v é s i r o d a l o m: Együtt az I. osztállyal. 3 óra hetenként. Rhetorika: a prózai műfajok ismertetése. Olvasmányok: Deák 1861. első felirati beszédje; egyes darabok Salamon, Kemény Zsigmond, Kossuth, Csengeri és Gyulai Pál műveiből. Tanár: *Balogh*.

L a t i n n y e l v: Sallustius, De bello Jug., továbbá szemelvények Ovidius Metamorphoseséből. — Havonként 2 írásbeli dolgozat. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi*.

G ö r ö g n y e l v: Alaktan az aorisztosztól végig a megfelelő gyakorlatokkal. Segédkönyvek: Hintner-Schill, Nyelvtan és gyakorlókönyv. 3 óra hetenként. Tanár: *Bloch*.

N é m e t n y e l v: Közösen a III. osztállyal. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

T ö r t é n e t: A római császárság története. A középkor története 1300-ig. Tankönyv: Mangold, Világtörténelem. II. kötet. 2 óra hetenként. Tanár: *Balogh*.

M e n n y i s é g t a n: Algebra: Elsőfokú egyenletrendszer. Másodfokú egyenletek egy és több ismeretlennel. — M é r t a n: A síkmértan elemei. Összeillőség, hasonlóság, Pythagoras tétele. A kör kerülete és területe. Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenként. Tanár: *Déri*.

T e r m é s z e t r a j z: Zoológia: Általános rész. — A gerincesek részletes, a többi typus átnézetes tárgyalása. 1 óra hetenként. Tanár: *Wirth*.

III. osztály.

M a g y a r n y e l v é s i r o d a l o m: Poetika: a költői műfajok ismertetése, kapcsolatban az eszthetikai és művészet-tani alapfogalmak rövid fejtegetésével. Olvasmányok Vörösmarty és Arany műveiből; Shakespeare: Hamlet; Katona: Bánk-bán; Molière: Tudós nők. Egyéb költői szemelvények. Tankönyv: Riedl, Poetika. Havonként 1 írásbeli dolgozat. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh*.

Latin nyelv: Liv. a. c. e. XXI. Vergilius Aeneisének I. és II. éneke. Havonként 2 írásbeli dolgozat. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi*.

Görög nyelv: Xenophon: Anabasis, Apomnemoneumata szemelvényesen. — Homeros, Odysseia, I. 3 óra hetenként. Tanár: *Bloch*.

Német nyelv: Schiller: Wallensteins Tod. Írásbeli és iskolai dolgozatok. Könyv nélkül tanulták »Wallenstein« egyes részeit. 2 óra hetenként. *Ugyanaz*.

Történet: A középkor története a keresztes háborúktól végig. — Az újkor története 1618-ig. Tankönyv: Mangold, Világtörténelem II. és III. kötet. 2 óra hetenként. *Ugyanaz*.

Mennyiségtan: Algebra: A logaritmus és annak alkalmazása. — Mértan: Trigonometria és goniometria. 3 óra hetenként. Tanár: *Déri*.

Fizika: A mechanika alapfogalmai. A fontosabb statikai és kinematikai problémák tárgyalása. 2 óra hetenként.

Tanár: *Fodor*.

Természetrajz: Kémia: A vegyülés általános törvényei. A szervetlen rész, különös tekintettel a fontosabb ásványokra és vegyületekre. 1 óra hetenként. Tanár: *Wirth*.

IV. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: A magyar irodalom története Kisfaludy Károlyig. — Segédkönyv: Beöthy, Irodalomtörténet I. k. 3 óra hetenként. Havonként 1 írásbeli dolgozat. Tanár: *Balogh*.

Latin nyelv: Közösen a III. osztállyal. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi*.

Görög nyelv: Homeros, Ilias I., VI. Plato, Apologia. 3 óra hetenként. *Ugyanaz*.

Német nyelv: Lessing, Nathan der Weise. Goethe, Dichtung und Wahrheit. Írásbeli iskolai dolgozatok. 2 óra hetenként. Tanár: *Bloch*.

Történet: A 30éves háborútól kezdve végig. Tankönyv: Mangold, Világtörténelem. III. k. 2 óra hetenként. *Ugyanaz*.

Politikai földrajz: Európa államai. 1 óra hetenként.

Tanár: *Balogh*.

Mennyiségtan: Algebra: A geometriai sor. — A sorokról általában. — Kamatoskamat számítás. Járadékszámítás. — **Mértan:** Stereometria. — Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenként. Tanár: *Déri*.

Fizika: Hydrostatika, aërostatika. — Hangtan. — Fénytan. 2 óra hetenként. Tanár: *Fodor*.

Filozófia: A filozófia történetének rövid áttekintése; Lélektan. Tanár: *Balogh*.

V. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: A magyar irodalom története: Kisfaludy Károlytól napjainkig. — Segédkönyv: Beöthy, Irodalomtörténet I. és II. köt. Havonként egy írásbeli dolgozat. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh*.

Latin nyelv: Tacitus, Annales, I. és több szemelvény. — Horatius, válogatott ódák, satirák és epodusok; de arte poetica. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi*.

Görög nyelv: Demosthenes, I., II. és III. olinthoszi, I. és II. filippikai beszéd. Sophokles, Antigone. 3 óra hetenként. Tanár: *Bloch*.

Német nyelv: Goethe, Iphigenie. — A német irodalom története. — Segédkönyv: Kluge, Leitfaden. Írásbeli iskolai dolgozatok. 2 óra hetenként. *Ugyanaz*.

Történet: Magyarország története 1867-ig különös tekintettel alkotmányos intézményeink fejlődésére. — Tankönyv: Andor, Magyarország története. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh*.

Mennyiségtan: Permutációk és kombinációk. — A Newton-féle hatványsor. Analytikai geometria: az egyenes egyenletei, kúpszeletek. — A matematikai tananyag átisméltése. Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenként. Tanár: *Déri*.

Fizika: Hőtan. — Az elektromosság és mágnesség. 2 óra hetenként. Tanár: *Fodor*.

Filozófia. Közösen a IV. osztálylyal. 2 óra hetenként. Tanár: *Balogh*.

* * *

Az éneket az alsó tanfolyam valamennyi osztályában *Lazarus Adolf* énektanár, a tornát pedig *Róna Ármin* tornatanár tanította.

A)

Az országos rabbiképző - intézet vezérlőbizottsága

Elnök: dr. Mezey Ferenc, kir. tanácsos.

Budapesti tagok.

Adler Lajos, a pesti izrael. hitközség elnöke.

Dr. Bánóczy József, az orsz. izr. tanítóképző-int. igazgatója.

Deutsch Sámuel.

báró dirstyai Dirsztay Béla.

Dr. Fischer Gyula, a pesti izr. hitközség rabbija.

Dr. Hevesi Simon, a pesti izr. hitközség rabbija.

báró dr. Kohner Adolf, udvari tanácsos, a m. izr. kézmű-
és földmívelési egyesület elnöke.

Dr. Mezei Mór, a magyarországi izraeliták országos iro-
dájának elnöke.

Székely Ferenc, udvari tanácsos.

Winterberg Gyula, udvari tanácsos, a pesti Chevra Kadisa
elnöke.

csepeli Weisz Manfréd.

Vidéki tagok.

gelsei és belicsei báró Guttmann Vilmos, községkerületi
elnök, Nagykanizsa.

báró Hatvany-Deutsch Béla, Sárvár.

Dr. Hoffer Armin főrabbi, Veszprém.

Dr. Kecskeméti Lipót főrabbi, Nagyvárad.

Dr. Kiss Arnold budai főrabbi.

Dr. Neumann Ede főrabbi, Nagykanizsa.

várhelyi Rósa Izsó, községkerületi elnök, Szeged.

Dr. Sidon Adolf főrabbi, Versec.

Dr. Steinherz Jakab főrabbi, Székesfehérvár.

nagypéli Sternthal Salamon, izr. hitközségi elnök, Temesvár.

dr. Venetianer Lajos főrabbi, Újpest.

mucsinyi Wohl Rumi Adolf, községkerületi elnök, Losonc.

B)

A tanári kar tagjai.

a) Theológiai tanárok.

Dr. Blau Lajos, igazgató, tanította a felső tanfolyamban a talmudot, a bibliai tudományokat és a zsidók történetét; Az intézet könyvtárosa.

Dr. Fischer Gyula, tanította a felső tanfolyamban az exegetikus irodalmat és midrást.

Dr. Goldziher Ignác, udv. tanácsos, az egyetem rendes tanára, tanította a felső tanfolyamban a zsidó vallásbölcsészetet.

Dr. Guttmann Mihály, tanította a felső tanfolyamban a szertartást, az alsóban a talmudot és a szentírást.

Dr. Hevesi Simon, tanította a felső tanfolyamban a homilétikát.

Dr. Klein Miksa, tanította az alsó tanfolyamban a szentírást, a talmudot, a héber nyelvtant és a zsidók történetét.

Dr. Venetianer Lajos, tanította a felső tanfolyamban: A hitoktatás methodikáját; az alsóban: A rendszeres zsidó vallást.

b) Gimnáziumi tanárok.

Balogh Ármin, a magyar könyvtár könyvtárosa, tanította a magyar nyelvet és irodalmat (az összes osztályokban), a magyarok történetét (az V. osztályban), a világtörténetet (az I. és a II. osztályban), a politikai földrajzot (a IV. osztályban), a bölcsészetet (a IV. és V. osztályban).

Dr. Bloch Henrik, a tanári kar jegyzője, tanította a német nyelvet és irodalmat (az összes osztályokban), a görög nyelvet (az I., II., III. és V. osztályban), a világtörténetet (a III. és IV. osztályban).

Dr. Dercsényi Mór, tanította a latin nyelvet (az összes osztályokban) és a görög nyelvet (a IV. osztályban).

Hausbrunner Vilmos tanár urat helyettesítették:
Déri Zsigmond, tanította a matematikát (a II.,
IV. és V. osztályban).

Dr. Fodor Henrik, tanította a matematikát (az I.
és III. osztályban) és a természettant (a III., IV. és V. osztályban).

Wirth Kálmán tanította a természetrajzot (az I., II. és
III. osztályban).

*

Lazarus Adolf tanította az éneket (az összes osztá-
lyokban).

Róna Ármin tanította a tornát (az összes osztá-
lyokban).

*

Iskolaorvos: dr. Révai Izidor.

C)

A hallgatók és tanulók névjegyzéke.

Azon tanulók, kiknek neve csillaggal van jelölve, az iskolaév közben elmaradtak.

A felső tanfolyam hallgatói az 1915—1916. évben :

Név :	Évfolyam :	Születéshely :	Megye :
Bernáth Miklós	V.	Kápolna-Monostor	Szolnok Doboka
*Blahm Ernő	II.	Pinczéd	Bács-Bodrog
Burger Izidor	IV.	Bodzás-Ujlak	Zemplén
Eisenberger Géza	III.	Batrovac	Szerém
5 Ellenbogen Ignác	III.	Jánosháza	Vas
*Freilich Sámuel	I.	Zúgó	Bereg
Friedmann Hillel	I.	Madarász	Szatmár
Frischmann Dávid	I.	Sárospatak	Zemplén
			(csak a II. félévben)
Geyer Artur	IV.	Budapest	
10 Grünwald Sándor	IV.	Sátoralja-Ujhely	Zemplén
Händler Salamon	I.	Nátafalva	Zemplén
Hirsch Márton	I.	Mezőszilvás	Kolozs
Hoffmann Miksa	II.	Peleszarvad	Szilágy
*Keleti Lajos	I.	Losonc	Nógrád
15 Klein Ábrahám	III.	Cseke	Szatmár
Klein Sámuel	V.	Badaló	Bereg
*Klein Zoltán	I.	Tolcsva	Zemplén
Láczér Dénes	I.	Czegléd	Pest
Loránd Sándor	II.	Bodrog-Vécs	Zemplén
20 Luria Adolf	I.	Császárfalu	Sopron
*Moskovics Árpád	I.	Erdőfénye	Zemplén
Nébel Ábrahám Izsák	III.	Záhony	Ung
dr. Niedermann Mór	V.	Nagysurány	Nyitra
Reinitz Hermann	II.	Mezőgecse	Bereg
25 Resofszki Artur	IV.	Boldogkőváralja	Abauj-Torna
Salamon Pál	II.	Ó-Dávidháza	Bereg
Schreiber Ignác	III.	Nagyvárad	Bihar
*Schwartz Zsigmond	I.	Sátoralja-Újhely	Zemplén
Trebitsch Jenő	II.	Budapest	
30 Weisz Rezső	II.	Mosdós	Somogy
Winkler Ernő	III.	Újpest	Pest
Wolf József	II.	Budapest	

*Az alsó tanfolyam tanulói:***I. osztály.**

Név:	Születéshely:	Megye:
•Gál Pál	Hajdúböszörmény	Hajdú
Gottlieb Elek	Héthárs	Sáros
Gut Imre	Kéthely	Somogy
Klein Móric	Tolcsva	Zemplén
5 Kopp Vilmos	Héthárs	Sáros
Mátyás Ferenc	Budapest	
Niedermann Sándor	Nemessur	Pozsony
Rosenwasser Emanuel	Krakkó	Ausztria (Galicia)

II. osztály.

Blumenfeld Ármin	Máramarossziget	Máramaros
Bráf Sándor	Göncruszka	Abauj-Torna
Guttman Dezső	Roskovány	Sáros
Müller Márk	Bátorkeszi	Esztergom
5 Neumann Ferenc	Abauj-Szántó	Abauj-Torna
Steindler Samu	Gercsely	Zemplén
Straszer Fülöp	Budapest	Pest
Szameth Nátán	Berzevicze	Sáros
Tessler Ernő	Budapest	
10 Weisz Lajos	Napagedl	Morvaország

III. osztály.

Farkas Dávid	Fancsika	Ugocsa (bevonult)
Gincler Ármin	Kisvárda	Szabolcs
Klein Ödön	Tiszadob	Szabolcs
Landmann Dezső	Sánkfalú	Gömör (bevonult)
5 Lustig Aladár	Kisszeben	Sáros
Neumann Ernő	Váradless	Bihar
Pártos Ferenc	Dunaföldvár	Tolna
Véber Sámuel	Órszállás	Bács-Bodrog
Weeg Mór	Gorlice	Galicia
10 Weiszberg Dezső	Tolcsva	Zemplén
Weiszbürg Sándor	Tolcsva	Zemplén

IV. osztály:

Enten Fülöp	Berzevicze	Sáros
Friedmann Salamon	Alsóábrány	Borsod (bevonult)
Goitein Zsolt	Budapest	Pest
Goldberger Sándor	Tasnád	Szilág

Név :	Születéshely :	Megye :
5 Grosinger M. József	Csenger-Ujfalú	Szatmár (bevonult)
Hevesi Ferenc	Lugos	Krassó-Szörény
Rosenbaum Ede	Budapest	
Wallenstein Ignác	Tárkány	Komárom

V. osztály.

Ellenbogen Márkus	Jánosháza	Vas
Friedmann Mór	Lelesz	Zemplén
Lővy József	Dercze	Bereg (bevonult)
Lorber Leó	Budapest	Pest
5 Weisz Elemér	Budapest	,

D)

Az alsó tanfolyam tanulóinak előmenetele.

Osztály	Jeles	Jó	Elégéses	1 tárgyból elégtelen	2 tárgyból elégtelen	Ismétlő	A tanulók száma
I.	—	4	3	1	—	—	8
II.	—	3	6	—	—	1	9
III.	—	3	4	1	—	—	8
IV.	—	2	4	—	—	—	6
V.	—	3	2	—	—	—	5
		15	19	2			36

E)

Az „Éc-Chájim“ segélyzőegylet kimutatása az 1915/16-iki tanévről.

Az »Éc-Chájim« segélyzőegylet elnöksége hálás köszönettel sorolja fel az 1915/16-iki tanévben befolyt adakozásokat. A választmány tagjai a tanári karon kívül: Adler Gyula, Breitner Zsigmond, Eisler Samu, dr. Fischer Gyula, Goldmann Mihály, Handler Jónás, Kohn Arnold, dr. Mezey Ferenc, Schlesinger M. Bertalan.

I. Bevételek:*)

A) Tagsági díjak:

Korona		Korona
Abrahám Emil úr, Budapest	10.—	Dr. Blau Lajos úr, tanár, Bpest. 10.—
Adler Gyula úr, »	40.—	Bloch Ártur úr, Budapest . 10.—
Adler Lajos úr, »	20.—	Dr. Blumgrund Naftali úr,
Dr. Ardó Alfréd úr » 10,	10.—	rabbi, Abony 10.—
Auer Dávid és fia urak, Bpest.	10.—	Brammer Ödön úr, Budapest 10.—
Bacher Emil igazgató úr, »	10.—	Breitner testvérek, » 10.—
Dr. Bánóczi József úr, »	10.—	Brust Dávid úr, Budapest . 10.—
Baumgarten Lajos úr, »	20 —	Budai izr. hitközség . . . 20.—
Beifeld József úr »	10.—	Csurgói izr. hitközség . . 10.—
Beimel Sándor úr, Budapest	10.—	Dr. Dercsényi Móric úr, tanár,
Békéssy Artur úr, Tolcsva	10.—	Budapest. 10.—
Dr. Benedek Béla úr, Bpest.	10 —	Deutsch Gyula úr, Budapest 10.—
Berger Jakab úr, Ráckeve .	10 —	Deutsch Miklós úr, » 10.—
Berger Mór úr, Budapest .	10.—	Deutsch Sámuel úr, » 30.—
Bettelheim Miksa úr, Bpest.	10.—	Dr. Diamant Gyula úr » 10.—
Bettelheim Miksa és társa		Diamant Samu úr, » 10.—
Budapest	10.—	Drucker Géza úr » 10.—
Birnbaum Imre úr, Bpest.	10.—	Ehrenstein Bernát úr, Bpest. 10.—
Birnbaum László úr, Bdpest.	10 —	Eisler és Reinitz urak, » 10.—

*) A részletes kimutatást és a mérleget az 1916/17. tanévi értesítő fogja közölni.

	Korona		Korona
Eppinger Lázár úr, Budapest	20.—	báró Kohner Adolf úr, Bdp.	200.—
Dr. Fényes Mór úr, »	10.—	Dr. Kohn S. úr, főrabbi, Bdp.	10.—
Dr. Fischer Gyula úr, rabbi, Budapest	10.—	Kohner Adolf és fiai, »	60.—
Fleischl Sándor úr, Bdpest.	10.—	megyeri Krausz Izidor úr, Budapest	12.50
Dr. Fodor Henrik úr, »	10.—	özv. Kriegler Dávidné úrnő, Budapest	10.—
Freudenberg Rafael úr, »	10.—	Kronberger Lipót úr, Bdp.	10.—
Dr. Frisch Ármin úr, »	10.—	Küszler Henrik úr, Budapest	10.—
Fröhlich Miksa úr, »	10.—	Lang Vilmos úr, Budapest .	10.—
ifj. Fröhlich és Tsuk urak, Bdp.	10.—	Lazarus Adolf úr, főkantor, Budapest	10.—
Dr. Fuchs Dávid úr, Bdp. .	10.—	Léderer Róbert úr, Budapest	10.—
Fuchs Vilmos úr, Budapest	20.—	Leitersdorfer Dávid úr, Bdp.	10.—
maróti Fürst László úr, Bdp.	10.—	Dr. Links Armin úr, »	10.—
Gansl Ignác úr, Budapest	10.—	Löwy Adolf úr, Budapest .	10.—
Gardé Henrik úr, Budapest	10.—	özv. Löwy Bernátné úrnő, Budapest	10.—
Gomperz testvérek, »	20.—	Modern és Breitner urak, Bdp.	30.—
Goldmann Mihály úr, Bdp.	10.—	Mohácsi izr. hitközség .	20.—
Dr. Goldziher Ignác úr, ta- nár, Budapest	10.—	Moskovits úr, Bótrágy .	10.—
Dr. Grauer Vilmos úr, Bdp.	20.—	Müller Mór úr, Budapest .	10.—
Grüner A. Henrik úr, »	10.—	Müller Vilmos úr, »	20.—
Grünfeld Miksa úr, Bpest.	10.—	ifj. Nagler testvérek, Budap.	10.—
Dr. Guttmann Mihály úr »	10.—	Dr. Ostern Lipót úr, Budapest	10.—
Guttmann Miksa úr, »	20.—	Öszterreicher Miksa úr, Bdp.	10.—
Györgyü Illés úr, Budapest	20.—	rétsági Pauncz Sándor úr, Budapest	10.—
Győri Chevra Kadisa . . .	30.—	Pinkász Zsigmond úr, Bdp.	10.—
Halmos Izor úr, Budapest .	10.—	Pollák József úr, Budapest	10.—
Handler Jónás úr, »	10.—	Pollák Károly úr, »	10.—
Dr. Heller Bernát úr, tanár, Budapest	10.—	Izr. hitközség Pozsony . .	30.—
Heller Gyula úr, Budapest .	10.—	Rechnitz H. és M. urak, Bdp.	10.—
Herzfeld Frigyes úr, Bdp.	10.—	Rust József úr, Budapest .	20.—
Herzog Ödön úr, Budapest	10.—	Sándor Pál úr, Budapest .	20.—
Dr. Hevesi Simon úr, rabbi, Budapest	10.—	Schlesinger Alajos úr, Bdp.	10.—
Joel Adolf és fiai urak, Bdp.	10.—	Schlesinger M. Bertalan úr, Budapest	20.—
Kalmár Rezső úr, Budapest	10.—	Schosberger L. és R. urak, Budapest	20.—
Kanitz Ignác és fiai, »	20.—	Schön Ignác úr, Budapest	10.—
Dr. Kecskeméti Lipót úr, rabbi, Nagyvárad.	15.—	Dr. Schreyer Jakab úr, »	10.—
Dr. Kelemen Adolf úr, Fogaras	10.—	Dr. Schwarz Jakab úr, Bdp.	10.—
Klein H. Jakab úr, Budapest	10.—		
Dr. Klein Miksa úr, »	10.—		

	Korona		Korona
Semmler J. úr, Budapest .	20.—	Dr. Weisz Sámuel úr, Bdpest	10.—
Simon Jakab úr, Budapest .	10.—	Dr. Weiszbürg Gyula úr, Bdp.	10.—
Dr. Stamberger Ferenc úr,		Wertheimer és Frankl urak,	
Budapest	20.—	Budapest	10.—
Strasser Róbert úr, »	10.—	Dr. Wolff Vilmos úr, Budap.	10.—
Strausz Emil úr, »	20.—	Wollák Soma úr, Budapest .	10.—
Dr. Stiller Bertalan úr, Bdp.	20.—	Wottitz B. és fia úr, »	10.—
Dr. Unger Bernát úr, Bpest	10.—	Dr. Ziegler Ignác úr, rabbi,	
Dr. Venetianer Lajos úr, rabbi,		Karlsbad	10.—
Ujpest	10.—	Zsürger L. úr, T.-Ujlak . .	10.—
Izr. hitközség Veszprém . .	20.—	Összeg	1857.50
Wahl Béla úr, Budapest .	10.—	Dr. Fischer Gyula rabbi úr	
Weisz Gyula úr, Budapest .	10.—	rendkívüli adománya . .	50.—
Dr. Weisz Miksa úr, Bdp. .	10.—		

Dr. Bacher Vilmosné úrnő 1914. és 1915. évben férje halálának évfordulóján kiosztás végett 100—100 koronát ajándékozott.

Dr. Fischer Gyula pesti rabbi úr ugyanily célra 50 koronát ajándékozott. Az összegeket azonnal kiosztottuk.

B) Templomi adakozások:

I. A dohányutcai templomban.

	Korona		Korona
Bacher Miksa	10.—	Lamm Mór	50.—
Bacher Emil	100.—	Pollák Ignác	20.—
Ehrenstein Bernát	20.—	dr. Virág M.	20.—
báró Kohner Adolf	200.—	Összeg :	420.—

II. Az intézeti templomban.*)

Bineter Mór úr 5, Blatt H. úr 9, dr. Blau Lajos úr 13 (7), Blum Arno'd úr 5 (5), Blumberger Jakab úr 10 (10), Braun Ignác úr 5 (5), Braun József úr 50, Buchbinder H. úr 5, Buchbinder Márk úr 5, Dános M. úr 20, dr. Dercsényi Mór úr 4, Földes Gyula úr 10, Frank Béla úr 20 (10), Frankl Ignác úr 8 (8), Frankl László úr 5 (5), Freiwirth Imre úr 20 (10), dr. Frenkel Bernát úr 1 (1), Fried József úr 2,

*) A zárójelen kívül álló számok az Éc-Chájim javára, a zárójel közt álló számok a templomi célokra tett adakozásokat tüntetik fel.

dr. Fried Samu úr 50 (30), dr. Fürst S. úr 10 (4), Gerlóczi Adolf úr 7 (1), Goldfinger N. úr 3 (2), Gottlieb Béla úr 5 (5), Grünwald József úr 5 (4), dr. Guttmann Mihály úr (2), Hajós Gyula úr (4), Hegedüs Zsigmond úr 8 (8), dr. Hirsch úr 5, Hirsch Márton úr 1, Hübsch A. úr 1, Kalmár B. úr 1, dr. Klein Miksa úr 5 (2), Kohn V. úr 2, Kunstädter N. úr 5, Kunstädter V. úr 5, Lederer úr 5, Lichtenstein Miksa úr 25 (25), dr. Lichtenstein Salamon úr 50 (50), Lóránt Sándor úr 2, dr. Molnár Ernő úr 1 (1), Nébel Ignác úr 1, dr. Péner Miklós úr 2 (2), Pisk Salamon úr 2 (2), Pollák J. úr 3 (4), Porjesz H. 1 (1), Raduciner Gyula úr 3 (3), Reiner K. úr 5 (5), Róna Ármin úr 7, dr. Róna úr 2, Rosenbaum úr 2, Scheibel A. úr 3 (1), Schein úr 2, Schwarcz Salamon úr (2), Sommer úr 1, Steiner Zsigmond úr 50 (25), Strausz Henrik úr 5, Szerdahelyi L. úr 4, Szilasi Jenő úr 5, Szücs László úr 6.

A templomi adakozások összege:

	Korona
I. A dohányutcai templomban	420.—
II. Az intézeti templomban	509 — (244.—)
Összesen	929.— (244.—)

A templomi bevételek és kiadások 1915./16.

Bevételek:	Korona
1915. szeptember 1-én maradt	428·15
Ülőhelyek bérleteért	769.—
Istentiszteleti adományok	244.—
Egyéb adományok (Dr. Richtmann M. és N. N.)	4.—
Összesen	1445·15

Kiadások:

Előimádkozóknak és az énekkarnak a nagy ünnepe-	
ken, szónoklatok- és sofarfuvásért	394.—
Havi és egyéb kiadások	443·92
Beszédőnek	24·60
Összesen	862·52

Bevételek	K 1445·15
Kiadások	» 862·52

Marad K 583·63

Menza és internátus.

A menza bevételei az előző oldalon foglalt számszerű kimutató szerint az 1914/15. tanévben összesen 32.891 kor. 69 fil.-t tettek ki.

A bevételeket a következő összegek képezték:

Az országos izraelita iroda az izraelita egyházi célokra törvényhozásilag megállapított javadalomból a lefolyt tanévben is 1000 korona államsegélyt utalványozott, majd utóbb rendkívüli hadi drágasági pótlék címén újabb 1000 koronát folyósított.

Miként az előző tanévekben, úgy az 1914/15 tanévben is az Országos Magyar Izraelita Közalap 3000 koronával, a pesti izraelita hitközség 2000 koronával, a pesti chevra kadisa pedig ugyancsak 2000 koronával járult a menza-alaphoz.

A Boschán-féle országos rabbiképző intézeti alap jövedelmeiből az 1916. évre rendes évi hozzájárulás fejében 6000 korona, majd utóbb pótlólag még 3000 korona, összesen tehát 9000 korona jutott a menza alapja javára.

Az országos rabbiképző intézet hallgatóit segélyező Écz-Chájim egyesület fedezte illetve előlegezte a diákasztal 1915. október, november és december havi, összesen 5323 korona 72 fillért kitevő kiadásait. Minthogy azonban nevezett egyesületnek a menzához való évi hozzájárulási összegét 4000 koronában állapítottuk meg, az általa előlegezett 1323 korona 72 fillér többlet-kiadást az egyesület részére visszatérítettük.

Az országos rabbiképző intézet dologi szükségleteire vonatkozó 1913/14. illetve 1914/15. tanévi elszámolásnál felmerült maradványok felerészét a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr önmagyméltósága a vezérelőbizottsági elnökség javaslatára a diákasztal javára engedélyezte és pedig az 1913/14.

tanévi elszámolásnál mutatkozó maradvány felerészét: 1225 korona 06 fillért az 1915. évi szeptember hó 28-án 8551/1915 II. szám alatt kelt rendelettel, az 1914/15. tanévi elszámolásnál mutatkozó maradvány felerészét: 1553 korona 84 fillért pedig az 1916. évi március hó 15-én 10132/1916 II. szám alatt kelt rendelettel.

Öz v. báró Hatvany-Deutsch Józsefné úrnő a néhai báró Hatvany-Deutsch József volt vezérőlbizottsági elnök által a pénzkezelés folyamán előlegezett és utóbb a hagyaték részére visszatérített 1177 korona 79 fillért a menza javára adományozta. Winterberg Gyula udvari tanácsos úr, miként az előző évben, úgy az elmúlt tanévben is 500 koronát adományozott. Báró dicsztai Dicszta y Béla úr 200 koronát adott, Zoltán Béla budapesti gyógyszerész úr pedig Kramer M. hitközségi titkár úr közbenjárására 600 koronás adománnyal járult a menza-alaphoz. Főtiszt dr. Kecskeméti Lipót nagyváradai főrabbi úr 10 koronát és a pesti chevra kadisa tisztviselői koszorúmegváltás címén a »Pester Lloyd« utján 25 koronát adományoztak a menza-alapnak. E nagylelkű adományokért ez uton is hálás köszönetünket nyilvánítjuk. Itt mondunk köszönetet dr. Bacher Vilmosné és dr. Blau Lajosné úrnőnek a menza körüli nemes fáradozásáért is.

A menza-alapból az első hadikölcsönre jegyzett 40.000 korona az elmúlt tanévben 3614 korona kamatot jövedelmezett, — az alap folyó bevételei pedig a bankkezelés folyamán az 1915. naptári év második felére (1915. június 30-tól 1915. december 31-ig) 306 korona 11 fillér, az 1916. év első felére (1916. január 1-től 1916. június 30-ig) pedig 438 korona 89 fillér kamatot hoztak. A menza-alap tehát az elmúlt tanévben 4359 koronát kamatozott.

A 32.891 korona 69 fillér bevétel egy része a menza-alap javára adatott és arra is fordított. A menza kiadásai az 1914/15. tanévben összesen 14.278 korona 69 fillért tettek ki. Ebből az ételmezés körüli kiadás 14.267 korona 02 fillér, egyéb kisebb kiadások 11 korona 67 fillér.

Az 1914/15. évi kiadások fedezése után az anyagi eredmény 18.613 korona, mely összeget hozzáadva a menza-alapnak Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

az előző 1914/15. tanév végén mutatkozott és az 1914/15. évi értesítő 30. és 31. lapján is kitüntetett számadás szerint kitetsző 51.091 korona egyenlegéhez, mint vagyon-alaphoz, a menza vagyona az 1915/16. tanév végén 69.704 koronát tesz ki

Ha meggondoljuk, hogy a menza működik, az intézeti segélyező - egyesület az eddigi módon teljesíti rendeltetését és emellett az aránylag rövid idő alatt az Écz-Chájim egyesület vagyonán kívül közel 70.000 koronás alapot teremtetünk, konstatálhatjuk, hogy lassan bár, de céltudatosan közeledünk kitűzött elsőrangú feladatunkhoz, mely az országos rabbiképző internátusa eszményének megvalósításában áll. De még sok munkára és főleg a kulturában haladó magyar zsidóság szélesebb rétegeinek áldozatkészségére van szükség, hogy célunkat elérjük. Kérjük intézetünk hivatottait, hogy e törekvésünkben bennünket hathatósan gyámolítani és addig is a növendékek segélyezésére és az átmeneti intézménynek tekintett menza fenntartására irányuló akciókat támogatni sziveskedjenek.

Sajnálattal állapítjuk meg, hogy hitközségeink körében az országos jellegű intézmények iránt teljes közömbösséget látunk, holott ha minden hitközség évi költségvetésében csak szerény összeget szánna ezekre, egyesült erővel a felekezet nagy feladatait könnyebben és hamarabb teljesíthetnénk. Intézetünk egykori növendékeihez, kiváltképpen pedig a rabbi urakhoz fordulunk azzal a kérelemmel, hogy hitközségeik vezető tényezőit a közösség érdekeiről, egyetemes céljainkról felvilágosítani és a felekezet egyes tagjaiban meglevő áldozatkészséget intézetünk vallási és kulturális hivatásának felismerésére és méltánylására is terelni méltóztassanak.

Budapest, 1916. július 1-én.

Dr. Mezey Ferenc
a vezérelőbizottság elnöke.

Az országos rabbiképző-

Bevétel.

elszámolása az

	Korona
Az 1914 – 1915. tanévi alap és pénztári maradvány mint alapvagyon	51091 —
1915. okt. 27. Az izraelita egyházi célokra szolgáló javadalomból az orsz. izr. iroda útján az 1915. évre utalványozott államsegély	1000 —
okt. 27. Az országos rabbiképző-intézet dologi szükségleteinek 1913 – 1914. tanévi elszámolásánál felmerült maradvány felerésze fejében az 1915. évi szept. 28.-án 8551/1915 II. szám alatt kelt kultuszminiszteri rendelettel a menza javára engedélyeztetett	1225 06
okt. 28. Özv. báró Hatvany-Deutsch Józsefné úrnő ömértósága a néh. báró Hatvany-Deutsch József volt vezérőrbizottsági elnök által a pénzkezelés folyamán az intézet részére előlegezett, utóbb a hagyaték részére visszatérített 1177 K 79 f.-t a menza javára adományozta	1177 79
okt. 29. Az újpesti izraelita hitközség adománya	25 —
okt. 29. Az újpesti chevra kadisa adománya	25 —
nov. 14. Az izraelita egyházi célokra szolgáló államsegélyjavadalomból az országos izr. iroda útján az 1915. évre rendkívüli hadi drágasági pótlék címén engedélyeztetett	1000 —
1916. jan. 10. Az Écz-Chájim egyesület hozzájárulása a menza 1915 – 1916. tanévi kiadásaihoz 5323 K 72 f., ebből visszautalványoztunk 1323 K 72 f.-t	4000 —
jan. 10. Az országos rabbiképző intézet hadi szolgálatot teljesítő felső tanfolyambeli hallgatóinak nagyszünidei segélyezésére az orsz. izr. közalap által engedélyezett 1440 K összegből felhasználatlanul maradt rész fejében a menza részére visszatérült	1191
jan. 24. Dr. Kecskeméti Lipót nagyváradi főrabbi adománya	10 —
febr. 7. Zoltán Béla gyógyszerész adománya	300 —
febr. 15. Winterberg Gyula udv. tan. adománya	500 —
febr. 17. Báró dirstai Dirstay Béla adománya	200 —
Átvitel	61744 85

intézet menzája alapjának

1915/16. tanévről.

Kiadás.

	Korona
A diákasztal 1915. október havi kiadásai	1647 34
» » november » »	1879 80
» » december » »	1796 58
» 1916. január » »	1891 76
» » február » »	1673 54
» » március » »	1675 90
» » április » »	1877 56
» » május » »	1824 54
Bélyeg az államsegély-nyugtára	5 —
Bélyeg a rendkívüli államsegély-nyugtára	5 —
A bankszerű kezelés körül felmerült költségek 1915. december 31-ig	96
A bankszerű kezelés körül felmerült költségek 1916. jan. 1-től jun. 30-ig	71
Egyenleg, mint alapvagyon :	
1. Az 1914. évi 6%-os m. kir. járadék (hadi) kölcsönből jegyzett 40.000 K néver- tékű kötvény ellenértéke fejében kifi- zetett	K 38.900 —
2. A pesti magyar kereskedelmi bank teréz- városi fiókjánál kezelt folyószámlánk követelése 1916. június 30-án	K 30.804 —
	69704 —
	Átvitel 83982 69

		Korona	
	Áthozat	61744	85
febr. 17.	A Boschán alap hozzájárulása az 1916. évre	6000	—
ápr. 10.	Az orsz. rabbiképző-intézet dologi szükségleteinek 1914–15. tanévi elszámolásánál felmerült maradvány felerésze fejében az 1916. márc. 15-én 10132/1916 II. sz. a. kelt rendelettel a menza javára engedélyezett	1553	84
ápr. 12.	A pesti chevra kadisa tisztviselőinek adománya koszorumegváltás címén a »Pester Lloyd« utján	25	—
jun. 14.	Az Orsz. Magyar Izr. Közalap hozzájárulása az 1916. évre	3000	—
jun. 14.	A pesti izr. hitközség hozzájárulása az 1916. évre	2000	—
jun. 14.	A pesti chevra kadisa izr. szentegylet hozzájárulása az 1916. évre	2000	—
jun. 20.	A Boschán alap pótlólagos hozzájárulása az 1916. évre	3000	—
jun. 20.	Zoltán Béla adománya	300	—
Kamatok: 1. 40.000 K névértékű államkölcsonkötvény után 1915. május 1-i kamat K 1.214—			
2. 40.000 K névértékű államkölcsonkötvény után 1915. november 1-i kamat K 1.200—			
3. 40.000 K névértékű államkölcsonkötvény után 1916 május 1-i kamat K 1.200—			
4. A banknál a pénzkézelés folyamán 1915. december 31-ig felmerült kamat K 306.11			
5. Az 1916. jan. 1-től jun. 30.-ig felmerült kamat K 438.89		4359	—
Összesen		83932	69

Kelt Budapest, 1916. évi

Dr. Blau Lajos s. k.
intézeti igazgató.

Winterberg Gyula s. k.
a menzabizottság elnöke.

Korona	
Áthozat	83982 69
Összesen	83982 69

julius hó 1-én.

Dr. Mezey Ferenc s. k.
a vezérlőbizottság elnöke.

Dr. Bánóci József s. k.
a vezérlőbizottság előadója.

Vásárolt nem héber nyelvű könyvek lajstroma.

- Albertus M. P. M.**, Porta linguae sanctae. Budissae 1704. 4°.
- Albrecht K.**, Kilajim. Gießen 1914.
- Allgemeine Zeitung d. Judentums** 1915.
- Allioli J. F.**, Altertümer d. Hebr. I.—II. Landshut 1844.
- D. Heilige Schrift. 6. Aufl. I.—X. Landshut 1845.
- Andreae H. V.**, Jesaia. Stuttgart 1892.
- Aus Natur und Geisteswelt.** 24, 31, 45, 54, 62, 69, 83, 90, 91, 110, 114—15, 175—6, 217, 223, 240, 244, 317—18, 350, 367.
- Bachofen J. J.**, Gräbersymbolik. Basel 1859.
- Bähnisch A.**, Deutsche Personennamen. 2. Aufl. Leipzig—Berlin 1914.
- Bardenhewer O.**, Geschichte der altkirchl. Literatur III. Freiburg i. B. 1912.
- Bäumker**, Beiträge zur Gesch. d. Mittelalters I., XIII. 4., XIV. 2—4. XVIII. 1.
- Beer G.**, Hebr. Grammatik, I. (Göschel) Berlin—Leipzig 1915.
- Bernstein J.**, Jüdische Sprichwörter Varsó 1908.
- Bertholdt L.**, Daniel. I.—II. Erlangen 1806—08.
- Bibliothek der Kirchenväter.** 22, 23, 24. ed. Bardenhewer.
- Biblische Studien.** XIV. 4., XIX. 1.
- Breysig K.**, Entstehung d. Gottesgedankens. Berlin 1905.
- Brod M.**, Tycho Brahes Weg zu Gott. 2. Aufl. Leipzig 1916.
- Buber M.**, Geist d. Judentums. Leipzig 1916.
- Budde K.**, Hiob Göttingen 1913.
- Buddeus J. F.**, Introd. ad histor. phil. Hebr. Halae 1720. 8°.
- Bunsen-Bibelwerk** I.—IX. Leipzig 1858—1865.
- Büchner-Heubner**, Bibl. Hand-Concordanz. 26. Aufl. Leipzig 1915.
- Calorius A.**, Biblia V. T. illustrata. Francof. a. M. 1672. 2°.
- Classius S.**, Philologia sacra. Lipsiae 1713. 4°.
- Claverius R.**, Maim. Tract. duo. Oxonii 1705. 4°.
- Clay A. T.**, Business documents of Murashu sons of Nippur etc. Philadelphia 1912.
- Clericus J.**, Mosis libri qu. ed. 3. Amsterdam 1735. — Libri hist. Amsterdam 1707. — Prophetæ. Amsterdam 1731. — Hagiographi. Amsterdam 1731.
- Cohen H.**, Deutschtum und Judentum. Gießen 1915.
- Colomesius P.**, Gallia Orientalis. Haag 1665.

Corpus iuris civilis ed. Krueger — Mommsen — Schoell. I.—III. Berlin 1872—95.

Da Costa's Komplette Dichterwerken. I.—II. Leiden s. a.

Costmann W., Entwicklung des Gerichtgedankens bei d. at. Propheten. Gießen 1915.

Cramer J. R., Const. de primitioris. Lugd. Bat. 1702. 4°.

Crenius Th., Animadversiones phil. et hist. I.—XVIII. Leiden 1697—1713.

Cypriani opera. Antverpiae 1568. 2°.

Dale A. van, Dissertationes. Amst. 1696.

Danko J., De sacra scriptura eiusque interpretatione. Wien 1867.

Danz H. A., Geschichte d. röm. Rechts. 2. Aufl. Leipzig 1871.

Dathius J. A., Psalmi, ed. 2. Halae 1794. 8°.

— Prophetae minores ed. 3. Halae 1790. 8°.

— Prophetae maiores ed. 3. Halae 1831. 8°.

Deutsche Rundschau 1916.

Dillmann A., Hiob. Leipzig 1891.

Diodati G., Sacra Biblia I.—II. Firenze 1880.

Dithmarus J. Ch., Const. de iure iur. Lugduni Bat. 1706. 4°.

Drusius J., Commentarius ad loca difficiliora Pentateuchi. Franeke-rae Fris. 1617. 4°.

Dahm B., Hiob. IV. Aufl. Tübingen 1897.

Egyenlőség 1915.

Engert Th., Ehe und Familienrecht d. Hebräer. München 1905.

Enzyklopädie d. Islams. 21. Lief.

Fabricius J. A., Codex pseudepigraphus V. T. Hamburg—Leipzig 1713 8°.

Fiebig P., D. Mischnatraktat Roscha-Schana. Gießen 1914.

Fischer W., Deutsche Sprache von heute. Leipzig-Berlin 1914.

Friedrich Fr., Stoffe und Probleme d. Geschichtsunterrichts. Leipzig-Berlin 1915.

Fries C., Attribute d. chr. Heiligen. Leipzig 1915.

Fritz G., Ostjudenfrage. München 1915.

Furrer K., Wanderungen durch Palaestina. Zürich 1865.

Füller J. F., Der Prophet Daniel. Basel 1868.

Gebhardt C., Spinozas Briefwechsel. Leipzig 1914.

Geier M., De Ebraeorum luctu. Francofurti a. M. ed. III. 1683 12°.

— Proverbia. Lipsiae 1623.

— De precibus. Jena 1638.

— Immanuel. Lipsiae 1645.

Geiger L., Deutsche Juden und der Krieg. Berlin 1915.

Geisler E., Rhetorik. Leipzig-Berlin 1914.

Genebrardus G., Chronographiae libri quattuor et libri Hebr. chronol. Paris 1580. 2°.

Goosseus E., Die Frage nach mak-kab. Psalmen. Münster i. W. 1914.

Greiff A., Gebet im A. T. Münster i. W. 1915.

Grotius H., De veritate relig. chr. I.—II. Jenae 1726—7. 8°.

— Epistolae ad Gallos. ed. 2. Lugd. Batav. (Elsevir). 1650. 16°.

— Epistolae ad Isr. Jaski. Dantisci 1670. 16°.

— Epistolae. Amstelod. 1687. 2°.

Grotte A., Deutsche, böhm. und polnische Synagogentypen. Berlin 1915.

- Grünwald M.**, Einfluss d. Psalmen auf d. kath. Liturgie. I.—II. Prag 1890.
- Gugenheimer J.**, Kritische Beleuchtung d. Judenspiegel. Wien 1885.
- Guttmann J.**, Religionsphil. Lehren d. Is. Abravanel. Breslau 1916.
- Hahn H. A.**, Hiob. Berlin 1850.
- Harmonie des cultes cath. prot. et mos.** Paris 1808.
- Harnack Ad.**, Lehrbuch der Dogmengeschichte. I.—III. Tübingen 1909—10.
- Mission u. Ausbreitung d. Christentums. 3. Aufl. Leipzig 1915.
- Hebricus Christof**, Systeme controvers. Giessae 1612. 4°.
- Heilborn A.**, Völkerkunde. I.—II. Leipzig-Berlin 1915.
- Heinisch P.**, Buch der Weisheit. Münster i. W. 1912.
- Griechentum und Judentum. Münster 1910.
- Helvicus Christof**, Epeleuchus sive Append. Giessae 1613. 4°.
- Hirt J. F.**, Bibliorum Analyt. pars chaldaica. Jena 1757.
- Hirzl L.**, Hiob. Leipzig 1852.
- Historische Zeitschrift.** III. 19. 1—2.
- Holtzmann O.**, Mischnatraktat Midot. Gießen 1913.
- Religionsgeschichtliche Vorträge. Gießen 1902.
- Horovitz J.**, Untersuchungen zur Lehre vom den falschen Zeugen. Frankfurt a. M. 1915
- Hupfeld W.**, Sacra Chronologia Paschalia. I—IV.
- Imbonatus**, Bibliotheca Latino-Hebraica. Roma 1694. 2°
- Der Islam.** 1915.
- Jacobson M.**, Psychol. d. Talmud. Halle 1878.
- Jelitto J.**, Peinliche Strafen im Kriegs- und Rechtswesen der Babyl. u. Assyr. Breslau 1913.
- Jeschurun.** I—III. ed. Wohlgemut.
- Jirku A.**, Ma'arik in Altisrael (Rostock 1914).
- Kaufmann C. M.**, Handbuch d. chr. Archäologie. Paderborn 1913.
- Kaulen F.**, Einleitung in d. H. Schr. 2. Aufl. Freiburg i. B. 1884.
- Killermann S.**, Blumen d. Heiligen Lands. I—II. Leipzig 1915.
- Kluge F.**, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 8. Aufl. Straßburg 1915.
- Knapp G. Chr.**, Scripta . . . exegetica atque libri histoici. I.—II. ed. 2. Halis Sak. 1823. 8°.
- Kohl-Watzinger**, Antike Synagogen in Galilaea. Leipzig 1916.
- Kohler K.**, Der Segen Jacob's. Berlin 1867.
- Kracauer J.**, Urkundenbuch z. Gesch. d. Juden in Frankfurt a. M. Frankfurt a. M. 1914.
- Kottak H.**, Geschichte der Juden. Frankfurt a. M. 1915.
- Lamm Louis**, Isak Bernhard Lamm. Berlin 1915. 8°
- Zur Geschichte der Juden in Lauingen. II. Aufl. Berlin 1915. 8°.
- Lamms Jüdische Feldebücherel.** 1—5. Berlin 1915.
- Feldebibel. Berlin 1915.
- Landsberger S.**, D. kultische Kalender der Babyl. und Assyrer. Leipzig 1915.
- Langius J.**, Clavis Hebr. cod. ed. 3. Halae 1735 8°.
- Lewin B.**, Prolegomena zu einer neuen Ausgabe des Sendschreiben d. R. Scherira Gaon. Frankfurt a. M. 1910.

- Lewin, B.**, Biographie d. R. Scherira Gaon. Berlin 1911
- Lidzbarski M.**, Johannesbuch der Mandäer. II. Gießen 1915.
- Lightfoot J.**, Opera omnia. I.—II. Rotterdam 1686. 2°.
- Lippe K.**, Gesetzessammlung des Judenspiegels A. Briemann. Jassy 1885.
- Lőw L.**, Tört. és vallástan értekezések. Szeged 1861.
- Magyar Zsidó Archivum Hadi Almanachja.** Budapest 1916.
- Mahler E.**, Babylonia és Assyria. Budapest 1906.
- Maius H.**, Exercitationes phil. et exeg. tom. II. Francofurti a. M. 1711. 4°.
- Martinus J.**, De tribus Elohim I—II. ed. II. Wittebergae 1619—20. 8°
- Meier E.**, Proph.-Bücher. Stuttgart 1863. 8°.
- Meinhold J.**, Joma. Gießen 1913.
- Mieses M.**, Entstehungsursache der jüd. Dialekte. Wien 1915.
- Mieses J.**, Die älteste gedruckte deutsche Uebersetzung des jüd. Gebetbuches aus d. J. 1530. Wien 1916.
- Mitteilungen des Septuaginta-Unternehmens d. k. Ges. d. W. zu Göttingen** I. 1. 3. 4. 5. — II. Berlin, 1910—15.
- Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums** 1915.
- Mühlen v. d. A. 8.** De excidio Judaeorum. Jenae 1787. 4°.
- Mult és Jövő folyó évf.** 1915.
- Nathanael.** 1915, 1916.
- Nordmann A.**, Die Juden in Kanton Baselland. Basel 1914.
- Nork F.**, Vorschule der Hieroglyphen. Leipzig 1837.
- Oberleitner A.**, Chrestomathia Syriaca. Wien 1826.
- Oesterreichische Wochenschrift** 1915.
- Orientalistische Literaturzeitung** 1915.
- Osiander J. A.**, Commentarius in Josuam, Jud. Sam. Tübingae 1681. 2°.
- Ost und West.** 1914.
- Pagninus Sant.**, Hebr. inst. libri. IV. Paris. 1549. 4°. Hebr. et Chald. nomina. — Paris 1549. 4°.
- Pagninus Sant.**, Thesaurus Sanctae Linguae. Antwerpen 1578. 8°.
- Palästinajahr buch X.** ed. Dalman. Berlin 1914.
- Pareau J. H.**, Comment. de immortalit. Daventriae 1807. 8°.
- Pentateuch d. Samaritaner** ed. Gall. III. Gießen 1915.
- Pfeifer Aug.**, Critica sacra ed. Nagelius. Altorf 1751.
- Philippson L.**, A zsidók feszítették-e fel Jézust? Pest 1866.
- Philonis opera**, ed. minor. Vol. VI Berlin 1915.
- Posener P.**, Corpus iuris Exeg. Berlin 1902.
- Preuss K. Th.**, Kultur d. Naturvölker. Leipzig-Berlin 1914.
- Prideaux H.**, Maim. de iure paup. et peregrini. Oxoniae 1679. 4°.
- A. u. N. Test. . . . Historie I.—II. Dresden 1726, 4°.
- Protokoll d. Xi. Zionistenkongresses.** Berlin-Leipzig 1914.
- Rietschl G.**, Die Aufgabe der Orgel. Leipzig 1893.
- Relig. Versuche und Vorarbeiten.** XV. 3. Gießen 1915.
- Reuss E.**, Hiob. Braunschweig 1858.
- Renan E.**, Etudes d'hist. rel. Paris 1858.
- Riehm E.**, Altt. Theologie, Halle 1889.
- Riehm E. C. A.**, Handwörterbuch d. bibl. Altertums. I.—II. Bielefeld. Leipzig 1884.

- Reich A.**, Das Buch Michael. Berlin 1916.
- Reuss E.**, Die politische und polemische Litteratur der Hebräer. (A. T. VII.) Braunschweig 1894.
- Rhenferdius J.**, Dissertationes phil. de otiosis Synag. Franequerae 1686. 4°.
- Specimen animadvers. Franequerae 1688. 4°.
- Richter E.**, Wie wir sprechen. Leipzig 1912.
- Reland-Buddeus**, Antiquitates s. v. Hebraeorum Leipzig 1712.
- Sachau-Festschrift**. Berlin 1915.
- Saubertius-Crenius**, De sacrificiis veterum et de sacerdot. et sacris Hebr. Lugduni Batav. 1699. 8°.
- Schemel S.**, Kleidung der Juden im Zeitalter d. Mischna. Berlin 1912.
- Schenkel D.**, Bibellexicon I. – V. Leipzig 1869 – 1875.
- Schickardus W.**, Bechinath Happeruschim. Tubingae 1624. 4°
- Schickardus - Carpzovius**, Jus reg. Hebr. Lipsiae 1674. 4°.
- Schlnke B.**, Verdeutschungsheft. Leipzig-Berlin 1916.
- Schmid J. — Balduin F.**, Commentarius in prophetas. Lipsiae 1687. 4°.
- Schleusner J. F.**, Opuscula critica. Lipsiae 1812.
- Schlottmann K.**, Hiob. Berlin 1851.
- Schmidt J. C.**, Methode d. Ausl. d. Justin. Rechtsbücher. Kiel 1855.
- Schmidt S.**, Job. Argentorati 1670.
- De circumcisione. Argentorati 1661. 4°.
- De principiis etc. Argentorati 1661. 4°.
- De imagine Dei in homine. Argentorati 1659 4°.
- De Paschate. Frankfurt a. M. 1685.
- Schmidt-Carpzov**, Schabbath-Erubin. Leipzig 1665. 4°.
- Schultens A.**, Animadvers. in Jobum. Utrecht 1708. 8°.
- Schwanzel W.**, Altbabyl. Wirtschaftsleben. Leipzig 1915.
- Segel B.**, Morija u. Golgatha. Berlin 1915.
- Sigonius C.**, De rep. Hebr. Coloniae 1583. 8°.
- Singermann F.**, Juden - Abzeichen. Berlin 1915.
- Socin-Brockelmann**, Arab. Grammatik. 7. Aufl. Berlin 1913.
- Sohm R.**, Recht der Eheschließung. Weimar 1875.
- Spencer J.**, De legibus Hebr. Cantabrigiae 1727. 2°.
- Stern L.**, Vorschriften der Thora. 2. Aufl. Frankfurt a. M. 1886.
- Stummer F.**, Altaramäische Achi-kartexte aus Elephantine. Münster i. W. 1915.
- Surenhusius Guil.**, ספר המשיח sive biblos Katallages. Amsterdami 1713. 4°.
- Tarnovius J.**, Micha, Nahum, Haggai, Zacharia, Maleachi, Habacuc, Zephania. Rostock 1623–26.
- Theologische Literaturzeitung** 1915.
- Tholuck A.**, Propheten. Gotha 1860.
- Torczyner H.**, Entstehung d. semitischen Sprachbaues. I. Wien 1916.
- Trietsch D. L.**, Juden d. Türkei. Leipzig 1915.
- Juden u. Deutsche. Wien 1915.
- Tschernovitz Ch.**, Entstehung des Schulchan Aruch. Bern 1915.
- Tuch Ed.**, Genesis. 2. Aufl. Halle 1873.
- Umbreit F. W. C.**, Jeremia. Hamburg 1842.
- Buch Hiob. Heidelberg 1824.
- Sprüche Salomos. Heidelberg 1826.

Ursinus J. H., Arboretum biblicum I.—II. — Adiuncta Theol. symbol. silva. Norimbergae 1699. 8°.

Urquhart Spliedt, Bücher d. Bibel. 2. Aufl. Stuttgart 1904.

Vitringa C., Hypotyposis hist. et chron. sacrae. Accidit typus doct. proph. Leovardiae 1722. 8°.

— Comm. in libr. Jesaiae. I.—II. Basilae 1732. 2°.

— Archisynagogus. Franequerae 1685. 4°.

Vossius D., Maimon. de idololatria. Amsterdam 1675. 4°.

Vossius G. J., De physiologia etc. Amsterdam 1659. 4°.

Walther M. F. A., Gesch. d. Weltweisheit d. alten Hebräer. Göttingen 1750.

Wessely C., Aus der Welt d. Papyri. Leipzig 1914.

Wildeboer G., Entstehung d. Alttestaments. Gotha 1891.

Windfuhr W., Horajot. Gießen 1914.

Wohlgemuth J. D., Der Weltkrieg im Lichte d. Judentums. Berlin 1915.

Wutz F., Onomastica Sacra I Leipzig 1915.

Zeitschrift f. A. W. 1915.

Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 1915.

Zeitschrift f. hebr. Bibliographie. XVIII.

G)

A vásárolt héber könyvek lajstroma.

אוי לפערי עם דרך החיים.

אור חדש על ציון (ריינעם). Wilna 1902.

אורח לחיים. (Fragm)

אלדר הדני, Prag 1863.

ר.ב אלפס על נשים. 4° (c. nélkül, ismeretlen kiadás).

אמר יוסף. Saloniki 1831. 2°.

אמרי בינה ח"א Livorno 1883.

האסיף. III.

באר משה Berlin 1803. 4°.

מס' בבא בתרא. Venezia 1548.

בית יעקוב ח"ב. Varsó 1912.

Jeruzsálem 1889. 2°.

בראשית רבא (Theodor) IX.

גירסא דינקותא. Konstantinápoly 1903.

דאן קארלאם (ראדנער). Wilna 1884.

דברי ימי ישראל. Graetz-Rabbinovitz.

I.—VIII. Warschau 1890—1909.

דעת קדושים. Livorno 1809. 2°.

דרך הישר לעולם הבא. Frankfurt a. M.

[17 . .]

הגדה של פסח. Frankfurt 1749. 8°.

הגדה של פסח. London 1814. 8°.

הגדה של פסח. Offenbach 1800. 8°.

הגדה של פסח. Sulzbach 1800. 4°.

הגיון בכנור. Iglau 1865.

הואיל משה. Prága 1612.

הלולא רבא. Livorno 1819. 8°.

ווי העמודים. Livorno 1837. 2°.

ויחי בנסוע. Paks [1916].

זמרת הארץ והשמים. Jeruzsálem 1889. 2°.

חידושי הלכות (מהרש"א).

1755. 8°.

חידושי נחלת בן יוסף. Lemberg 1902.

חידושי הפלאה. Munkács 1895.

חידושי הרי"ם. I. - II. Varsó 1886.

I.—V. כל אנדות ישראל (לבנר).

Warschau-Pieterkov 1902—1910.

לוח ארש. Altona 1769. 8°.

מאוצר האגדה ח"ב. Berlin 1913.

מגן אבות. Pieterkov 1904.

מגן גבורים. Saloniki 1754.

מנחת יהודה. [Lublin] 1609. 2°.

מעבר יבק. Wien 1851.

- Wilna מערכי לשון עבר (שטיינבערג) 1891.
- Saloniki 1601. 2°. משא מלך.
- (Itzkowski) Lief. 57. משניות.
- Munkács 1911. נהרי אפרסמון.
- Lemberg 1896. נפש אדם.
- Varsó 1912. הסגנון העברי.
- Varsó 1877. סדר עולם רבא וזוטא.
- Pieterkov 1911. עולה ליפה.
- Varsó 1896. 2°. ענן שבת.
- Jerusalem 1887. 2°. עץ אבות.
- Máramarossziget 1910. ערך ש"י.
- London 1644. 8°. עשרים וארבע.
- (Fragm.) פ' על התורה לר' אפרים.
- Pozsony 1881. פ' שנים.
- Buda 1846. 4°. פלגי מים.
- Prag 1623. צידה לדרך.
- I. – IV. (Avicenna) Nápoly קאנון 1490.
- (ed. Marinus.) Frankfurt a. d. Oder 1698. 2. מס' קדושין.
- Wien 1878. רמב"ל על פי שעקספער.
- Saloniki 1596. 4°. שבולי הלכת.
- Pozsony 1856. 4°. שם משמעון.
- Krakó 1593. 2°. תולדות יצחק.
- (Karpeles). תולדות ספרות ישראל. Varsó 1887.
- Wilna 1799. 4. התוספתא.
- Heft 2. Berlin 1911. תחכמוני.
- (ed. Luncz) תלמוד ירושלמי מחברת ד' Jeruzsálem 1914.
- XXII. – XXIII. Vácז תל תלפיות 1914 – 15.
- Jeruzsálem 1887. 2°. תמורת תורה.
- London 1836. 8°. I. – II. תנ"ך.
- Varsó 1859. 2°. תשובות הרא"ם.

H)

Az ajándékozott könyvek és cserepéldányok lajstroma.

- Allianz isr. Wien. Saját: 43. Jahresbericht. Wien 1916.
- Dr. Aptorwitzer Viktor tanár, Wien. 1 drb.
- Dr. Blau Lajos, igazgató, Folyóiratok és egyebek.
- Dr. Borsódi József, rabbi, Nagyatád. 1 drb. Saját beszédjét. Az erőtlen csügged, a látó megállja. Kaposvár 1916.
- Budapest székesfőváros tanácsának közoktatásügyi osztálya: Saját kiadványát: A bp. szv. községi iskolák évkönyve. Évi jelentés az 1914 – 15. iskolai évről. Budapest 1915.
- Deutsch Isr. Gemeindebund. Berlin. Saját: Mitteilungen 87. Berlin 1915.
- Dr. Diamant Gyula, főrabbi, Vukovár. 1 drb.
- Dr. Drechsler Miksa, fő abbi, Temesvár. 3 drb.
- Dr. Enten Manó, rabbi, Kassa. 1 drb.
- Dr. Epstein J. N., Charlottenburg. Saját: Rechtsgutachten der Geonim. Frankfurt a. M. 1912. Nachlese z. d. Abh. R. G. A. d. Geonim. Frf. a. M. 1913.
- Dr. Frenkel Bernát, Budapest. Saját kiadványát: Rabbiavatás. Budapest 1916.
- Dr. Goldberger Izidor, rabbi, Tata. Saját: Harci riadó. Tata.
- Gomperz Róza, úrnő, Budapest. Kaufmann D., Gesammelte Schriften III. ed. Brann. Frankfurt a. M. 1915.
- Dr. Guttmann Mihály, tanár, Budapest. Saját: A tórabeli és rabbinikus intézmények meghatározása köréről. Nagykanizsa 1916.

Hebrew Union College. Cincinnati.
Saját: Annual Report of the Librarian 1915.

Herzog Sándor, Budapest. 5 drb.
תל (1838, 49, 51, 52, 54).

Jewish Theological Seminary saját kiadványait: Students' Annual (New-York) 1914. Davidson J. Saadia's polemic against Hiwi al-Balkhi. New-York 1915.

Kir. magy. tud. egyet. Budapest.
Rektori székfoglaló beszéd. Budapest 1915.

Klein Izsák, rabbi, Szatmár. 2 drb.
Lehranstalt f. d. Wissenschaft des Judentums, Berlin. Saját kiadványát: Berger E., Das Problem der Erkenntnis in d. Religionsphilosophie Jehuda Hallevi's. Berlin 1916. (Schriften IV 3—4.)

Lehranstalt isr.-theol. Wien. Saját: XXII. Jahresbericht Wien 1915

Dr. Löw Imanuel, főrabbi, Szeged.
Saját: Lexikalische Miszellen. Berlin 1914.

Dr. Mahler Ede. egyetemi tanár, Budapest. Saját munkáit: Ókori chronologiai kutatások. Budapest 1915. Vallástört. és valláserkölcsei tanulmány az Ókori Egyptomból. Budapest 1914.

M kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium. Révai Nagy Lexikona XII. és XIII. köt. A madarak és a fák napjáról szóló iskolai jelentések V. évkönyve 1914. Budapest 1915. Magyar nyelv. A budapesti könyvtárakba és intézetekbe járó természettudományi orvosi és mezőgazdasági folyóiratok jegyzéke. Budapest 1916.

Dr. Marx Alexander, tanár, New-York. The New-York Public Library: List of Work... New-York 1914.

Dr. Mieses József, tábori rabbi, Przemyśl. Saját értékezését: Rozbiór Krytyczny arabskiego przekladu ksiag I. i. II. Penta-teuchu Rabbi Sadjasza Gaona. Przemyśl 1914.

Dr. Osztern S. P., tanár, Budapest. Saját: Der heilige Krieg nach mohammedanischem Recht Leipzig 1915

Dr. Rubinstein Mátyás, főrabbi, Szekszárd. Háborús imák. Beszédek. Szekszárd 1915.

Schill Salamon, tanár. Budapest, Philologiai közlöny (folyó évf.).

Dr. Schwarz Adolf. rektor, Wien. Saját: Zweiter offener Brief an d. Geh. Kirchenrat H. Prof. Kittel in Leipzig. Wien 1915.

Stadtbibliothek Frankfurt a. M. Saját: Bericht 30. Jahrg. Frankfurt a. M. 1915.

Töpelmann Alfred, Gießen. H. Cohen, Der Begriff der Religion im System der Philosophie. Gießen. 1915. 8°

Vadász Ede, Budapest. 4 drb.

Dr. Vogelstein, rabbi. Königsberg i. Pr. 49. Bericht über den Religionsunterricht in Königsberg i. Pr. [1916].

Csereviszony útján:

Akademie der Wiss., München.

Dropsie College, Philadelphia.

Egyetemi Könyvtár, Erlangen.

Egyetemi Könyvtár, Heidelberg.

Egyetemi Könyvtár, Debreczen.

Egyetemi Könyvtár, Pozsony.

Hebrew Union College, Cincinnati.

Jüd. theolog. Seminar, Breslau.

Lehranstalt f. d. W. d. Jud., Berlin.

Lehranstalt (isr. theol.), Wien.

Rabbiner-Seminar, Berlin.

Stadtbibliothek, Frankfurt a. M.

Magyarország közép- és főiskolái.

Magyar könyvtár lajstroma.

Akadémiai értesítő.

Arany János, Lehr Albert, Toldi estéje. (Jeles írók isk. társ XC.)

Balassa József, Simonyi Zsigmond, Magyar hangtan és alaktan. Budapest 1895.

Budapesti Szemle 1915.

Császár Mihály dr., Az Academia Istropolitana. Mátyás király pozsonyi egyeteme. Pozsony 1914. 8°

Euripides drámái. Ford. Csengery János. Tud. Akad. kiadása. Budapest 1915. 8°

Fabriczy Kornél kisebb dolgozatai. Ford. Rózsaffy Dezső. Tud. Akad. kiadása. Budapest 1915. 8°

Gyulai Pál, Vörösmarthy életrajza, 5. kiad. Budapest 1900. 8°

Gombóc Zoltán, Melich János, Magyar etymologiai szótár I.-V. füzet.

Kant Im., Az örök béke. Ford. Hildenstab György. Losoncz 1915.

Könyvkiállítási emlék. Bpest. 1882 4°

Madách I. — Alexander B., Az ember tragédiája. II. kiad. Bpest. 1909.

Magyar könyvtár, 84, 130, 151—53, 216.

Olcsó könyvtár, 759—60, 775—76, 777—78.

Salamon Ferenc munkáiból szemelvények Kiadta Angyal Dávid. (Jeles írók isk.. társ 89.) Budapest 1904.

Spiegler Gyula Sámuel, Adalékok Budapest székesfőváros tiz kerületének oknyomozó történetéhez. Budapest s. a. 8°

Szekfü Gyula, Mit vétettem én? Ki gyalázta Rákóczit? Bpest. 1916.

Szarvas Gábor—Simonyi Zsigmond, Magyar nyelvtörténeti szótár I.—III Budapest 1890—93. 4°

Szóval es tollal a hazáért. Kiadja Miskolczi közm. egyesület. Miskolcz 1916.

Takáts Sándor, Rajzok a török világból. I. Akad. kiad. I.—II. Budapest 1915. 8°

Tanulók olv. társ. 6. sz.

Történeti Szemle V. 1916.

Dr. Vietorisz Ferenc, Levelek a harctérre. Nyiregyháza 1916.

Könyvtári statisztika.

Munkák száma	21404
Kötetszám	33962
Térkép	34
Könyvtári olvasóteremben olvasott könyvek	1685
Látogatók	411
Kikölcsönzők	538
Kikölcsönzött könyvek	618

Gyarapodás:

Vétel útján héber nyelvű	69	mű	82	köt.
Vétel útján nem héber nyelvű	217	»	267	»
Vétel útján magyar könyvtár	26	»	29	»
Ajándék útján	47	»	49	»
	362	mű	427	köt.

Könyvtárunk értéke	K	190.000
Állami dotáció	»	5.000
Személyzeti kiadás	»	1.400
Könyvbeszerzésre	»	2.800
Könyvkötésre	»	800

Azonkívül gyarapodott könyvtárunk egy 60 számból álló kéziratgyűjteménnyel, melyről részletes kimutatás a jövő értesítőben lesz.